

**TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA
TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA KADININ YERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Nazlı ATEŞ

Kütahya-2018

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA
TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA KADININ YERİ**

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Eray ACAR

Hazırlayan:
Nazlı ATEŞ

Kütahya – 2018

Kabul ve Onay

Nazlı ATEŞ'in hazırladığı "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türk Siyasal Yaşamında Kadının Yeri" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2018

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Dr. Öğr. Üyesi Selami ERDOĞAN		
Dr. Öğr. Üyesi Eray ACAR (Danışman)		
Dr. Öğr. Üyesi Hakan OLGUN		

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türk Siyasal Yaşamında Kadının Yeri” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Nazlı ATEŞ

...../...../2018

Özgeçmiş

1990 yılında Sivas'ın Zara ilçesinde doğdu. İlköğretim, ortaöğretim ve lise öğrenimini Zara'da tamamladı. 2010 yılında Dumlupınar Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde lisans eğitimine başladı. 2014 yılında mezun olup aynı yıl Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümünde Yüksek Lisans eğitimine başladı. Halen devam etmektedir

Lisans eğitiminden bu çalışmanın hazırlanması süreci boyunca büyük bir hoşgörü ve sabır ile değerli bilgi, birikim ve tecrübelerini esirgmeden bana yol gösteren ve tez danışman hocam olmasından onur duyduğum değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Eray ACAR' a saygılarımla teşekkür ederim.

Tez savunmam sırasında beni sabır ve dikkatle dinleyerek yapıcı eleştirileriyle çalışmama büyük katkı sağlayan jüride bulunan hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Başta Dr. Öğr. Üyesi Murat YAMAN hocam olmak üzere, üzerimde sonsuz emeği olan tüm Kamu Yönetimi Bölümü hocalarıma teşekkür ederim

Bu çalışma süreci boyunca manevi destekleriyle çalışmama katkıda bulunan değerli arkadaşlarım Selen DEMİRSOY ve Pınar KAVAK'a teşekkür ederim

Maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olarak bugünlere gelmemde en önemli katkısı olan aileme sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA KADININ YERİ

ATEŞ, Nazlı

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Eray ACAR

Nisan, 2018, 123 sayfa

Dünyada kadınların ilk kez siyaset hakları elde etmesi Batı'da feminizmin ortaya çıkması sonucu gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise kadınların siyaset hakları elde etmesinde feminizm dolaylı olarak etkili olmakla birlikte Türk kadınının siyaset hakları kazanması 1930'lu yıllarda aşamalı olarak Atatürk'ün talimatı ile TBMM tarafından verilmiştir. Türkiye'de 5 Aralık 1934 tarihinden itibaren kadınların siyaset alanında yer almasına yönelik yasal engel bulunmamasına karşın kadınların siyaset alanında yeterince yer alamaması çözümlenmesi gereken önemli sorun alanlarından biridir. Bu çalışmada kadınların siyaset alanında yeterince yer alamamasının temel nedeninin toplumsal cinsiyet algısı olduğu görülmüştür.

Çalışmanın amacı Türkiye'de kadının siyaset alanında yer alamamasının nedeni olan toplumsal cinsiyetin belirleyiciliğine dikkat çekerek bu konuda farkındalık oluşturmaktır.

Bu çalışma üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde toplumsal cinsiyet konusu detaylı bir şekilde incelenerek konuyla ilgili geniş teorik bilgi edinilmiştir. Son olarak da Türkiye'de toplumsal cinsiyet algısını tespit etmek amacıyla Osmanlı döneminden günümüze değin kadının aile, eğitim, çalışma ve medyadaki konumu akademik araştırmalar ve istatistik verilerden yararlanılarak araştırılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde düşünce akımlarından; liberalizm, muhafazakârlık, sosyalizm, faşizm ve feminizmin bir birey olarak kadına bakış açısı incelenmiştir. Bu düşünce akımlarından feminizme; doğrudan kadın haklarına yönelik bir akım olduğundan dolayı daha detaylı şekilde yer verilmiştir. Bu doğrultuda akademik çalışmalardan feminizm tanımları incelenerek feminizmin ne olduğu çözümlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra feminizmin tarihsel süreci ve bu tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan bazı feminizm türleri araştırılmıştır. Son olarak da Türkiye'de feminizmin tarihsel süreci incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise toplumsal cinsiyet algısının kadının siyaset alanındaki yerine etkisini tespit etmek amacıyla kadının siyaset alanındaki yeri Osmanlı döneminden günümüze kadar konuyla ilgili akademik çalışmalar, istatistik veriler incelenerek araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Toplumsal Cinsiyet Algısı, Siyaset Alanı.

ABSTRACT**PLACE OF WOMEN IN TURKISH POLITICAL LIFE IN THE CONTEXT OF
SOCIAL GENDER****ATEŞ, Nazlı****Thesis of Master, Department of Public Administration****Thesis advisor: Asst. Dc. Dr. Eray ACAR****April, 2018, 123 pages**

Obtaining political rights for the first time took place as a result of the rise in the world of women's feminism emerged in the West. In Turkey, being a feminist indirectly effective in obtaining political rights of women together to win the political rights of Turkish women were given instruction by Parliament by Ataturk in the 1930s gradually. In Turkey since December 5, 1934 to take part in the political field of women although there are no legal obstacles to women's political is one of the major problem areas that need to be resolved. In this study, it was seen that the main reason why women do not get enough political space is the gender perception. The aim of the study drew attention to the cause of gender determination, which is not included in the political sphere is to create awareness on the issue of women in Turkey.

This study consists of three parts. In the first part, gender issues were examined in detail and extensive theoretical information was acquired about the topic. And finally, the family of the woman from the Ottoman era until today to determine the gender perception in Turkey, education, work and position in the media was investigated by taking advantage of academic research and statistical data. In the second part of the study; liberalism, conservatism, socialism, fascism, and feminism were examined. Feminism from these currents of thought; has been given in more detail because it is a trend towards women's rights directly. By studying the definitions of feminism from academic studies, it was attempted to find out what feminism is. Then, feminism's historical process and some types of feminism emerged in this historical process have been investigated. Finally, the historical process of feminism in Turkey were examined.

In the last part of the study, in order to determine the effect of gender perception in place of women in politics, the place of woman in political area was investigated by examining related academic studies and statistics from the Ottoman period.

Keywords: Feminism, Gender Perception, Political Space.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TOPLUMSAL CİNSİYET

1.1. GENEL KAVRAMLAR	4
1.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet.....	4
1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları.....	5
1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı / Eşitliği.....	6
1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Hakkaniyeti	7
1.1.5. Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	7
1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	9
1.2.1. Aile.....	9
1.2.2. Okul, Öğretmen ve Ders Kitapları	10
1.2.3. Arkadaşlar	11
1.2.4. Medya	12
1.3. TOPLUMSAL CİNSİYETLE İLGİLİ KURAMLAR	13
1.3.1. Psikanalitik Kuram	13
1.3.2. Bilişsel Gelişim Kuramı.....	15
1.3.3. Sosyal Rol Kuramı.....	16
1.3.4. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	17
1.3.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	18
1.4. TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI	20
1.4.1. Kadının Aile İçindeki Konumu.....	20
1.4.2. Kadının Eğitimde Konumu	24
1.4.3. Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu	29
1.4.4. Kadının Medyadaki Konumu.....	33
1.4.5. Tarihsel Süreç İçerisinde Türkiye’de Kadın Algısı	39

İKİNCİ BÖLÜM
BİR BİREY OLARAK KADININ SİYASAL YAŞAMDAKİ ROLÜNE YÖNELİK
DÜŞÜNCE AKIMLARI

2.1. SİYASAL YAŞAM.....	45
2.2. SİYASAL YAŞAM İÇİNDE BİR BİREY OLARAK KADIN	45
2.3. SİYASAL İDEOLOJİLERDE BİREY OLARAK KADIN.....	46
2.3.1. Liberalizm de Birey Olarak Kadın.....	46
2.3.2. Muhafazakârlık da Birey Olarak Kadın.....	47
2.3.3. Sosyalizm de Birey Olarak Kadın	48
2.3.4. Faşizm de Birey Olarak Kadın.....	49
2.4. FEMİNİZM.....	49
2.4.1. Feminizm Kavramı	49
2.4.2. Feminist Hareketin Tarihçesi.....	50
2.4.2.1. Birinci Dalga Feminizm	51
2.4.2.2. İkinci Dalga Feminizm	52
2.4.2.3. Üçüncü Dalga Feminizm.....	53
2.4.3. Feminizmin Bazı Türleri.....	53
2.4.3.1. Liberal Feminizm	54
2.4.3.2. Kültürel Feminizm.....	55
2.4.3.3. Anarşist Feminizm.....	56
2.4.3.4. Marksist Feminizm.....	57
2.4.3.5. Radikal Feminizm	58
2.4.3.6. Sosyalist Feminizm	60
2.4.3.7. Postmodern Feminizm.....	61
2.5. TÜRKİYE’DE FEMİNİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA
KADININ YERİ

3.1. OSMANLI DÖNEMİNDE KADININ SİYASETTEKİ YERİ.....	70
3.2. TEK PARTİ DÖNEMİNDE KADININ SİYASETTEKİ YERİ.....	73
3.3. ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE KADININ SİYASETTEKİ YERİ	83
3.3.1. 1961 Anayasası Döneminde Kadının Siyasetteki Yeri.....	87
3.3.2. 1982 Anayasası Döneminde Kadının Siyasetteki Yeri.....	91

SONUÇ	101
KAYNAKÇA	109
DİZİN	123

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1: Navaro'nun Toplumsal Cinsiyet Sınıflandırması	9
Tablo 1.2: Cinsiyete Göre Okuma Yazma Bilme Oranı 1935-2013 (6 ve Yukarı Yaştaki Nüfus).....	27
Tablo 1.3: Okuryazar Olup Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olmayanların Cinsiyetlere Göre Oranı 1975-2013 (25 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus) .	28
Tablo 1.4: Bitirilen Son Öğrenim Kurumu Cinsiyetlere Göre Oranı 1975-2013 (25 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus)	29
Tablo 1.5: Cinsiyet Ayrımlı Üst Düzey Memur Sayıları	33
Tablo 1.6: TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak Amacıyla Medyaya Yönelik Önerileri.....	37
Tablo 3.1: İlk Kadın Milletvekillerimizin Doğum Yerleri, Meslekleri ve Seçildikleri Bölgeler	81
Tablo 3.2: Kadın Adayların Partilere Dağılımı (1961-1977).....	88
Tablo 3.3: Seçim Yılına Göre 1982 Anayasası Döneminde Milletvekili Olan Kadın Sayısı ve Meclisteki Temsil Oranı	94
Tablo 3.4: 1 Kasım 2015 Genel Seçimlerde Siyasi Partilerin Kadın Aday Sayısı, Kadın Aday Oranı, Kazanılan Kadın Milletvekili Sayısı ve Kadın Milletvekili Oranları.....	96
Tablo 3.5: Bakanlar Kurulu.....	97
Tablo 3.6: Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili (%).....	100

KISALTMALAR

TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
Akt.	Aktaran
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
KSGM	Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
KEFEK	Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
BYEGM	Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
KA.DER	Kadın Adayları Destekleme Derneği
KA-DEM	Kadın ve Demokrasi Derneği
DP	Demokrat Parti
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
MP	Millet Partisi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
HDP	Halkların Demokratik Partisi

TEZ METNİ

GİRİŞ

Tarih boyunca kadınlar biyolojik farklılıkları gerekçe gösterilerek sosyal, ekonomik ve siyasal alanda ikincil konumda bırakılmıştır. Kadınların ikincil konumda bırakılmasının nedeni toplumun doğal olan biyolojik cinsiyeti gerekçe göstererek yapay olan toplumsal cinsiyeti inşa etmesidir. Toplum tarafından bilinçli/bilinçsiz olarak bireye doğduğu andan itibaren kadınlık ve erkeklığın nasıl olması gerektiği öğretilir. Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ile kadın pasif, duygusal, güçsüz, korunmaya muhtaç, bağımlı vb. olarak tanımlanırken erkek, aktif, akıllı, güçlü, koruyan, bağımsız vb. olarak tanımlanır. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet rolleri üretilerek kadının asli görev alanı ev içinde eş ve anne olarak erkeğin asli görev alanı ise ailesinin maddi ihtiyaçlarını karşılayan baba olarak belirlenir. Bu durum her iki cins açısından olumsuzluk içermekle birlikte kadınların ikincil konumda bırakılarak erkeklerin gerisinde kalması kadınların erkeklerden çok daha fazla dezavantajlı konumda olduklarını göstermektedir.

Kadınların ikincilleştirilerek haklarından yoksun bırakıldığının bilincinde olan bazı kadınların 18.yüzyılın sonlarına doğru kadın hakları için mücadele etmeye başlamasıyla feminizm ortaya çıkmıştır. Feminizmin tarihsel gelişimi birinci dalga feminizm, ikinci dalga feminizm ve üçüncü dalga feminizm olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci dalga feminizmde kadınların erkeklerle eşit oldukları savunularak kadınların siyasal haklar elde etmesiyle kadınların ikincil konumunun düzeltileceği vurgulanmıştır. Bu mücadele kadınların yasal haklar elde etmesini sağlamakla birlikte kadının ikincil konumunu değiştirmemiştir. Bu durum ikinci dalga feminizmin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İkinci dalga feminizmde kadınların erkeklerden farklı olduğu vurgulanarak kadınlar arasında kız kardeşlik dayanışması oluşturulmuştur. İkinci dalga feminizm kadınlar arasında dayanışma oluşturarak kadın hakları için evrensel mücadelenin olmasını sağlamakla birlikte ikinci dalga feminizmde kadınların kendi aralarında kaynaklanan farklılıkları görünmemiştir. Bunun üzerine üçüncü dalga feminizm ortaya çıkarak kadınlar arasındaki farklılıklar gündeme gelmiştir. Zira bazı kadınlar cinsiyetinden dolayı ikincilleştirilmeye ek olarak ırkından, statüsünden vs. dolayı da ikincilleştirilmektedir. Dolayısıyla ortak sorunların çözümlenmesi tüm kadınların ikincil konumunun düzeltilmesini sağlayamamaktadır.

Feminizmin tarihsel gelişimine bağlı olarak geçirdiği aşamalar feminizmin türlere ayrılmasına neden olarak feminizm kavramının tanımlanmasını güçleştirmiştir. Bu durum kadın haklarına karşı olan kişiler tarafından feminizmin “erkek düşmanlığı” şeklinde yanlış algılanmasına neden olacak şekilde kullanılmıştır. Feminizmin böyle bir amacı bulunmamasıyla birlikte feminizm cinsiyetinden dolayı ikincil konumda bırakılan kadınların toplumsal konumlarını düzenlemeye yönelik çözüm önerileri ile kadın haklarını savunan akımdır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde toplumsal cinsiyet kavramı derinlemesine incelenerek toplumsal cinsiyetin bireyler üzerindeki etkisi ortaya konulmuştur. Daha sonra Osmanlı toplumundan günümüze kadar Türkiye’de kadının aile, eğitim, çalışma ve medyadaki konumu tarihsel süreç içerisinde incelenerek toplumdaki kadın algısının kadının toplumsal konumu üzerindeki etkisi ortaya konulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde bir birey olarak kadının siyasal yaşamdaki rolüne yönelik olarak liberalizm, muhafazakârlık, sosyalizm, faşizm ve feminizm akımlarının kadına bakış açısı araştırılmıştır. Bu düşünce akımlarından feminizme; doğrudan kadın haklarına yönelik akım olduğu için daha detaylı şekilde yer verilmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak feminizm kavramının tanımlanmasına yönelik akademik çalışmalar incelenerek feminizmin ne olduğu çözümlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra feminizmin ortaya çıkışı ve geçirdiği aşamalar tarihsel süreç içerisinde incelenmiştir. Son olarak da Türkiye’deki feminizm tarihsel süreç içerisinde incelenerek Batı’da ortaya çıkan feminizmle karşılaştırılma yapılmıştır. Son bölümde Osmanlı döneminden günümüze kadar kadının siyasal alandaki yeri bu alanda yapılan akademik çalışmalar, yasal düzenlemeler ve istatistiki veriler doğrultusunda incelenerek toplumsal cinsiyetin kadının siyasi alandaki yerine etkisi araştırılmıştır.

Türkiye’de kadının siyasal alanda yer almasına yönelik yasal engel bulunmamasına karşın kadınların siyasal alanda halâ yeterince yer alamaması çözümlenmesi gereken önemli sorun alanlarından biridir. Çalışmanın amacı Türkiye’de kadının siyasal alanda yeterince yer alamamasının nedeni olan toplumsal cinsiyetin belirleyiciliğine dikkat çekerek bu konuda farkındalık oluşturmaktır. Bununla birlikte çalışma, kadın çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla akademik kaynak olma amacı da gütmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET

1.1. GENEL KAVRAMLAR

1.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramı ilk kez Robert Stoller'in 1968 tarihli "Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet" adlı kitabında kadın ve erkek cinsini birbirinden ayırmak amacıyla kullanılmıştır (Ak,2015: 6). Toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojiye ise Ann Oakley kazandırmıştır(Gürhan, 2010: 59).

Cinsiyet biyolojik bir kavramdır. "Hücrelerde bulunan 23. kromozom çifti cinsiyet kromozomlarıdır. Bu kromozomlar XX ya da XY şekline benzemektedir. XX şeklinde ki kromozomlar kadınlarda, XY şeklinde ki kromozomlarda erkeklerde" mevcuttur (Ak, 2015: 5). Cinsiyet farklılığı bu kromozom şeklindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bu farklılıktan dolayı kadın- erkek arasında fizyolojik ve biyolojik farklılıklar oluşmaktadır. Doğuştan gelen bu özellikler doğaldır. Bu özelliklerinden dolayı cinsiyeti tanımlayacak olursak "Cinsiyet bireyin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerdir" (Özcan, 2012: 5). "Türkçe Sözlük'te de üreme işinde bireye ayrı bir rol ve işlev veren ve erkek ile dişiyi ayırt ettiren bir özellik, özel yaratılış olarak yer alır" (Saygılıgil, 2016: 9). Bireyin "doğurgan mı yahut doğurtan mı olacağı gibi ayrımlar bu biyolojik veriye göre temellenmektedir" (Bingöl, 2014: 109). Cinsiyet biyolojik olduğu için toplumdan topluma değişmez, evrenseldir.

Sosyal etkileşimleri içermesinden dolayı biyolojik cinsiyet, toplumlar tarafından toplumsal cinsiyete dönüştürülmüştür (Şıvgın, 2015: 10). Toplumsal cinsiyet bir taraftan kişisel düzeyde kadınlık ve erkekliğe diğer taraftan toplumsal düzeyde bir cinsiyet rejimine işaret etmektedir (yayına; "Sıcak Aile Ortamı" Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler, 2005: 41). Kişinin içinde sosyalleştiği topluma bağlı olarak, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar yeniden yorumlanarak değişime uğramıştır (Kutlu,2010: 42). Dolayısıyla "toplumsal cinsiyet; kadın ya da erkek olmaya toplumun ya da kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eder; kültürel bir yapıyı karşılar ve genellikle bireyin biyolojik yapısıyla ilişkili bulunan psikolojik özellikleri de içerir"(Dökmen, 2009: 20). Böylece toplumsal cinsiyet "zamana ve mekâna göre değişen niteliklerine işaret ettiği kadınlık ve erkekliği tarihsel ve toplumsal olgular olarak ortaya koyar" (Gazioğlu, 2014: 96). Oakley'e göre toplumsal cinsiyet

erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmıştır” (akt.Gürhan, 2010: 59). Toplumsal cinsiyet evrensel değildir. Toplumdan topluma hatta aynı toplumda olsa bile zamana ve mekâna göre değişiklik gösterir.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki temel farklılıklar şunlardır (Bhasin, 2003: 2):

CİNSİYET

- Cinsiyet doğaldır.
- Cinsiyet biyolojiktir. Cinsel organlardaki görünür farklılıklara ve buna bağlı olarak üreme işlevindeki farklılıklara vurgu yapar.
- Cinsiyet değişmez her yerde aynıdır.
- Cinsiyet değiştirilemez.

TOPLUMSAL CİNSİYET

- Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel, insan icadıdır.
- Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel, eril ve dişil niteliklere, davranış modellerine, rollere, sorumluluklara vs. işaret eder.
- Toplumsal cinsiyet değişkendir, zamana, kültüre, hatta aileye göre değişir.
- Toplumsal cinsiyet değiştirilebilir

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları birbirinden farklı ancak birbirinden bağımsız kavramlar değildir. Toplum biyolojik cinsiyet farklılıktan yola çıkarak toplumsal bakımdan kadınlık- erkeklik ayrımı yapar. Yani doğal olan biyolojik cinsiyet gerekçe gösterilerek yapay olan toplumsal cinsiyet inşa edilir.

1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları

Kalıpyargı “bir gruba ilişkin bilgi, inanç ve beklentileri içeren bilişsel yargılara” denir (Köşgeroğlu, 2010: 12). Toplumun kadın ve erkeği iki ayrı gruba ayırarak ayrı ayrı bu gruplardan beklediği özelliklere toplumsal cinsiyet kalıpyargıları denilir (Dökmen, 2016:32).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile kadın pasif, duygusal, korunmaya muhtaç, bağımlı, güçsüz, yumuşak iken erkek aktif, duygusuz, koruyan, bağımsız, güçlü ve serttir.

Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları hem kadını hem de erkekleri olumsuz yönden etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ile hem kadının hem de erkeğin

davranışları kısıtlanır. Çünkü “her toplumda var olan ve kültüre göre belirlenen kalıpyargılar kadın ve erkeklerin kendilerini belirli beklentilere cevap verecek şekilde davranmalarına yol açarak bir baskı yaratırlar” (Ersöz, 1999: 28). Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları ile genellikle kadının birincil görevi annelik ve ev işleri erkeğin birincil görevi ise ailesinin geçimini sağlamaktır. Her iki cinsten bu görevleri aksatırsa toplum tarafından olumsuz eleştirilere maruz kalabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları toplumsal cinsiyet ayrımcılığına da neden olmaktadır. Her iki cinsin toplumsal cinsiyet kalıpyargılarından olumsuz olarak etkilendiği kabul edilmekle birlikte her iki cinsi karşılaştırdığımızda genellikle kadınlar açısından bu durumun daha fazla olumsuzluk içerdiğini görmekteyiz. Toplumsal cinsiyet kalıpyargıları iki cinsiyet arasında hiyerarşik konumlandırma yapmıştır. Erkek hiyerarşik olarak üst konumda tutulmuştur. Ev içinde erkeğin aile reisi olarak konumlandırılması, aynı şekilde iş hayatında yöneticilik kadrolarında erkeklerin, sekreterlik de ise kadınların görülmesi vs. örnekler erkeğin üst konumlarda tutulduğunun göstergesidir.

1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı / Eşitliği

Ayrımcılık; bazı birey ve ya grup üyelerinin dışlanmaya uğramasıyla etrafındaki diğer birey ve ya grup üleriyle aynı eşit haklara sahip olamamasıdır (Tokol, 2013: 275). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı da bireyin cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğramasıdır. Ancak genellikle kadınlar toplumsal cinsiyet ayrımcılığına uğradığı için toplumsal cinsiyet ayrımcılığı denildiğinde, kadının cinsiyetinden dolayı ayrıma uğradığı anlaşılmaktadır. Kadınlar toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz bırakıldığından dolayı sosyal, siyasal ve ekonomik haklara sahip olmakta ve bu hakları kullanmakta eşitsizliğe uğramaktadır (Uluocak ve Aslan, 2011: 30).

Cinsiyete dayalı iş bölümü, cinsiyet ayrımcılığının temel nedenidir (Erdoğan, 2010: 13). Kamusal alan- özel alan ayrımı sonucunda kadın özel alan içine çekilerek kamusal alandan uzaklaştırılmıştır. Toplum tarafından kamusal alan daha önemli görüldüğü için kadının konumu aşağı seviyede görülerek erkek yüceltilmiştir. Daha sonra kadının kamusal alanda yer alması için bir takım düzenlemeler yapılarak kadının da kamusal alanda yer alması sağlanmıştır. Ancak kadının özel alanda ki konumu değişmemiştir. Erkeğin görev alanı sadece kamusal alan olarak görülürken kadının

görev alanı özel alan ve kamusal alan olarak görülmüştür. Bu da kadın- erkek arasındaki eşitsizliği çözmekten ziyade eşitsizliği kuvvetlendirmiştir. Bu eşitsizliği çözenin yolu ise her iki cinse hem kamusal alanda hem de özel alanda ortak sorumluluk yüklenmesidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği; kadın ve erkeğin toplumsal hayatın her alanında eşit hak ve fırsatlara sahip olmasıdır(Turan ve Şen, 2014: 50).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kadın-erkek tüm bireyleri ilgilendiren toplumsal bir sorundur (Erdoğan, 2010: 14).Zira bireyin cinsiyetinden dolayı eşitsizliğe uğraması insan haklarına ilişkin bir sorundur. Her iki cinsinde eşit haklara sahip olması insan hakları ve demokrasinin işleyişi için gereklidir (Sezgin, 2014: 27). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ise cinsiyet eşitliğine yönelik yasal düzenlemelerin yapılması, bu yasal düzenlemelerin kadın-erkek tüm bireyler tarafından uygulanması ve toplumsal yaşamın her evresinde her iki cinse de ortak sorumluluklar yüklenilmesi gereklidir.

1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Hakkaniyeti

Toplumsal cinsiyette hakkaniyet; toplumsal yaşamın her alanında sorumlulukların her iki cins arasında paylaşımında, kaynaklara erişimde, kaynakları kontrol etmekte ve faydaların paylaşımında adil davranılmasıdır (Özcan, 2012: 8). Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar kabul edilerek her iki cins arasında denge sağlanması gerekli bulunmaktadır (Bekleviç, 2013:6). Toplumsal cinsiyette hakkaniyet kavramı her iki cins arasında adaleti sağlamak için kadına yönelik pozitif ayrımcılığı da içermektedir. Böylece kadın-erkek arasında biyolojik farklılıktan dolayı kaynaklara erişim gibi birçok konuda karşılaşılan problemler toplumsal cinsiyette hakkaniyetle çözülmektedir.

1.1.5. Toplumsal Cinsiyet Roller

Rol bireyin içinde bulunduğu örgütlü sosyal yapı içerisindeki pozisyonunu, bulunduğu pozisyonla ilgili sorumlulukları, ayrıcalıkları ve insanlarla etkileşimlerini içeren kurallar bütünüdür(Köşgeroğlu, 2010: 12). Toplumsal cinsiyet rolleri ise; toplum tarafından bireyin sadece kadın ya da erkek olmasına bakılarak karşı cinsten farklı görev ve sorumlulukların verilmesidir (Zeybekoğlu, 2013: 13). Herkesin bir cinsiyetle doğmasına karşın toplum tarafından kadınlara ve erkeklere farklı roller, nitelikler

yüklenilmiştir (Şıvgın, 2015: 29). “Bir başka deyişle, insanlar dişi ve ya erkek cinsiyeti ile doğarlar ancak yetiştirilirken toplumun cinsiyetlerine özgü beklediği roller çerçevesinde kız ve ya erkek çocuk olmayı öğrenerek büyürler” (Günay ve Bener, 2011: 158). “Kız ve erkek çocuklar sosyalleşme süreciyle, çeşitli nesnelere, etkinlikleri, oyunları, meslekleri ve hatta kişilik özelliklerini onlar için “uygun” ya da “uygun değil” olarak ayırt etmeyi öğrenirler” (Dökmen, 2016: 29). “Kızlardan iyi ev kadını, iyi anne ve iyi eş rolü bekleyen toplum, erkekten iş, başarı ve ailenin geçimini sağlamaya yönelik roller beklemektedir” (Ersöz, 2010: 168). “Birey yaşadığı çevreye karşı rolünün içerdiği sorumlulukları yerine getirmek mecburiyetindedir, aksi takdirde toplumdan dışlanma hatta cezalandırma gibi yaptırımlarla karşılaşabilmektedir” (Çaycı, 2014: 5). Her iki cins için de olumsuzluk oluşturan bu durum kadını daha çok etkilemektedir. Çünkü “erkek kendisine verilen rol ile ekonomik olarak üretken olmakta ve toplumsal değer kazanmakta; kadın ise hem erkeğe bağımlı olmakta hem de yaptığı işin ekonomik değeri olmadığından “toplumsal değersizliğe itilmektedir” (Bütün, 2010: 13). Zamanla kadınlar da ekonomik kazanç elde etmeyi sağlamıştır. Ancak toplum bunun içinde kadına “eğer çok istiyorsa kocasını ve çocuklarını ihmal etmemesi koşuluyla mesleğini sürdürmesi” şartını getirmiştir. (Çavuşoğlu, 2007: 71). “Toplum tarafından dayatılan bu cinsiyetçi rol yaklaşımları kadının çalışma yaşamına girmesini ve geleceğe yönelik beklenti gerçekleştirmesini olumsuz yönde etkilemektedir” (Yavuz, t.y.: 86). Böylelikle kadın hiçbir şekilde toplumun ondan beklediği en önemli rol olan annelik ve ev işi rolünü yerine getirmesine engel olacak bir meslekte yer alamaz. Genellikle kadınlardan hemşirelik, öğretmenlik, sekreterlik gibi mesleklerde yer almaları beklenmektedir. Erkeklerden beklenen meslekler ise asker, polis, yönetici, doktor gibi mesleklerdir.

Bir erkek için uygun olduğu düşünülen davranışlar erkeksi (maskülen), kadınlar için uygun olduğu düşünülen davranışlar ise kadınsı (feminen) cinsiyet rolleri olarak tanımlanır (Dökmen, 2016: 31). “Toplumda marjinal algılanmamak için kadın ve erkekten beklenen davranış biçimleri ise Leyla Navaro şöyle bir tablo ortaya koyar” (akt. Kutlu, 2010: 44).

Tablo 1.1: Navaro'nun Toplumsal Cinsiyet Sınıflandırması

<u>Kadın için</u>		<u>Erkek İçin</u>	
Şöyle ol	Böyle olma	Şöyle Ol	Şöyle olma
Edilgen	Etkin	Etkin	Edilgen
Yumuşak	Sert	Sert	Yumuşak
Uyum gösteren	Hükmeden	Hükmeden	Uyum gösteren
Güçsüz	Güçlü	Güçlü	Güçsüz
Kabullenici	Yargılayıcı	Yargılayıcı	Kabullenici
Kararsız	Kararlı	Kararlı	Kararsız
Başarı peşinde koşmayan	Başarılı	Başarılı	Başarısız
Bağımlı	Bağımsız	Bağımsız	Bağımlı
	Hırslı	Hırslı	
Çaresiz	Çözüm getiren	Çözüm Getiren	Çaresiz

Genellikle erkeklerin güçlü, bağımsız, hırslı ve duygularını kontrol etmeleri beklenirken; kadınların ise bağımlı, edilgen, duygusal olmaları beklenmektedir (Özcan, 2012: 12).

1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.2.1. Aile

Toplumun en küçük birimi olan aile toplumsal cinsiyet rollerinin öğretilmeye/öğrenilmeye başlandığı ilk kurumdur. Kültürden kültüre farklılık gösteren aile yapısı toplumun cinsiyetlere olan bakış açısını da yansıtmaktadır. Anaerkil aile yapısında kadın, ataerkil aile yapısında ise erkek yüceltilmiştir. “Ataerkil aile yapısında kadının kadın gibi erkeğin de erkek gibi davranması, her iki cinsi de tek yönlü, tekdüze, standartlara mahkûm etmektedir” (Erus ve Gürkan, 2012: 209).

“Toplumun kadın ya da erkeğe ilişkin beklentileri aile kurumu tarafından, çocuk doğduğu andan itibaren bilinçli ya da bilinçsiz olarak çocukta deneyimlenir ve çocuğu, kadın ve erkeğe uygun gördüğü davranış kalıpları uyarınca şekillendirir” (Aslan, 2015: 364). Kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını çocuğa konulan isimlerde de görmekteyiz. Örnek olarak kız çocuğuna “Duygu” erkek çocuğuna ise “Zeki” gibi isimlerin verilmesi toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının göstergesidir. Bu kalıp yargılar kadın ve erkekten beklenen davranışların da belirleyicisidir.

Anne ve babanın cinsiyetlere olan bakış açısı çocuğun cinsiyet rollerine olan bakış açısını etkilemektedir. Geleneksel cinsiyet rolüne sahip anne ve baba tarafından bilinçli ya da bilinçsiz olarak genellikle kız çocuğa güzel kızım, erkek çocuğa ise aslan oğlum şeklinde hitap edilmesi, kız çocuğuna pembe erkek çocuğa mavi renkli giyseler alınması, kız çocuğuna bebek, tabak gibi oyuncaklar erkek çocuklarına araba, silah gibi oyuncaklar alınması çocukları gelecekteki cinsiyet rolüne hazırlamaktadır. Eğer anne ve baba eşitlikçi bakış açısına sahip olur ve çocuğunu bu şekilde eğitirse çocuğun bakış açısı da bu yönde şekillenerek toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için önemli bir adım atılmış olacaktır.

1.2.2. Okul, Öğretmen ve Ders Kitapları

Okul bir yandan bireye toplumun değer yargılarını öğretirken diğer taraftan da bireyi gelecekteki mesleğine hazırlamaktadır. “Toplumlar kendilerine uygun insanı kendilerine özgü eğitim süreci içinde yetiştirirler. Bu nedenle onu tesadüflere ve kültürlenimin gelişigüzel etkilerine açık bırakmamışlardır” (Fidan, 2012: 6). Her toplum kendi kültürüne uygun bir şekilde bireylerin yetiştirilmesinde önemli bir faktör olan okul kurumunu düzenlemektedir.

Ailede başlayan toplumsal cinsiyet öğrenimine/öğretimine okulda pekiştirilerek devam edilmektedir. “Okullarda kız ve erkek çocuklara cinsiyet kaynaklı roller, beklentiler, kalıp yargılar, açık ya da üstü örtülü bir şekilde sunulur, benimsetilir. Bu iletiler yoluyla çocuklar geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlar geliştirmeye yönlendirilir” (Asan, 2010: 67). İlk olarak okulun resmi kıyafeti kız ve erkek çocukların cinsiyet rollerine hazırlamasının ilk göstergesidir. Genellikle kızlar etek erkekler ise pantolon giymektedir. Okullarda öğretmen ve müdür kadroları arasında cinsiyet açısından eşitsiz bir dağılımın olması da cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların güçlenerek gelecek kuşaklarda da cinsiyet eşitsizliğinin devam etmesine neden olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin öğretilmesinde okulda kullanılan ders kitapları ve öğretmenlerin davranışları da oldukça büyük bir öneme sahiptir. Öğretmenlerin öğrencilere olan davranışları ve ders kitaplarında açık ya da üstü örtülü bir şekilde yer alan cinsiyet rollerine ilişkin metin ve resimler ile çocuk gelecekte kendisinden beklenen cinsiyet rollerine hazırlanmaktadır. Öğretmenler çoğunlukla farkında olmadan

kız ve erkek öğrencilere farklı şekilde davranmaktadır. Yögev'den edindiğimiz bilgiye göre de birçok araştırma öğretmenlerin kız ve erkek öğrencilere derste farklı davrandıklarını ortaya çıkarmıştır. Kız öğrencilerin derste ki başarısı çalışkanlığına başarısızlığı zeki olmamasına bağlanırken erkek öğrencilerin başarısı zeki olmasına başarısızlığı ise tembel olmasına bağlanmaktadır (Yögev,2006: 19). Ayrıca öğretmenler tarafından erkeklerin aktif kızların ise pasif olarak görülmesi erkeklerin yeteneklerini keşfetmesi sağlarken kızların yeteneklerini keşfetmesini engellemektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik büyük bir adımın atılması için ders kitaplarının incelenerek cinsiyetçi öğelerden arındırılması, ders kitapların da her iki cins arasında eşitliği, adaleti sağlayacak metin ve resimlerin yer alması, öğretmenlere toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için öğrencilere nasıl davranılması gerektiğine yönelik seminerler, konferanslar verilmesi sağlanmalıdır.

1.2.3. Arkadaşlar

İnsan sosyal bir varlık olduğundan dolayı bireyin hayatı sadece aile içinde sınırlı kalmayıp dış çevreyle de sürekli bir etkileşim halindedir. Birey bu etkileşim sürecinde ailede öğrenmeye başladığı toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmeye devam etmektedir.

Dış çevreyle yeni yeni tanışmaya başlayan çocuk kadınsı ve erkeksi rollerin arkadaş gruplarında da yaygın olduğunu görmektedir. Çocuğun giyimi, saç uzunluğu, taktığı küpe, toka gibi aksesuarların hem cinslerinden farklı olarak karşı cinsle benzerlik göstermesi durumunda arkadaşları tarafından dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Aynı şekilde arkadaşlar arasında oynanan oyunlarda da kız oyunları ve erkek oyunları şeklinde bir ayrışma görülmektedir. Örnek olarak ip atlama kız oyunu olarak futbol ise erkek oyunu olarak görülmektedir. Eğer kız çocuk erkelerle birlikte futbol oynamak isterse ya da erkek çocuk kızlarla birlikte ip atlamak istediğinde arkadaşlarının tepkileriyle karşılaşabilmektedir. Bu tür tepkiler “çocuklara davranışlarının toplumsal cinsiyet kurallarına uymadığı yönünde hatırlatıcı görevi görüyor gibi çünkü karşı cinsiyete has davranışa son vermede oldukça etkin. Aslında şaka baskısı ihtimali bile küçük çocuğun davranışını değiştirebilir” (Fine, 2011: 229-230). Böylelikle arkadaş grupları kendi cinsiyetlerine uygun şekilde davrananları onaylayarak kendi

cinsiyetlerine uygun şekilde davranmayanları ise onaylamayarak toplumsal cinsiyet rollerinin güçlenmesine katkıda bulunurlar (Özcan,2012: 14).

1.2.4. Medya

Medya kavramı Latince de ortam, araç anlamına gelen medium kelimesinin çoğulunun türetilmesi sonucu oluşmuştur. Türk Dil Kurumu sözlüğünde medya iletişim ortamı, iletişim araçları olarak açıklanmıştır (Soydan ve Alparslan, 2014: 57).Günümüzde kitle iletişim araçlarının tümünü ifade eden medya yazılı, görsel, işitsel ve görsel-işitsel olma özellikleriyle toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde oldukça etkin bir öneme sahiptir. “Kitle kültüründe bireyler, yaşadıkları çevreyi ve dünyayı büyük ölçüde medyanın sunduğu bilgilerden, görüntülerden yola çıkarak anlamlandırır, medyada gördükleri karakterleri rol modeli olarak benimseyebilirler” (Saygılıgil, 2016: 165).

Medya erkek egemen ideolojiye hizmet ederek kadını ikincilleştirmektedir. Medyada erkeklerin politika, spor alanlarında kadınların ise annelik ve ev içi alanlarda sıklıkla yer aldığını görmekteyiz. Kadının annelik görevini yapmadığında kötü kadın izlenimi yaratılarak kadının asli görevinin annelik olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Medyada kadınlar annelik görevinin yanında annelik görevini aksatmayacak belirli mesleklerle de yer almaktadır. Erkekler medyada yönetici, doktor, polis, hâkim gibi mesleklerle yer alırken kadınlar sekreter, hemşire, öğretmen, manken gibi mesleklerde yer almaktadır. Medyanın da meslekleri kadın mesleği ve erkek mesleği şeklinde kategorileştirmesine hizmet etmesinden dolayı kadının üst kademelerde ki mesleklerde yer alması engellenmeye çalışılarak erkeğin kadından üstün konumda tutulması hedeflenmektedir. Medyada kadınlar mesleklerinde yetenekleri, bilgileri ve başarılarından ziyade görselliği ile ön plana çıkarılmaktadır. Kadınların yetenekleri, bilgileri ve başarıları görünmez kılınarak kadınlar cinsel obje olarak metalaştırılmaktadır. Medyanın sıklıkla vurguladığı ideal kadın tipinde kadın mükemmel bir anne, mükemmel bir ev kadını ve aynı zamanda görselliği ile ön plana çıkan bir iş kadınıdır. Ayrıca medyada kadınlar töre cinayetine kurban giden kadın, şiddete uğrayan kadın ve cinsel istismara uğrayan kadın vs. şeklinde mağdurlukları ile de medyada yer almaktadır. Yaşadıkları mağdurluklardan dolayı medyada yer alan

kadınların fotoğrafları, yaşadıkları yerler ve yaşadıkları olaylar medya tarafından teşhir edilerek kadınlar ikinci kez mağdur edilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için medyayı yönetenlerin cinsiyetçi bakış açılarından vazgeçmeleri gerekmektedir. Medya yöneticileri arasında kadınların da sayıca erkeklerle eşit oranda yer alması medyadaki cinsiyetçi bakış açısının değişmesinde oldukça etkin bir yöntem olabilir. Medya yöneticileri eşit oranda kadın ve erkeklerden oluşan komisyonlar oluşturarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açan yayınlarda düzenleme yapmalıdır. Cinsiyetçilik içeren yayınların medyada yer almaması sağlanmalıdır. Medyanın cinsiyetçiliği önlemek amacıyla attığı her adım toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için atılan büyük bir adımdır.

1.3. TOPLUMSAL CİNSİYETLE İLGİLİ KURAMLAR

Toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunu açıklamak için birçok kurum oluşturulmuştur. Bunlar bazıları şunlardır:

- Psikanalitik Kuram
- Bilişsel Gelişim Kuramı
- Sosyal Rol Kuramı
- Sosyal Öğrenme Kuramı
- Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

1.3.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuramın öncüsü Sigmund Freud'dur. "Freud bilinçaltının davranışa olan etkilerinin kuramın en önemli ilkesi olduğunu fakat bilinçaltı süreçlerine olan güvensizliğin kuramının test edilmesini güçleştirdiğini belirtmiştir" (Şıvgın, 2015: 12).

"Freud'un toplumsal cinsiyetin oluşmasını ilişkin kuramının merkezinde libido kavramı yer almaktadır" (Zeybekoğlu, 2013: 23). "Libido, biyolojik ve toplumsal cinsiyeti organize eden, biyolojik temeli olan cinsel enerjidir. Freud, libidoyu erkek cinsel organını merkeze alarak açıklamıştır (Dökmen, 2016: 42).

"Freud bebeklik döneminden itibaren toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmaya ve gelişmeye başladığını, daha sonraki oral, anal, fallik, gizil ve genital dönemlerini

sağlıklı geçiren kişilerin ileriki yaşantılarında da sağlıklı bir kişiliğe sahip olabileceğini” savunmuştur (Erzeybek, 2015: 11-12).

Freud’un kişiliğin gelişmesinde önemli gördüğü aşamalardan oral aşama da 0-18 ay arası bebekler hazzı ağız bölgesinden almaktadır. Bu dönem bebeğin özellikle emme eyleminden haz aldığı dönemdir. Anal dönem 1,5-3,5 yaş arasındaki bebeklerin “ilgisi anüstedir.” Bu dönemde bebek dışkılama gibi eylemlerden zevk almaktadır. Fallik döneminde 3-5 yaş aralığındaki çocuğun ilgisi cinsel organa yönelmektedir. Bir sonraki aşama olan gizil dönemde ise 5-13 yaş aralığındaki çocuğun cinsel organına olan ilgisi azalmaktadır. Son aşama olan genital dönemde ise “12-13 yaştan sonra cinsel dürtüler yeniden cinsel organ odaklı ve yetişkin cinselliği anlamında ortaya” çıkmaktadır (Dökmen, 2016: 42).

“Freud cinsel organların farklılığın keşfedilmesiyle Oedipus ve Elektra komplekslerinin beş altı yaşlarında ayrışması boyunca kız ve erkek çocukların kendilerini aynı cins ebeveynle özdeşleştirmeye çalıştıklarını öne sürer” (Şıvgın, 2015: 12) . “Beş ayrı psiko-seksüel dönem içerisinde fallik dönem olarak adlandırılan psiko-seksüel dönemde erkeklerde yaşanan “oedipus kompleksi” önemlidir. Kızlarda ise bunun tam karşıtı olan “elektra kompleksi” önem taşımaktadır.” Freud’un kuramına göre başlangıçta farklı cinsiyette ki her iki çocuk da kendisini aynı cinsiyete(erkek) sahip zanneder. Ancak fallik dönemine geldiğinde çocuk cinsel organının diğer cinsiyetten farklı olduğunu fark eder. Daha sonra erkek çocuk sahip olduğu penis kaybetmekten korkarak ilgisini annesine yöneltir. Kız çocuk da ise penise sahip olmadığı için kıskançlık duygusu oluşur ve bu durumdan annesini suçlayarak ilgisini babasına yöneltir. Gizil dönemine gelindiğinde ise bu duygular bastırılır ve hem kız çocuk hem de erkek çocuk kendisiyle aynı cinsiyette olan ebeveynleriyle kendilerini özdeşleştirir (Erzeybek, 2015: 12-13). “Böylece cinsiyet kimliğinin oluşum süreci ve cinsiyet rollerinin oluşması, çocuğun cinsiyetler arasındaki cinsel organ farklılığını keşfetmesiyle başlar ve çocuğun aynı cinsten ebeveyniyle kendisini özdeşleştirmesiyle sona erer”(Özcan, 2012: 15).

Freud’a göre elektra kompleksi olarak da adlandırılan kız çocuklarında meydana gelen penis kıskançlığından dolayı “erkekler kadınlara göre psikolojik olarak daha sağlıklıdır. Bu nedenle daha büyük olan toplumsal statülerini hak ettiklerini ima

eder. Kadınlar yetersiz erkeklerdir” (Şıvgın, 2015: 14). “Erik Erikson ise kadınların penis kıskançlığı geliştiremediklerini aksine vücutlarından hoşnut olduklarını ama erkeklerin doğurgan kadının yaratıcılık yeteneğini kıskandıklarını ileri sürmüştür” (Dökmen,2016: 46).

1.3.2. Bilişsel Gelişim Kuramı

“Piaget’nin küçük çocukların düşünce biçimlerinin kendilerinden daha büyük olan çocuklarıkinden niteliksel olarak farklı olduğu ve çocukların bilişsel gelişimlerinin bir süreç içerisinde hiyerarşik basamaklar halinde gerçekleştiği görüşünden” yola çıkarak bilişsel gelişim kuramı ortaya çıkmıştır” (Erzeybek, 2015: 19). “Lawrence Kohlberg, Piaget’nin bilişsel gelişim modellerini kullanmıştır. Bu kuram çocukların cinsiyet kimlik duygusu ve cinsel tiplene becerisi edinme şekillerini açıklamıştır” (Şıvgın, 2015: 16). “Kohlberg’e göre çocuklar bilişsel olarak olgunlaştıklarında kendilerini kadın ya da erkek olarak kategorileştirirler ve bu cinsel kimlikle bu kategoriye uygun olduğunu düşündükleri şekilde davranmaya çalışırlar” (Dökmen, 2016: 65).

“Bilişsel gelişim kuramı kızların ve erkeklerin ayrı ayrı kendi özellikleri olduğunu varsayar, çünkü onlar bir cinsiyet kavramına sahiptirler ve karmaşık bir sosyal rol oynayabileceklerini göstermek isterler” (Özcan, 2012: 16).

Bilişsel gelişim kuramında cinsel kimlik ve buna bağlı cinsiyet rollerinin ortaya çıkmasında çocuk aktif olarak rol oynamaktadır. Çocuğun bilişsel gelişiminin sağlanmasını Kohlberg üç döneme ayırmaktadır. Bunlar; cinsiyeti etiketleme dönemi, cinsiyetin kararlılığı dönemi ve cinsiyetin değişmezliği dönemidir. Cinsiyeti etiketleme döneminde yaklaşık 2-3,5 yaş aralığındaki çocuklar kadın ve erkek olarak iki cinsiyetin varlığını fark etmeye başlamaktadır. Ancak bu dönemde çocuklar kendi cinsiyeti doğru olarak etiketlerken kendisi dışındaki kişilerin cinsiyetinin kadın mı erkek mi olduğunu tam olarak ayıramamaktadır. Ayrıca bu dönemde çocuklar cinsiyetin devamlılığını henüz anlayamamıştır. Cinsiyetin devamlılığını yaklaşık olarak 3,5-4,5 yaş aralığındaki çocuklar cinsiyetin kararlılığı döneminde anlamaktadır. Bu dönemde çocuklar büyüdüklerinde de aynı cinsiyette olduklarını fark etmektedir. Ancak bu dönemde çocuklar cinsiyeti fiziksel görünüm üzerinden algırlar. Örneğin uzun saçlı bir erkeği gördüklerinde onun cinsiyetinin kız olduğunu düşünebilmektedirler. Cinsiyetin

değişmezliği dönemine gelindiğinde artık çocuk saç kesimi gibi fiziksel görünüm değişikliklerinin cinsiyeti değiştirmedini anlamıştır. Bu dönemde çocuklar cinsiyetleri ve davranışları arasında tutarlılık oluşturmak için kendi cinsiyetine uygun şekilde davranırlar (Dökmen, 2016: 66-67). “Kohlberg, bilişsel tutarlılığı sürdürmenin öncelikli yolunun, toplum tarafından kabul edilen özelliklere sahip bir erkek veya kız çocuğu olmayı keşfetmek olduğunu savunur” (Erzeybek, 2015: 20).

1.3.3. Sosyal Rol Kuramı

“Sosyal Rol Kuramı, sosyal ve siyasal davranış ile tutumlarda gözlemlenen kadın ve erkek farklılıklarının, erkeklerin ve kadınların farklı sosyal rol üstlenmelerinden kaynaklandığını ileri sürmektedir” (Güldü ve Kart, 2009: 102).

“Sosyal rol kuramının “en önemli savunucusu Eagly her toplumda bireylerden farklı beklentiler olduğunu bundan dolayı da kadın ve erkeklerin davranışlarının çeşitliliğinin arttığını savunmaktadır” (Erzeybek, 2015: 17). Kadın ve erkeklerden beklenen davranışlar sonucunda kadın ve erkek birbirinden farklı statü rollerine sahip olmuştur. Eagly’ in de belirttiği gibi kadın ve erkeklere verilen bu statü rollerine baktığımızda erkeklerin hiyerarşik olarak daha yüksek statülü rollere sahip olduğunu görmekteyiz (Dökmen, 2016: 81).

“Schmitt’e göre erkekler ve kadınlar doğuştan gelen ve farklılaşmış cinsiyetlerine özgü psikolojik eğilimlere ve cinsiyet rollerine sahip değildir. Farklı sosyalleşme yaşantıları, sosyal davranışlarda cinsiyet farklılıklarının oluşmasından sorumludur. Erkekler ve kadınlar, başarılı bir rol performansı gösterebilmek adına doğuştan getirdikleri ve zamanla edindikleri özellikleri birleştirebilmektedir ki böylece cinsiyete özgü toplumsal roller oluşmaktadır” (akt.Erzeybek ,2015: 17).

Toplum tarafından kadın ve erkeğe verilen rollere baktığımızda genellikle kadınlara annelik rolü ve ev işi rolünün erkeğe ise ailenin geçimini sağlama rolünün verildiğini görmekteyiz. Toplumun baskısı ile kadın ve erkek kendileri için belirlenen bu rolleri yerine getirmek zorunda kalır. “Küçük yaşlardan itibaren kadınlara yemek pişirmek ve dikiş dikmek gibi evle ilgili beceriler erkeklere ise ekonomik anlamda kullanabilecekleri beceriler öğretilmektedir” (Güldü ve Kart, 2009: 102).

Sosyal rol kuramına göre kadın ve erkek arasındaki farklılıklar sosyal rollerinin farklılığından kaynaklanmaktadır. “Eğer kadın ve erkeğin rolleri değişirse cinsiyet

farklılıkları da değişecektir; kadın daha yüksek statülü rollere sahip oldukça cinsiyet farklılıkları azalacaktır” (Dökmen, 2016: 82).

1.3.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

“Sosyal öğrenme kuramı Bandura tarafından, öğrenmenin sosyal etkinliklerinin ortaya konması amacıyla geliştirilmiştir” (Yeşilyurt, 2015: 24). Ancak “toplumsal cinsiyet rollerinin ya da cinsiyetleri ayrıştırma(tipleştirme) davranışının gelişiminin sosyal öğrenme kuramına göre açıklanması özellikle Mischel tarafından yapılmıştır” (Dökmen, 2016: 59).

Sosyal öğrenme kuramında çocuk pasif alıcı olarak görülmektedir ve cinsiyet rollerinin oluşumunda ödüllendirme ve cezalandırma büyük önem taşımaktadır. Sosyal öğrenme kuramı “edimsel koşullanma ile model alma ve taklit olmak üzere iki öğrenme sürecine dayanmaktadır. Edimsel koşullanma da çocuk cinsiyetine uygun davranışlar sergilediğinde ödüllendirilir, cinsiyetine uygun davranış sergilemediğinde ise cezalandırılır. Böylece çocuk ödüllendirilen davranışı tekrar ederken cezalandırılan davranıştan kaçınır. “Toplumsal cinsiyet rolüne uygun davranış ödüllendirildiği, uygun olmayan davranış cezalandırıldığı ya da yok sayıldığı için erkek çocuklar erkeksi, kız çocuklarda kadınsı olmayı” öğrenirler (Zeybekoğlu,2013: 29). Model alma ve taklitte ise (ana, baba, öğretmen, arkadaş, beğenilen herhangi bir kişi, televizyonda ki kahraman vb.) model alınır ve bu figürlerin davranışı uygun bir zamanda taklit edilir.”. Çocukların genellikle kendi cinsiyetinde olan kişileri model alıp taklit ettikleri savunulur (Dökmen, 2016: 60).

“Belli grup tercihlerine yönlendirilen çocuklar, bir süre sonra bulunduğu grubun edimlerini tekrar etmektedirler. Bir araştırmada üç ila beş yaşındaki yuvaya giden çocuklar gelişi güzel Mavi ve Kırmızı gruba alınmış, üç haftalık bir süreden sonra bütün çocuklar kırmızı ya da mavi tişört giymişlerdir (alındıkları gruba göre). Bir sınıfta öğretmenler bu ayrımı bir yana bırakmışlar, renk gruplarından bir daha bahsedilmemiştir. Fakat diğer sınıfta öğretmenler iki kategoriye sürekli başvurmuşlardır. Çocukların odaları, mavi ve kırmızı etiketlerle süslenmiş, kapıda onlara Mavilerin bir tarafta kırmızılarının bir tarafta hizaya girmesi söylenmiş ve düzenli olarak grup etiketlerine göre çağrılmışlardır (Günaydın “Maviler” ve “Kırmızılar”). Üçüncü haftanın sonunda belirli konularda, her çocuğun fikri analiz edildiğinde, üç hafta Kırmızı ve Mavi diye kategorize edilmenin çocukların görüşlerinin taraflı hale gelmesine yettiği sonucuna ulaşılmıştır” (akt. Yeşilyurt, 2015: 25).

Ödüllendirme ve cezalandırma genellikle toplumun kadın ve erkeğe bakış açısını da yansıtmaktadır. Örneğin; “Bir erkeğin hanım evladı gibi görünmesi hakaret gibi algılanırken bir kızın erkek Fatma görünmesi o kadar da kötü görülmez. Bunun nedeni kadınsı davranışlara toplum tarafından daha az değer verilmesidir” (Şıvgın, 2015: 20).

Sosyal öğrenme kuramı birçok açıdan eleştirilmektedir. Çocukların kendileriyle aynı cinsiyette olan kişileri model alarak taklit etmesi ve “ödül ceza ile ilgili tutumlar kuramın tamamen kabul edilmesini zorlamaktadır.” Çocuğun mutlaka kendisiyle aynı cinsiyetteki kişiyi model alarak taklit etme zorunluluğu bulunmamaktadır (Şıvgın, 2015: 22). “Edimsel koşullanmanın cinsiyet rolüne uygun davranışı şekillendirdiği, bu şekillendirmenin adım adım gerçekleştirildiği görüşü de eleştirilmiştir. Cinsiyete uygun davranışın şekillendirmesine gerek olmadığı tek bir ödülün yettiği belirtilmiştir” (Dökmen, 2016: 62).

1.3.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

“Şema, bilişsel bir yapıdır; bireyin algılarını organize eden ve yönlendiren çağrışımlar ağıdır; gelen bilgiyi şemayla ilişkili terimlerle araştırmaya ve özümsemeye hazır oluşu sağlar” (Özcan, 2012: 16).

Sandra Bem tarafından geliştirilen toplumsal cinsiyet şema kuramı; bilişsel gelişim kuramı ve sosyal öğrenme kuramının bazı özelliklerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. “Cinsel tiplere çocuğun kendi bilişsel süreçleriyle gerçekleşmektedir. Bem, bu süreçlerin toplumun cinsiyete göre farklı tepkilerinden kaynaklandığını savunur. Çocuk çevresel bilgilere göre cinsiyetlere ayırır ve cinsiyete göre farklı davranır” (Şıvgın, 2015: 23-24).

Toplumsal cinsiyet şema kuramı kadınsı ve erkeksi özelliklere göre oluşturulmuştur. Burada toplumun bakış açısından da kaynaklanan kadına ve erkeğe ait birbirinden farklı bir takım özellikler belirlenir. “Örneğin; fiziksel güç erkek çocukları için uygunken fiziksel çekicilik kız çocukları için uygun görülür. Bu cinsiyet şemaları sayesinde çocuklar kültürün erkeksi ve kadınsı tanımına uygun olarak kendi davranışlarını düzenlemeye güdülenmektedir” (Erzeybek, 2015: 22). “Çocuk yeni

bilgileri değerlendirip ve benimseyerek cinsiyetle ilgili bilgilerle ilişki kurar, sürekli bir cinsiyet şeması geliştirmek için bilgileri kodlar ve düzenler” (Şıvgın,2015: 24).

“Bem kuramına uygun olarak bir ölçek geliştirmiştir. Çok kullanılan ölçeklerden biri olan Bem Cinsiyet Rolü Envanteri, üç alt ölçekten oluşur: Kadınsılık (K), Erkeksilik(E) ve Sosyal Beğenirlik. Her ölçek 20 sıfattan oluşur.” Burada toplumun bakış açısına göre 20 özellik kadınsılığı, 20 özellik erkeksiliği hem erkeksi hem de kadınsı olmayan yarısı olumlu yarısı olumsuz özellik olmak üzere toplam 20 özellikte sosyal beğenirlik ölçeği kategorisinde yer alır. Burada esas hesaplama kadınsılık ve erkeksilik özelliklerinin puanlama sonucuna göre yapılmaktadır. Bireyde kadınsı özellikler erkeksi özelliklerden fazla ise bireyin cinsiyet rolü kadınsı, bireyin erkeksi özellikleri kadınsı özelliklerinden fazlaysa birey erkeksi cinsiyet rolüne, birey hem kadınsı hem de erkeksi rollerin ikisini birden büyük oranda taşıyorsa androjen, eğer birey kadınsı ve erkeksi özelliklerin ikisini de düşük düzeyde taşıyorsa cinsiyet rolü belirsiz-farklılaşmamış olarak belirlenir (Dökmen, 2016: 72-73).“Bem bu grupta içerisinde androjen cinsiyet rolüne özel bir önem vermektedir” (Erzeybek, 2015: 22).

“Androjenlik, kelime olarak Yunancada erkek anlamına gelen “andro” ile kadın anlamına gelen “gyne” kelimelerinin birleştirilmesinden oluşturulmuş bir terimdir. Bu kavramın Türkçede seslendirilişi benzer olan androgen kavramından farklı olduğuna işaret etmek gerekir. Androgen, erkek cinsiyetin oluşmasında rolü olduğu için erkek cinsiyet hormonu olarak da nitelenen bir hormondur” (Dökmen, 2016: 74).

“Androjenler, davranışlarını geleneksel cinsiyet anlayışına göre sergilemedikleri, cinsiyetçi düşünmedikleri için, cinsel şematik olmayan bireyler olarak tanımlanmıştır” (Şıvgın, 2015: 25). Androjenlerin hem kadınsı hem erkeksi özelliklerin ikisini birden yüksek oranda taşıması toplumsal cinsiyet şeması açısından olumsuzluk içermektedir. Çünkü androjenlik kavramı ile “kadınsılık ve erkeksilik kavramlarının toplumsal şematik işlemlerden kaynaklanan bilişsel yapılar değil de bağımsız bir gerçekliğe sahip kavramlar olduğu kabul edilmiş olur” (Dökmen, 2016: 75).

1.4. TÜRKİYE’DE TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI

1.4.1. Kadının Aile İçindeki Konumu

Aile kurumu toplumdaki topluma hatta aynı toplumun içinde yer alan kültürler arasında farklılıklar gösterebilmektedir. Bu yüzden aile kavramı üzerinde birçok tanımlama yapılmıştır. Tüm toplumları içine alan en genel tanımlama ise ailenin toplumun en küçük birimi olmasıdır. Aile kurumunun birçok türü mevcuttur. Aile kurumunun türleri sınıflandırılması aile içinde yaşayan hane halkına göre, yerleşim yerine göre, aile içinde otoritenin ait olduğu kişiye göre ve evliliğin tek eşli mi çok eşli mi gerçekleştiğine bakılarak belirlenmektedir. Bu türler içinde en yaygın olanı ise hane halkına bakılarak belirlenen çekirdek aile ve geniş aile türleridir. Çekirdek aile ise anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşmaktadır. “Geniş aileyse bir hanede birbiriyle akraba olan birden fazla çekirdek aileyi, çoğunlukla birden fazla kuşağı bir arada barındıran aile birliğidir” (Aytaç, 2014: 300).

Aile ve toplum birbirini dönüşümsel olarak etkilemektedir. Aile de meydana gelen değişimler toplumu etkilerken toplumda meydana gelen değişimler de aileyi etkilemektedir. Bu yüzden “geniş aileden çekirdek aileye geçiş, gelenekten modernliğe, tarımdan sanayiye, kırsallıktan kentliliğe, statüden sözleşmeye geçişinde” göstergesidir (Aytaç, 2007: 73). Bu etkileşim toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde de oldukça etkin bir öneme sahiptir.

Toplumsallaşma kuramının oluşumuna önemli katkılar sağlayan Parsons aileyi toplumsallaşmanın bir aracı olarak görmüştür. Aile içinde öğrenilmeye başlanan toplumsallaşma sürecinde rollerin belirlenmesinde cinsiyet farklılığı temel etkidir. Parsons’un analizine göre “kadınların rol yapısı dışavurumcu erkeklerin rol yapısı ise araçsal bir karakter taşımaktadır.” Dışavurumculuk aile içinde bireyler arasındaki düzen ve uyum, araçsallık ise aile dışında ki sistemle kurulan düzen ve uyum kastedilmektedir (akt. Aytaç, 2007: 72-73). Yapılan bu analizde kadın ev içinde erkek ise ev dışında konumlandırılmıştır.

Türkiye de kadının aile içindeki konumunu toplumsal cinsiyet açısından değerlendirmemiz için ilk olarak Osmanlı toplumunda kadının aile içinde konumunu iyi analiz etmemiz gerekmektedir.

Osmanlı toplumunda cinsellik toplumun denetimine tabidir. Toplum bu denetimi evlilik dışı yaşanan cinsel ilişkiyi gayri meşru kabul ederek yerine getiriyordu (Aytaç, 2014: 302). Evlilik genellikle kadının erkeğin evine gitmesiyle gerçekleşmektedir (Aytaç, 2007: 110). Bazı yerlerde evlilik mahkeme siciline kaydedilmekte iken bazı yerlerde ise çiftlerin sözü ve toplumun onayı ile evlilik kurulmaktadır (Ortaylı, 2016: 110). Osmanlı toplumunda çökeşlilik meşru bir durum olarak kabul edildiğinden dolayı erkek birden fazla kadınla evlenebilmekteydi. Erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi ise ekonomik gücüyle doğru orantılıydı. Çünkü kadının ekonomik kazancı olmadığı için maddi ihtiyaçları erkek tarafından karşılanması gerekmektedir. Evlilik sırasında erkek tarafından kadına ödenen “mehr” de bunun en önemli göstergesidir. Buna ek olarak kadına ekonomik güvence sağlamak amacıyla ödenen bu paranın miktarı az olduğu için gerçek anlamda güvence sağladığını söylemek de oldukça zordur (Aytaç, 2007: 133). “Kadının aile erkeklerine olan bağımlılığı evlilikten sonra da devam eder ve kırsal kesimdeki kadın şehirdeki hemcinsinin aksine bir aileden diğerine nakledilen üretim unsuru konumundadır. Bu nakil karşılığı ödenen değer başlık, kalın gibi.” farklı terimlerle kavramlaştırılır (Ortaylı, 2016: 105). Kadını adeta ticari bir meta haline dönüştüren bu gelenekle kadın aşağılanmaktadır.

Osmanlı toplumunda “boşanma da gerekli koşullar oluştuğunda erkeğin tek taraflı beyanıyla gerçekleşen ve talak adı verilen bir işlemle ibaretti” (Aytaç: 2014: 302). Erkek boşadığı kadının mehrini ve nafakasını vermek zorundaydı. “Boşanan ve ya dul kalan kadının evlenmesi için “iddet süresi denen bir süre sonra (52 günden ziyade) tekrar evlenebilirdi” (Ortaylı, 2016: 122-123).

Osmanlı toplumunda 1846-47 yılına kadar miri arazi üzerindeki tasarruf hakkı erkek çocuğa geçiyordu. Kız çocuğun tasarruf hakkına sahip olması ise ancak tapu bedelinin ödenmesi ile mümkündü. Bu tarihte alınan bir kararla kız çocukta herhangi bir tapu bedeli ödemedi erkek kardeşi gibi babasının arazisinde hak sahibi olmaktadır. Arazi kız ve erkek kardeş arasında eşit şekilde paylaşılacaktı (Kurnaz, 1991: 29).

Osmanlı toplumunda “ev yaşamı mahremiyeti en üst seviyeye çıkaracak bir fiziksel düzenlemeye tabi tutulmuştu ve aslında kadınların sokaktan yalıtılmasını sağlamayı amaçlamaktaydı.” Osmanlı toplumunda yaygın olan ev biçimi avlulu evlerdi.

Avlulu evlerde ortada bir avlu yer almakta ve evin pencereleri sokağa değil avluya bakmaktadır (Aytaç, 2007: 131-132).

Osmanlı toplumunda hane reisi evin en yaşlı erkek üyesidir. Osmanlı toplumunda erkek çocuk soyun devam edicisi olarak görüldüğü için kadından erkek çocuk doğurması beklenmektedir. Buna ek olarak kadın kocasının namus simgesi olarak görüldüğü için kadın bedeni sıkı bir şekilde denetim altına alınmıştır (Yılmaz, 2010: 198).

1917 yılında evlilik ve boşanma konularını temel alan ilk hukuki girişim kanun gücünde kararname olan Hukuk-u Aile Kararnamesidir. Bu kararname ile çokeşli evlilik sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Evlilik sırasında kadın ile erkek anlaşmışsa ikinci bir evliliğin gerçekleşmesi durumunda kadın boşanma talep etme hakkına sahip olmuştur (Aytaç, 2007: 163-164). Halide Edip Adıvar ve Salih Zeki Bey çifti aralarında bu sözleşmeyi yaparak boşanan ilk çift olarak tarihe geçmiştir. Ancak bu kararname 19 Haziran 1919 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır (Ortaylı, 2016: 206-207).

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte toplumsal yapının değişimine yönelik bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Cumhuriyeti kurucusu olan Atatürk ülkemizin çağdaş uygarlık seviyesine yükselmesinin kadının toplumsal statüsünün yükselmesine bağlı olduğunu sık sık vurgulamıştır.

“Bir sosyal toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelmiştir. Kabil midir ki bir kitlenin bir parçasını ilerletelim diğerini ihmal edelim de, kitlenin bütünü ilerleyebilsin? Mümkündür ki bir topluluğun yarısı topraklara zincirle bağlı kaldıkça, diğer bir kısmı göklere yükselebilir? Şüphe yok ki, ilerleme adımlarını, dediğim gibi, iki cins tarafından beraber, arkadaşça atmak ve ilerleme ve yenilikte birlikte merhaleler aşmak lazımdır” (akt. Çaha, 1996: 110).

Bu doğrultuda kadınların toplumsal statüsünün yükselmesi için kadınlara sosyal ve siyasal bir takım haklar verilmiştir. 1926 yılında İsviçre'den tercüme edilerek alınan Medeni Kanun'un kabul edilmesi hem kadınların toplumsal statüsünün yükselmesi hem de toplumsal yapının laikleştirilmesi için atılan önemli bir adımdır. Medeni Kanun ile çokeşli evliliğin yasaklanmış, kadınlara erkeklerle eşit bir şekilde boşanma ve miras hakkı verilmiştir (Berktaş, 1994: 22). Ancak medeni kanunda kadınların aleyhine olan bir takım maddeler de mevcuttur. “Bu maddelerden bazıları şunlardır: Erkeğin evin reisi olarak aile birliğini temsil etmesi, kadının çalışmasının

kocasının iznine bağılı olması, kadının aile ve çocukların bakımından sorumlu olması” (Çaha, 1996: 112). Medeni kanunun bu maddelerine baktığımızda Osmanlı toplumunda da mevcut olan ataerkil yapının devam ettiğini ve yine aynı şekilde Osmanlı toplumunda olduğu gibi kadının asli görevi ailesinin ve çocuklarının bakımı olarak belirlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi 1990 yılında kadının çalışmasının kocasının iznine bağlayan Medeni Kanununun 159.maddesini iptal etmiştir. 1997 yılında Medeni Kanunda yapılan değişikle kadın evlendikten sonra kocasının soyadının yanında isterse kendi soyadını da alabilecektir. 1998 yılında aile içi şiddete uğrayan bireylerin korunması ile ilgili düzenlemelerin yer aldığı “Ailenin Korunmasına Dair Kanun” da yürürlüğe girmiştir (Ereş, 2006: 42).

2002 yılında Türk Medeni Kanunu yürürlüğe girmiştir. Türk Medeni Kanunu aile reisliği kurumu kaldırılmıştır. “Evin ve çocukların geçimi kocaya ait olmaktan çıkarılmış, yasaya eşler birliğin giderlerine birlikte katılırlar ibaresi konmuştur.” Boşanma durumunda evlilik süresince elde edilen malların eşit paylaşımı yani yasal mal rejimi kabul edilmiştir. Kadın-erkek eşitliği açısından önemli bir gelişme olarak kabul edilen bu maddelerin yanısıra kadınlar açısından ayrımcılık olarak kabul edilecek maddeler de mevcuttur. Örneğin Türk Medeni Kanununun 132. maddesinde evliliğin sona ermesi durumunda kadınların başka biriyle evlenmek için 300 günlük bekleme süresi gerekmektedir. Kadının çocuğu doğurması ve ya boşandığı eşinden gebe kalmadığının ispatlaması durumunda mahkeme bu süreyi ortadan kaldırmaktadır (Acar ve Arıner, 2009: 43-44).

Günümüzde kadının aile içindeki konumuna baktığımızda hala kadının asli görevi ev kadını ve anne olarak görülmektedir. Kadının ev işini aksatması durumu büyük bir problem olarak görülmekle birlikte yerine getirilmesi durumunda ise ücretsiz olduğu için değersiz kabul edilmektedir. Kadının çalışma hayatına girmesi ise toplumda kadının asli görevi olarak kabul edilen ev kadını ve annelik rollerini aksatmamasıyla mümkün olmaktadır. Bu durumda ise kadınlar ikinci kez ezilmektedir. Ataerkil aile yapısına sahip olmamızın yanında aile içi şiddete mağdur kalan kadınların sayısı da bir hayli fazladır. 2014 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması yapılmış ve bu araştırmanın sonucunda ülke

genelinde hayatının herhangi bir döneminde kocasından ve ya birlikte yaşadığı kişi tarafından fiziksel şiddete uğrayan kadın nüfus oranı % 35,5 olduğu sonucu elde edilmiştir (www.tuik.gov.tr, 2018).

1.4.2. Kadının Eğitimde Konumu

Osmanlı toplumunda kadının eğitim imkânı oldukça sınırlıydı. Tanzimat öncesinde kız çocukları 11 yaşına kadar ilköğretim olarak adlandırılacak Sıbyan Mektep 'ine gitmektedirler. Sıbyan Mekteplerinin ülkenin her tarafında bulunmaması da bazı kız çocuklarının bu eğitim imkânından yararlanamamasına neden olmuştur (Çaha, 1996: 83). “Sıbyan mekteplerinde kız-erkek çocuklar birlikte Kuran-ı hıfz ederlerdi. Ancak Sıbyan Mektebini tamamlayan kızlar için, eğitimlerini ilerletmek açısından özel hocalar veya tarikat dergâhlarına devam haricinde alternatifleri yoktu” (Somel, 2000: 224).

Tanzimat döneminde kadınların eğitimi modernleşmenin aracı olarak görülmüş ve bu doğrultuda bir takım düzenlemeler yapılmıştır. 1842 yılında Tıbbiye bünyesinde ebelik okulu açılmıştır. Eğitim iki Avrupalı ebe tarafından verilmiştir. “Bu okulun ilk mezunları 10 Müslüman ve 26 gayrimüslim kızdır” (akt. Somel, 2000: 225). Kız çocukların orta öğretim kurumunda eğitim alması ise ilk kez 1859 yılında İstanbul da kız rüştiyesinin açılmasıyla gerçekleşmiştir (Kurnaz, 1991: 9). 1869 yılında ilk Kız Sanayi Mektebi açılmıştır (Alkan ve Çakır, 2014:239). 1869 yılında yayımlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesiyle kız çocuklarının eğitimiyle ilgili ilk kez yasal zorunluluk getirilmiştir (Ereş, 2006: 41).

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile ilköğretim okullarının modern eğitime uygun olarak ıslah edilmesi amaçlanmıştır. “Nizamname'nin uygulanması için usûl-i cedîd üzere ibtidaî mektepleri açılmıştır. Böylece ilköğretime ilişkin okullar Evkaf-ı Hümayûn nezaretine bağlı mekteb-i sıbyaniye ve Maarif Nezâretine bağlı mekteb-i ibtidâiye olarak ikiye ayrılmıştır (akt. Erdem, 2007:104) . Nizamnamede ilkokulları ifade etmek amacıyla sıbyan mektebi kavramı kullanılmasına karşın kastedilen devlet tarafından açılacak olan modern okullardır (Somel, 2000: 226). Nizamname de ilkokula devam zorunluluğu erkekler için 6-10 kızlar için ise 7-11 yaş aralığıdır. Bir mahalle ve ya köyde iki tane Sıbyan Mektebi varsa bunlardan birinde kızlar diğerinde erkekler eğitime devam edecek, eğer bir tane Sıbyan Mektebi varsa erkekler ve kızlar ayrı

sıralarda oturarak aynı sınıfta eğitim göreceklendir. Ayrıca nizamnamede kız Sıbyan okullarında eğitimin kadın öğretmenler tarafından verilmesi istenmiş ancak kadın öğretmen sayısının az olmasından dolayı kadın öğretmenler yetişinceye kadar yaşlı ve ahlak sahibi erkek öğretmenlerin kız sıbyan okullarında eğitim vermesi kararlaştırılmıştır (Kurnaz, 1991: 5).

Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde Kız Rüştüye Mektepleriyle ilgili düzenlemelerde mevcuttur. Her büyük şehirde Kız Rüştüye Mekteplerinin açılması ve önceliğin İstanbul'a verilmesi kararlaştırılmıştır. Kız Sıbyan mektebinde olduğu gibi Kız Rüştüye Mekteplerinde de eğitimin kadın öğretmenler tarafından verilmesi ancak kadın öğretmenler yetişinceye kadar yaşlı ve ahlak sahibi erkek öğretmenlerin eğitim vermesi kararlaştırılmıştır (Somel, 2000: 227). Ancak bazı aileler İslam dinine göre ergenlik çağına giren kızların yabancı erkeklerle aynı ortamda bulunmamasının gerektiğini gerekçe göstererek kızlarını okula göndermemişlerdir. Kadın öğretmen yetiştirmek amacıyla 1870 yılında Darülmualimat açılmıştır (Dulum, 2006: 39). Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde Darülmualimat'ın sıbyan ve rüştüye olarak iki şubeye ayrılması ve sıbyanın öğrenim süresinin iki yıl rüştüyenin öğrenim süresi ise üç yıl olarak kararlaştırılmıştır (Kurnaz,1991: 23). Ancak 1870 yılında açılan Darülmualimat sıbyan ve rüştüye şeklinde iki şubeye ayrılmamıştır. Öğrenim süresi ise üç yıldır (Somel, 2000: 234). Kadın öğretmenler yetiştirilerek ilköğretim ve rüştüyelerdeki kız çocukların sayısı artırılmak istenmektedir. Bu okuldan 1873 yılında 17 kız mezun olmuştur (Tekeli, 1982: 196).

1876 Kanun-i Esasi kız ve erkek çocukların ilkokul eğitimi almalarını zorunlu kılmıştır. Eğitim kurumlarının sayısında da artış meydana gelmiştir. "1905 yılına geldiğimizde kızlara eğitim veren resmi ilkokul sayısı 304, karma eğitim veren ilkokul sayısı 3.621'e ulaşmıştır. Ayrıca 69'u taşrada, 15'i İstanbul'da olmak üzere 84 adet kız ortaokulu açıldı" (Çaha,1996: 89).

Kadınlarla ilgili sorunlar Şemseddin Sami, Namık Kemal ve Ahmet Midhat gibi dönemin önemli yazarları tarafından da ele alınmış ve bu konuda eserler yayımlanmıştır. Şemseddin Sami 1879 yılında yayımladığı "Kadınlar" adlı eseriyle kadınların konumu ile ilgili düşüncelerini yazmıştır. Şemseddin Sami kadınların

eğitiminin uygarlığın gelişimi için önemli olduğunu söyler. Kadınların neden eğitilmesi gerektiğini şöyle açıklar:

“Kadınların eğitimine şimdiye kadar duyduğumuz ihtiyaç, erkeklerin ancak eğitilmiş kadınlarla birlikte olarak mesut ve bahtiyar yaşayabileceğinden ibarettir. Kadınların eğitiminin önemini meydana koyacak iki sebep daha vardır: biri kadınların yeryüzü ahalisinin yarısı olmalarından dolayı, bunların eğitimiyle insan türünün yarısının eğitileceği, diğeri kadınların adeta insan fabrikası hükmünde olmasıyla ve insanlar onlar tarafından dünyaya getirilip, onlar tarafından eğitildiklerinden dolayı, kadınların eğitimi evlatlarına geçeceğinden, kadınların eğitilmesiyle, gelecek için bütün insan türünün eğitilmiş olacağı meselesidir.” (Sâmi, 1879: 25-26).

Namık Kemal de kadınların eğitilmiş olması gerektiğini ve çocukların eğitimsiz olmasının nedeninin eğitimsiz annelerden kaynaklandığını savunmuştur. Osmanlı toplumunun ilerlemesi için kadınların kendilerine uygun eğitim görmeleri gerekmektedir (akt. Dulum, 2006: 27). Ahmet Midhat da kadınların erkeklerle eşit eğitim hakkına sahip olmasını savunur. Kadınların iyi evlilik kurması iyi bir eğitim almasına bağlı olduğunu düşünmüştür (Kurnaz, 1991: 36).

Kız çocuklarına lise eğitimi için ilk girişim 1880 yılında II. Abdülhamit döneminde ilk kız idadisinin açılmasıyla gerçekleşmiştir. Ancak kız idadisine olan ilginin az olmasından dolayı 1882 yılında bu idadi kapatılmıştır. 1906-07 Maarif Nezareti İstatistiğine göre bu tarihlerde resmi bir kız idadisi bulunmamakla birlikte özel olarak Manastır da 1 kız idadisi ve İstanbul da ise 3 karma kız idadisi bulunmaktadır. Ayrıca bu yıllarda gayrimüslimlere ait 12 kız idadisi, yabancılara ait 17 kız idadisi bulunmaktadır (Kurnaz, 1991: 17-18). II. Abdülhamit döneminde rüştiye ve idadi sayısında artış olurken parasal kaynak yetersizliğinden dolayı aynı ilgi ilköğretime gösterilememiştir (Akyüz, 2011: 17). Bu niceliksel artışla taşraya yayılan kız rüştiye sayısı 74 olmuştur (Güven ve Akagündüz, 2009: 145).

1914 yılında ilk kadın üniversitesi olan İnas Dâr’ül-Fünûnu açılmıştır. Bu üniversitenin açılmasıyla kızlar yükseköğrenim görme hakkı elde etmiştir. Bu okula Darümuallimat, İnas İdadisi ve ya Sultanisinden mezun olanlar sınavsız kayıt olabilirken bu okullardan mezun olmayıp özel eğitim görenler ise okula giriş için yapılacak sınavda başarılı olmak koşuluyla okula kayıt yaptırabilmekteydiler. Bu okula açılışından 1920 yılında Darülfünun’la birleşinceye kadar 129 öğrenci kayıt olmuştur

(Baskın, 2008: 92-97). Darülfünun’la birleşinceye kadar bu okuldan 53 öğrenci mezun olmuştur. Mezun olan öğrenciler taşra dârümuallimât öğretmenlikleri ve müdürlüklerine, inâs sultâni öğretmenliklerine atanmışlardır (Güven ve Akagündüz, 2009: 149).

1923 yılında şeri ve örfi hukuk kurallarına dayalı Osmanlı İmparatorluğu yerine laik hukuk sisteminin benimsendiği Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. 1924 yılında eğitimin laikleşmesi için önemli bir adım atılarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabul edilmesi ile bütün eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığına bağlanarak medreseler kaldırılmıştır (Yaşar, 2007:4). Kızlar ve erkeklerin birlikte eğitim gördüğü karma eğitim sistemine geçilmiştir (Kaymaz, 2010:346). Kadınların her alanda erkeklerle eşit haklara sahip olmasını savunan Atatürk karma eğitim sistemiyle eğitimde cinsiyetler arasındaki eşitsizliği gidermek istemiştir (Erdem, 2011: 177). 1928 yılında Latin Alfabesinin kabul edilmesi hem kadınların hem de erkeklerin eğitimi açısından oldukça önemli bir gelişmedir. Latin alfabesinin kabul edilmesi ile birlikte “%10’u ancak bulan okuma-yazma oranı” hızla artmaya başlamıştır (Yaşar, 2007: 5).

Kadınların eğitimi ile ilgili yapılan reformlarla eğitim gören kadınların sayısında artış olmakla birlikte bu artış yetersizdir. Bununla birlikte eğitimde cinsiyetler arasında eşitsizlikler de mevcuttur.

Tablo 1.2: Cinsiyete Göre Okuma Yazma Bilme Oranı 1935-2013 (6 ve Yukarı Yaştaki Nüfus)

Yıllar	Erkek	Kadın
1935	29,3	9,8
1945	43,7	16,8
1955	55,9	25,6
1965	64,1	32,8
1975	76,2	50,5
1985	86,5	68,2
2000	93,9	80,6
2010	97,8	90,1
2013	98,7	93,4

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 2018.

Tablo 1.2’de cinsiyetlere göre okuma yazma bilme oranlarına bakıldığında okuma yazma oranlarının her iki cinsiyet açısından yıllara göre artmakla birlikte her iki cinsiyette de yeterli düzeye gelmediği ve kadınların okuma yazma oranının erkeklerin okuma yazma oranından düşük olduğu görülmektedir. TÜİK’nun İstatistiklerle Kadın, 2015 başlıklı Haber Bülteninde de Türkiye’de 2014 yılında 25 ve daha yukarı yaştaki okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,6 iken bu oranın erkeklerde %1,8, kadınlarda ise %9,2 olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de 2014 yılında okuma yazma bilmeyen kadınların nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır (www.tuik.gov.tr, 2018). Kadınların okuma yazma bilme oranlarının erkeklerden düşük olması eğitimde cinsiyetler arasında eşitsizliğin sayısal ispatıdır.

Tablo 1.3: Okuryazar Olup Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olmayanların Cinsiyetlere Göre Oranı 1975-2013 (25 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus)

Yıllar	Erkek	Kadın
1975	12,6	5,1
1985	9,2	8,4
2000	5,3	7,5
2010	3,9	7,1
2013	3,9	9,2

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 2018.

Tablo 1.3’de 1975,1985 yıllarında okuryazar olup bir öğrenim kurumundan mezun olmayan erkeklerin oranının kadınların oranından yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedenlerinden birisi tablo 1.2’de görüldüğü gibi o yıllarda okuma yazma bilen kadınların oranının az olmasıdır. Tablo 1.3’de okuryazar olup bir öğrenim kurumundan mezun olmayan kadınların oranında 2013 yılına gelindiğinde büyük bir artışın, erkeklerin oranında ise büyük bir azalmanın olduğu görülmektedir.

Tablo 1.4: Bitirilen Son Öğrenim Kurumu Cinsiyetlere Göre Oranı 1975-2013 (25 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus)

Erkek							
Yıllar	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul ve Dengi	Lise ve Dengi	Yüksekokul ve Fakülte	Yüksek Lisans	Doktora
1975	45,2	-	4,5	5,2	3,0	-	-
1985	53,0	-	6,4	9,0	6,0	-	-
2000	50,3	-	11,2	16,0	10,2	-	-
2010	33,1	10,6	9,3	21,3	11,9	1,0	0,3
2013	29,1	14,6	7,8	22,2	15,1	1,4	0,4
Kadın							
Yıllar	İlkokul	İlköğretim	Ortaokul ve Dengi	Lise ve Dengi	Yüksekokul ve Fakülte	Yüksek Lisans	Doktora
1975	23,9	-	2,1	2,5	0,7	-	-
1985	36,1	-	2,8	4,9	1,8	-	-
2000	45,2	-	5,3	9,1	5,4	-	-
2010	40,1	6,1	5,5	13,8	7,7	0,7	0,2
2013	37,7	9,4	4,9	14,4	10,7	0,9	0,3

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 2018.

Tablo 1.4’te bitirilen eğitim kurumuna göre cinsiyetlerin oranı incelendiğinde erkeklerin eğitim seviyesinin kadınların eğitim seviyesinden yüksek olduğu görülmektedir. TÜİK’nun 7 Mart 2016 tarihli İstatistiklerle Kadın, 2015 başlıklı Haber Bülteni’nde de Türkiye’de 2014 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olup lise ve dengi mezunu olanların toplam nüfus içinde oranı %19,1’dir. Bu oran erkeklerde %23,2, kadınlarda ise %15’tir. Yüksekokul ve fakülte mezunu olanların toplam nüfus içindeki oranı %13,9 olup bu oran erkeklerde %16,2, kadınlarda ise %11,7’dir (www.tuik.gov.tr, 2018). Kadın ve erkek arasında eğitim seviyesindeki bu fark kadının toplumsal statüsünün düşük olmasına neden olmaktadır.

1.4.3. Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu

Osmanlı döneminde kırsal kesimde yaşayan kadın ile kentlerde yaşayan kadın çalışma hayatına aynı şekilde katılamamaktaydı. Kırsal kesimde yaşayan kadın tarım da çalışarak üretim sürecine tamamen katılırken kentte yaşayan kadın üretim sürecinin dışında kalmaktaydı. Bununla birlikte kentlerde yaşayan kadınların bazı meslekleri yaptıkları, bu meslekleri kadınlara yasaklayan fermanlardan anlaşılmaktadır (Tekeli, 1982:194). Zira “Kanuni Sultan Süleyman döneminden kalan fermanlar kadınların çamaşırlar işletmekte olduğunu ya da köle ticaretiyle uğraştıklarını göstermektedir” (Caporal, 1982: 135). Kentlerde yaşayan kadınların büyük bir çoğunluğu çalışma

hayatının dışında olmakla birlikte bu dönemde işçi olan kadınlara da rastlanmaktadır. 1897 yılında İstanbul kibrit fabrikasında çalışan 201 işçiden 121 işçi kadındır. Bursa ipek fabrikasında da kadın işçiler çalışmaktadır. Yakın köylerden gelen kadınlar için fabrikada kalacak yer de ayrılmıştır (Kurnaz, 1996: 125).

Kadınların girdikleri ilk kamusal meslek ise öğretmenliktir (Tan, 1996: 40). Kız öğrencilere kadın öğretmenler tarafından eğitim verilmesi amacıyla 1870 yılında kadın öğretmen yetiştirmek üzere Darülmuallimat açılmıştır. 1873 yılında bu okuldan 17 kız öğrenci mezun olarak öğretmenlik görevine başlamıştır. Bu okul kadını meslek hayatına dâhil etmek amacıyla açılmış olmasa da öğretmenlik mesleğinde kadınların da olmasını sağladığı için oldukça önemlidir.

1914 savaşı ile savaşa giden erkeklerin boşalttığı memurluklara kadınlar alınmıştır. Ancak kadınların memuriyete getirilmesinin gerekli olduğu bu dönemde dahi kadınlar bir takım engellerle karşılaşmıştır. 1913 yılında Posta Nezareti'nin İstanbul Telefon Şirketi için verdiği ilana başvuran Bedra Osman ve arkadaşları işe alınmamıştır. Bunun üzerine Kadınlar Dünyası Dergisi yoğun bir kampanya düzenleyerek Bedra Osman ve arkadaşlarının işe alınmasını sağlamıştır (Alkan ve Çakır, 2014: 238). Bununla birlikte bu dönemde işçi kadınların sayısında da artış olmuştur. 1915 yılında Osmanlı Ticaret Nezareti'nde kadınlar için bir tür mecburi hizmet kabul edilerek birçok fabrikada kadın işçi çalıştırılmaya başlanmıştır. Ayrıca 1916 yılında İstihlak-ı Milli Kadınlar Cemiyeti savaşa asker çamaşırı yetiştirmek amacıyla tekrar faaliyete geçmiştir (Tekeli, 1982: 199).

Cumhuriyet döneminde kadının toplumsal durumunu iyileştirecek önemli reformlar yapılmıştır. Özellikle eğitim alanında yapılan reformlarla kamusal mesleklerde kadınların sayısı artmıştır. Ancak bu dönemde de kadınların eğitilmesinde öncelikli amaç eğitilmiş anne ve eş yetiştirmektir. Dolayısıyla kadının çalışma hayatına girmesi ancak ev içindeki öncelikli rollerini gerçekleştirmesiyle mümkün olmaktadır. Zira 1926 tarihli Medeni Kanunda “kadının hak ve ödevleri arasında evi idare etmek (m.153/2), kocasının kendisine bakmasını istemek (m 161), eve ve çocuklara bakmak” maddeleri yer alarak kadının asli görevi anne ve ev kadını olarak belirlenmiştir. “Erkek ise karısının ve çocuklarının geçimini sağlamakla yükümlü” tutulmuştur. Ayrıca 159. madde ile de kadının çalışması kocasının iznine bağlanıyordu (Çitçi, 1982: 90-91).

Medeni kanunda yer alan bu maddeler cinsiyet ayrımcılığının yasal dayanağını oluşturmaktaydı. Kadının çalışmasını kocasının iznine bağlayan 159. madde 1990 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilinceye kadar yürürlükte kalmıştır. 2002 yılında Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesiyle ise evin ve çocukların geçimi kocaya ait olmaktan çıkarılarak birliğin giderlerine eşlerin birlikte katılmasına yönelik madde ilave edilmiştir. Medeni Kanunda yapılan bu değişikliklerle cinsiyet ayrımcılığına yasal dayanak oluşturan bazı maddelerin ortadan kaldırılması sağlanmıştır.

Çok partili siyasal yaşama geçiş ile birlikte liberal politikalar doğrultusunda devletçilik yerine özel girişim desteklenmiştir. Bu doğrultuda tarımda makinalaşmaya geçilmesiyle birlikte kırsal kesimden kentlere doğru iç göç gerçekleşmiştir (Abadan-Unat, 1982: 22). Bu iç göç sonucu kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi olarak tarımda çalışan kadınların büyük bir kısmı kentlerde ev kadını kategorisine yerleşerek çalışma hayatının dışına çıkmıştır (Alkan ve Çakır, 2014: 241-242). Ancak gerek kırsal kesimde tarla da çalışan kadın gerekse kentlerde ev hanımı olarak evde çalışan kadının her ikisi de ücretsiz aile işçisi kategorisinde yer alarak harcadığı emeğin ekonomik getirisi olmadığı için toplum tarafından yaptığı iş değersiz görülmektedir.

TÜİK, 7 Mart 2017 tarihli istatistiklerle kadın haber bülteninden edindiğimiz bilgiye göre 2016 yılında yemek pişirme, bulaşık yıkama, çamaşır yıkama, ütü yapma ve ev temizliği gibi devamlılık içeren ev işlerini kadınların yaptığı erkeklerin ise fatura ödeme, tamir, badana ve boya gibi belirli zamanlarda yapılan işleri yaptığı tespit edilmiştir. Aynı haber bülteninde Türkiye genelinde yemek yapma işini %91,2 oranında kadınların yaptığı, evin boya badana işini ise %80,4 oranında erkeklerin yaptığı tespit edilmiştir (www.tuik.gov.tr, 2018). Toplumun kadın ve erkeğe yüklediği bu roller her alanda olduğu gibi çalışma hayatında da her iki cinsin konumunu önemli ölçüde etkilemiştir. Bu roller doğrultusunda erkek statüsü yüksek çalışma alanlarına yönlendirilirken kadın asli görevi olan annelik ve ev hanımlığını aksatmayacak statüsü düşük çalışma alanlarına yönlendirilmektedir. Bu durumda kadın ya çalışma hayatının dışında kalarak toplumun ona verdiği asli görevi yerine getirmekte ya da toplumun ona vermiş olduğu asli görevleri aksatmayacak çalışma alanlarına girmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin bu etkisi sonucu özellikle kamu sektöründe bazı meslekler kadınsı ve erkeksi meslekler olarak kategorileştirilmiştir. Oya Çitçi'nin Türkiye'de kamu görevlisi kadınlar üzerine yaptığı araştırma eski tarihli bir araştırma olmasına karşın ulaştığı

veriler kadınsı ve erkeksi meslek kategorilerini net biçimde göstermektedir. Bu araştırmadaki verilere baktığımızda kadınların genel idare hizmetleri, eğitim ve öğretim hizmetleri ile sağlık hizmetlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kadın çalışanların en yoğun olduğu genel idare hizmetlerinde ise kadınlar büro görevlisi olarak yönetim hiyerarşisinin en alt kademesinde yoğunlaşmaktadır. 1979 yılında Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü tarafından kamu sektöründe çalışan kadın ve erkek görevlilerin sayısal dağılımına ilişkin 66 kamu kuruluşunu kapsayan araştırmada bu kuruluşlarda çalışan kadınların %70,3'ü daktilograf ve büro memuru olarak çalışmasına karşın müdür yardımcılığı ve bunun üzerindeki üst konumlarda çalışan kadınların oranı sadece %15 olduğu sonucu elde edilmiştir. Kadınların yoğunlaştığı ikinci çalışma alanı ise eğitim ve öğretim hizmetleridir. Bu hizmet alanında kadınların öğretmenlik mesleğinde yoğunlaşmış olduğu bilinmekle birlikte 1978 yılında bütün öğretmenler arasında kadınların oranı %40,1 iken bu oran 1980 yılında %25,3 oranına düşerek azalmıştır. Kadınların yoğunlaştığı üçüncü alan olan sağlık hizmetlerine bakıldığında ise 1980 yılında bu alanda çalışanların %59,7 kadın olmakla birlikte bu alanda çalışanların %80,8 hemşire ve ebe iken doktorların sayısı sadece %7,9'dur. (Çitçi, 1982: 110-114). Kadınların çalışma alanlarıyla ilgili istatistiksel verilerin analizinin yapıldığı başka bir araştırmada ise 1980 yılına ait veriler ile 2011 ve 2013 yılına ait veriler de kıyaslanarak son otuz yılda kadınların eğitim, sağlık ve finans sektöründe yoğunlaştığı sonucuna varılmıştır. 1980 yılında ilkokullarda erkek öğretmen sayısı 127.663 iken kadın öğretmen sayısı 87.796'dır. 2011 yılında ise ilköğretimde 238.854 erkek öğretmen ve 276.998 kadın öğretmen çalışmaktadır. Sağlık sektöründe de kadınların sayısının erkeklerden fazla olduğu görülmektedir. Sağlık sektöründe çalışan erkek sayısı 261.000 iken çalışan kadın sayısı 420.000'dir. Bu sektörde çalışan kadınlar hemşirelik, hastabakıcı ve ebe olarak yoğunlukta bulunmaktadır. Finans sektöründe çalışan erkek sayısı kadın çalışandan fazla olmasına karşın bu sektörde kadınların yoğun olduğu sektördür. Zira bu sektörde çalışan erkek sayısı 131.000 kadın sayısı ise 116.000 civarındadır (Çaha vd., 2014: 29-30). Her iki araştırmada kadınların eğitim ve sağlık gibi geleneksel cinsiyet rollerinin devamı olarak görülen mesleklerin yer aldığı sektörlerde yoğun olduğunu göstermektedir. Bu iki araştırma arasında önemli bir zaman farkı bulunmasına karşın bu süreç içerisinde mesleklerin kadınsı ve erkeksi olarak kategorileşmesi ortadan kalkmamıştır. Bununla birlikte bu iki araştırmanın da gösterdiği

gibi kadınların yoğun oldukları sektörlerde dahi kadınlar genellikle alt ve orta kademede yer almaktadır. Genel idare hizmetlerinde kadınların büyük bir kısmının büro görevlisi olması ile sağlık sektöründe çalışan kadınların büyük bir kısmının hemşire, hasta bakıcı ve ebe olması bu durumun en önemli göstergesidir. Bu araştırmalara ilaveten KA-DER’nden edindiğimiz istatistiksel veriler bürokraside üst düzey memurluklarda kadınların oranının oldukça az olduğunu göstermektedir.

Tablo 1.5: Cinsiyet Ayrımlı Üst Düzey Memur Sayıları

Bakan Yardımcıları, Müsteşar, Müsteşar Yardımcısı, Valiler, Vali Yardımcıları, Kaymakamlar, Bağlı Kurum Başkanı, Bağlı Kurum Başkan Yardımcısı, Bakanlık Bünyesindeki Genel Müdürler, Bağlı Kurum Genel Müdürleri, Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcısı, Kurul Başkanı, Kurul Üyeleri, Kurum Bünyesinde Başkan, Daire Başkanı Ünvanları, Bölge Müdürleri, Bölge Müdür Yardımcıları, İl Müdürleri, Başkanlık Müşaviri, Bağlı Kurum Başkan Yardımcıları, İlişkili Kurum Başkan Yardımcıları, İlgili Kurum Başkan Yardımcıları, İlgili Kurum Başkanları, Bağlı Kurum Başkanları, İlişkili Kurum Başkanları, Yargı Oranları Başkanları	Toplam	Kadın	Kadın (%)
2008	6922	507	7.32
2009	7010	546	7.79
2010	6738	519	7.70
2011	6404	485	7.57
2012	7640	603	7.89
2013	8136	636	7.82
2014	8288	663	8

Kaynak: ka-der.org.tr, 2018.

Tablo 1.5. bakıldığında bürokraside çalışan üst düzey memurluklarda çalışan kadınların oranının 2010, 2011 ve 2013 yıllarında kendilerinden bir önceki yıllara göre düşmekte olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 2010 ve 2011 yıllarında toplam memur sayısında da bir azalmanın olduğu ve bu azalmadan kadınların erkeklerden daha çok etkilendiği görülmektedir. Üst düzey bürokraside yer alan kadınların oranında 2014 yılında çok az oranda bir artışın meydana gelmesi sonucu üst düzey bürokraside çalışan kadınların oranı sadece %8 oranına ulaşmıştır.

1.4.4. Kadının Medyadaki Konumu

Türkiye’de basın hayatının başlangıcı olarak Osmanlı döneminde 1831 yılında çıkarılan Takvim-i Vekayi kabul edilmektedir (Akdoğan, 2004: 41). Kadın sorunları

kadınlara eğitim hakkının tanınmasıyla birlikte gündeme gelmeye başlayarak çeşitli kadın gazete ve dergileri yayımlanmaya başlanmıştır (Yaraman-Başbuğu, 1992: 38). 1869 yılında Terakk-i Muhaderat ile başlayan kadın gazete ve dergilerinin sayısı Cumhuriyete kadar 40'a ulaşmıştır (Çakır, 2013: 95). Yaraman-Başbuğu bu dönemde yayımlanan kadın gazetelerinden biri olan Hanımlara Mahsus Gazete'nin 27 Eylül 1907 tarihli nüshasını incelemiş ve bu gazete de kadının geleneksel cinsiyet rollerinden uzaklaştırılmamakla birlikte kadını yeni bilgilere çağrıldığını ve dünya kadınlarından haberler verilerek evrenselliğin sağlanmaya çalışıldığını tespit etmiştir (Yaraman-Başbuğu, 1992: 43). Bu dönemde yazılı basın okuma-yazma bilen kadınlar tarafından kadın haklarının savunulmasında araç olarak kullanılarak Türkiye'de kadın hareketinin başlamasında etkin rol oynamıştır. Yazılı basın aracılığıyla okuma yazma bilen bazı kadınlar Batıda gerçekleşen kadın hareketi konusunda kadınları bilinçlendirmeye çalışarak kadınların toplumsal konumlarını sorgulamasına öncülük etmişlerdir. Kadınlar toplumsal hayatta yaşadıkları sorunları kadın gazete ve dergilerine gönderdikleri mektuplar aracılığı ile gündeme getirmiştir. Bununla birlikte kadının iyi anne ve iyi eş olmasının koşulunun kadının eğitilmesiyle gerçekleşeceği bu gazete ve dergilerde sık sık vurgulanarak kadının eğitilmesinin önemli olduğu, kadının çalışma hayatında yer alması gerektiği ve son olarak da siyasal hak taleplerinde bulunulmuştur. Kadın haklarını savunan gazete ve dergilerin olmasının yanısıra bazı gazete ve dergilerde kadın haklarının aleyhine olan yazılarda mevcuttur. İngiliz gazetesinden alınarak yayımlanan yazı bu durumu örnekler niteliktedir. Bu yazıdan alınan parça şöyledir: "Kadınlarda Millet Meclisi üyeliğine hak kazanırsa bir gün başkan Mecliste "söz filân hanımındır" dediği vakit, o filân hanımın yanında bulunan Meclis üyesinin kalkıp "filan hanım çocuğuna meme vermekle meşgul olduğundan meclise gelememiştir cevabını vermesine pek şaşmamalıdır" (Taşkiran, 1973: 32). Bu yazıda kadının asli görev alanı annelik olarak görülerek kadının annelik rolü ile siyasal alandaki görevleri birlikte yürütemeyeceği mesajı ile kadın siyasal alanın dışında tutulmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet döneminde kadın haklarının savunulmasında 1925 yılında Nezihe Muhittin tarafından çıkarılan Kadın Yolu dergisi oldukça önemlidir. Bu derginin ilk başmakalesi Nezihe Muhittin tarafından yazılan Kadın Yolu'nun Şiarı'dır. Bu yazıda Muhittin kadınların siyasal haklara sahip olmasına yönelik taleplerde bulunmuştur. Kadın Yolu dergisi dördüncü sayısından sonra "Türk Kadın Yolu" adı ile Türk Kadınlar

Birliği'nin yayın organı olarak derneğin kadın haklarına yönelik taleplerini gündeme getirmiştir (Zihnioğlu, 2003: 165-169).

Radyoda kadına yönelik programlar 1939 yılında kadını evin annesi rolünün dışına çıkmayacak biçimde ilk olarak “Evin Saati” daha sonra “Ev” ismiyle başlamıştır (Saktanber, 1990:198). Radyoda yayımlanan bu kadın programları kadınları ev içinde konumlandırarak geleneksel cinsiyet rollerinin kalıplaşmasına ve devamlılığının sağlanmasına hizmet etmiştir.

Toplumı oldukça etkileyen en yaygın kitle iletişim araçlarından biri olan televizyon ise 31 Ocak 1968 tarihinde düzenli olarak yayına başlamıştır (Akdoğan, 2004: 42). Televizyonda kadına yönelik programlar ise TRT de 1982 yılında gerçekteştir. Bu programlarda da kadın geleneksel cinsiyet rollerinden uzaklaştırılmayarak “anne, eş ve iyi bir yurttaş” olarak konumlandırılmıştır. 1992 yılında TRT tekeli kaldırılarak özel kanalların çoğalması ise medyada kadının tüketici olarak da konumlandırılmasına neden olmuştur (Timisi, 1997: 30-31). Zira özel kanalların çoğalması ile kanallar arasında büyük bir rekabet ortamı oluşmuş ve özellikle kanalların önemli gelir kaynağı olan reklamlarda kadın önemli tüketici unsuru olarak konumlandırılmıştır. Bu doğrultuda özel kanallar seyirci sayısını artırmak amacıyla kadını geleneksel cinsiyet rollerinin yanısıra cinsel obje olarak da kullanmaya başlamıştır. Saktanber'in de belirttiği gibi kadınlar “margarin reklamlarında özenli anne, deterjan reklamlarında titiz ev kadını, banka reklamlarında güler yüzlü memure, modern ev araç gereçlerinde çağdaş iş bilir kadın, motor yağı reklamlarında akıcı, ateşli bir malzeme” vs olarak kullanılmıştır (Saktanber,1990: 206).

Medyada 1970'li yılların sonuna kadar kadınlar anne ve eş olarak konumlandırılmıştır. 1980'li yıllardan itibaren ise geleneksel cinsiyet rollerine ilaveten çalışan çağdaş kadın imgesi de üretilemekle birlikte bu kadınlar yoğun bir mücadele içerisinde gösterilerek sonunda aile ve meslek hayatında tercih yapmak zorunda kalan kadınlar olarak konumlandırılmıştır. 1990'lı yıllarla birlikte kadınlar aile ve iş hayatını dengeleyen güzel kadınlar olarak konumlandırılarak bir süper kadın imgesi oluşturulmuştur (yayına; Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ve Haber Medyası: Alternatif Bir Habercilik, t.y.: 74-75). Özsoy, popüler olan bazı yerli dizilerin kadın ve erkek kahramanların temsil biçimlerini inceleyerek 70'li yıllardan başlanarak 2000'li yıllara

kadar uzanan süreç içerisinde bu kahramanların toplumsal rollerinde yıllar içinde bazı değişimlerin gerçekleştiğini ancak bu durumun egemen değerlerin yeniden üretilmesine aracılık etmekten kurtulamadığını tespit etmiştir (Özsoy, 2015: 232). MEDİZ' in 2008 yılında “Medyada Kadınların Temsil Biçimleri Araştırması” sonuçlarına göre kadınlar gazetelerde genellikle üçüncü sayfa ve magazin haberlerinde yer almaktadır. Kadınların haberlerde cinsel obje ya da eş, anne ve fedakâr kadın olarak konumlandırılması medyada cinsiyetçi bir habercilik anlayışının olduğunu göstermektedir (Erol, 2015: 40). Haberlerde kadınlar mağdur, kurban, talihsiz gibi sıfatlarla konumlandırılmakla birlikte bu kadınların mesleki kariyerlerinden ziyade annelik ve eş olma durumları vurgulanmaktadır. Medyada kadına yönelik haberlerde haber içeriğiyle bağlantılı olsun olmasın kadının anne olduğu her fırsatta vurgulamaktadır. Bu duruma Erzurum'un TÜBİTAK Bilim Ödüllerinde Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı'na ödül verilmesine yönelik TRT 1 ve Kanal D de yayımlanan haberleri inceleyerek her iki kanalda da kadının annelik kimliğinin ön plana çıkarıldığına yönelik tespiti örnek olarak verilebilir (Erzurum, 2014: 111-113).

Medyanın toplumsal cinsiyet rollerini devam ettiren, kalıplaştıran, üreten ve değiştirilebilen etkin araçlardan biri olduğunu yapılan araştırmalar da göstermektedir. . Teknolojinin sürekli gelişmesi ile medya her geçen gün daha da güçlenerek hayatımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. Yazılı, işitsel, görsel, işitsel-görsel kitle iletişim araçlarına internetin de dâhil olmasıyla medya ve toplum arasında karşılıklı etkileşim meydana gelmiştir. Bu doğrultuda hayatın önemli bir parçası haline gelen medyanın cinsiyet ayrımcılığı içeren yapısının değişmesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında oldukça önemlidir. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu da 2012 yılında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında medyanın rolüne dikkat çekerek toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla medyaya yönelik önerilerde bulunmuştur.

Tablo 1.6: TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak Amacıyla Medyaya Yönelik Önerileri

ÖNERİLER	SORUMLU KURUM	İŞBİRLİĞİ YAPILACAK KURUM/KURULUŞ
1. Tüm kademelerdeki medya profesyonellerine yönelik etik eğitimler gerçekleştirilmelidir.	RTÜK	Medya Kuruluşları, BYEGM, KSGM, Üniversiteler
2. Yerel medya çalışanlarına yönelik olarak toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konularında farkındalık kazandırmayı amaçlayan eğitim çalışmalarının sayısı artmalı ve ülke genelinde yaygınlaştırılmalıdır.	KSGM	Medya Kuruluşları, Üniversiteler
3. Medya ile ilgili tüm kamu kuruluşlarına yönelik olarak toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve medya konusunda eğitimler gerçekleştirilmelidir.	RTÜK, TRT, BYEGM, BTK, Anadolu Ajansı	KSGM, Üniversiteler
4. İletişim fakültelerinde “toplumsal cinsiyet eşitliği” vb. dersler zorunlu olmalıdır.	YÖK, Üniversitelerin İletişim Fakülteleri	
5. İletişim fakültelerinde eğitim gören öğrencilere yönelik Toplumsal Cinsiyet ve Medya Atölyelerin sayısı ve yaygınlığı artırılmalıdır.	KSGM	Üniversitelerin İletişim Fakülteleri
6. Yetişkin kadın ve kız çocukları için internet ve bilgisayar okuryazarlığını geliştirmek üzere bu alandaki eşitsizliği giderecek kullanım pratiklerini destekleyecek dijital okuryazarlık; tüm vatandaşlar içinse toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirecek medya okuryazarlığı kursları verilmelidir.	MEB	Yerel Yönetimler
7. Medya okuryazarlığı dersinin bütün içeriği toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale getirilmelidir. Dersin formasyon almış iletişim fakültesi mezunları tarafından verilmesi sağlanmalı dersi veren öğretmenlere yönelik toplumsal cinsiyet konusunda atölye çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Ders kapsamına RTÜK’e şikayet mekanizmasının kullanımı eklenmeli; özdenetim mekanizmaları daha detaylı anlatılmalıdır.	MEB RTÜK	Üniversitelerin İletişim ve Eğitim Fakülteleri ile Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalları, KSGM
8. Özellikle gazete ve televizyonlar için hem medya içeriğine hem de medyada çalışan kadın profesyonellere yönelik nicel/nitel araştırmaların yapılması ve bu çalışmaların rutin bir şekilde yapılmasının programlanması gerekmektedir.	KSGM TÜİK	RTÜK, BYEGM, Medya Kuruluşları
9. Bilgilendirme faaliyetleri ile hem akademisyenler ve araştırmacıların yapacakları çalışmalarda hem de öğrencilerin yüksek lisans ve doktora tezlerinde izler kitleye yönelik çalışmalara yönelim sağlanmalı ve izler kitleye yönelik çalışmalara destek verilmelidir.	KEFEK, YÖK, TÜBİTAK	

Tablo 1.6: (devam) TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak Amacıyla Medyaya Yönelik Önerileri

10. Türkiye’de kadın ve medya başta olmak üzere kadına yönelik çalışmaların birbirinden kopuk ilerlemesi ve çalışmalardan haberdar olunmaması sorununu çözmek amacıyla bir online bibliyografya projesi gerçekleştirilmelidir.	KSGM, TÜBİTAK	Kalkınma Bakanlığı, YÖK, Kamu Kurum/Kuruluşları, STK’lar
11.Mevcut basın konseyi yeniden yapılandırılmalı ya da her gazeteye özdenetim yapan bir medya derneğine/konseyine üye olma zorunluluğu getirilmelidir	BYEGM, Basın Örgütleri	Basın Kuruluşları
12.Özdenetim mekanizmalarının toplumsal cinsiyet bağlamında denetim yapabilmesi bu özdenetim kanallarının topluma anlatılacağı	RTÜK	Medya Kuruluşları, Özdenetim Mekanizmaları
13. Akıllı işaretler uygulamasında ayrımcılık ya da eşitsizlik işareti yer almalıdır.	RTÜK	
14.Türkiye Avrupa Birliği ülkelerinin desteklediği PEGİ sistemini yasal ya da resmi olarak desteklemelidir	Kültür ve Turizm Bakanlığı	
15. Sivil toplum kuruluşları aracılığı ile aileler için televizyon rehberleri ve toplumsal farkındalık artırma çalışmaları yapılmalıdır	STK’lar	
16.Türkiye’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde kurulacak bir Medya İzleme Merkezi ilgili düzenlemeler çerçevesinde medyayı toplumsal cinsiyet eşitliği, ailenin korunması ile kadın, çocuk ve özürü hakları bağlamında etik ilkeler çerçevesinde izlemeli, raporlar hazırlamalıdır. Bu raporları da ilgili sivil toplum kuruluşlarına gönderecek bir ağ oluşturarak kamuoyuna cinsiyetçi hak ihlalleri duyurulmalıdır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	STK’lar
17.Kadın ve medya konusundaki farkındalığın artırılması amacıyla geniş kapsamlı bir “Medya ve Kadın” kampanyası gerçekleştirilmelidir.	KSGM, RTÜK, BYEGM	Medya Kuruluşları, STL’lar, Uluslararası Kuruluşlar (UNDP, UNFPA), TRT
18.Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konularında kamu spotu hazırlamak isteyen STK’larla ve bu talepleri değerlendiren RTÜK ile KSGM arasında bir iş birliği kurulmalıdır.	STK’lar	RTÜK, , KSGM
19.Televizyon dizileri için senaryo aşamasından başlayarak belli temaların öne çıkarılması için bir çalışma gerçekleştirilmeli; toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya katkı sağlaması ön görülen diziler desteklenmelidir.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı	Televizyon Şirketleri
20.Medyada toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamaya yönelik katkı sağlayacağı düşünülen haber, reklam, dizi ve film ‘iyi örnekler’ ödüllendirilmelidir.	KSGM	RTÜK, BYEGM, YÖK, Medya Kuruluşları
21.Önerilerin birçoğunda sorumluluk verilen KSGM’nin uzman personel sayısı artırılmalıdır.	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	

Tablo 1.6: (devam) TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak Amacıyla Medyaya Yönelik Önerileri

22. TRT bünyesinde eşitliği sağlamaya yönelik bir özdenetim mekanizması kurulmalıdır. Eşitlik Konseyi gibi bir özdenetim yapısı TRT'nin programlarını takip edecektir	TRT	Üniversiteler
23. 5187 sayılı Basın Kanununun 20. Maddesine ayrımcılık başlığı da eklenmeli ve madde yeniden düzenlenmelidir.	TBMM	
24. 5651 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun"un 8. Maddesinin a bendine Türk Ceza Kanunu 216. Maddeye atıfta bulunarak "halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılama" eklenmelidir.	TBMM	

Kaynak: www.tbmm.gov.tr, 2017.

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun raporu bir taraftan medyada toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olan eksiklikleri göstermekte diğer taraftan da sunmuş olduğu önerilerle bu durumun düzeltilmesi için yapılması gerekenleri göstermektedir. Ayrıca bu önerilerin gerçekleşmesinde hangi kurum/kuruluşların sorumlu olduğunu hangi kuruluşlarla işbirliği yapılması gerektiğini göstermesi açısından da oldukça önemlidir. Ancak 2012 yılında sunulan bu önerilerin hala uygulamaya geçilmeyerek kâğıt üzerinde kalması toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için önemli olan bu adımların sorumlu kurum/kuruluşlarca dikkate alınmadığını göstermektedir. Zira RTÜK 'ün akıllı işaretlerin de hala ayrımcılık ya da eşitsizlik akıllı işaretinin olmaması da bu durumun en önemli göstergelerinden biridir (www.rtuk.gov.tr, 2017). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında çok önemli araç olan medyanın, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olan eksiklikler, bu kurum/kuruluşlarca çözülmesi gereken ciddi bir sorun olarak görülmediği sürece toplumsal cinsiyet eşitsizliği devam edecektir.

1.4.5. Tarihsel Süreç İçerisinde Türkiye'de Kadın Algısı

Türkiye'de kadın hakları Tanzimat dönemi ile birlikte gündeme gelmiştir. Zira Tanzimat döneminden önce kadının toplumsal hayattan soyutlanarak her alanda erkekten geri bırakılmış bir konumda olması bir sorun olarak görülmemekteydi.

Osmanlı toplumunda kadın başta en yaşlı erkek üye olmak üzere ailedeki erkeklerin koruması altında yaşamaktaydı. Koruma görevini kadın evlendikten sonra ise kocası devralmaktaydı. Bununla birlikte Osmanlı toplumunda avlulu evlerin yaygın olması da kadının korunması ile bağlantılı bir durum arz etmekteydi. Pencerelerin sokağa değil avluya bakması evin mahremiyet alanı olarak görülmesi ile birlikte bu mahremiyet alanında konumlandırılan kadının da sokak ile bağlantısını büyük ölçüde azaltmaktaydı. Aile içinde konumlandırılan kadın boşanma, miras başta olmak üzere birçok haktan yoksun bırakılmaktaydı. Buna karşın erkeğin boşanma, miras hakkı olmasının yanısıra maddi gücü elverdiği takdir de birden fazla kadınla evlenme hakkı da bulunmaktaydı. Zira eş ve anne olarak konumlandırılan kadının maddi getirisi bulunmadığından erkek kadının maddi giderlerini karşılamakla görevlendirilmişti. Dolayısıyla erkeğin birden fazla kadınla evlenebilmesi bu maddi ihtiyaçları karşılaması koşulu ile mümkündü. Osmanlı toplumunda çok eşliliğin yasak olmamasına karşın çok yaygın olmamasının nedeni bu durumdan kaynaklanmaktaydı.

Kadın eğitim alanında da erkekten geri konumda bırakılmıştı. Kadın ilköğretim düzeyinde olan sıbyan mektebini bitirdikten sonra eğitimine imkânları elverdiği koşulda ya özel öğretmenler ya da tarikat dergâhları aracılığı ile devam etme dışında bir alternatifi bulunmamaktaydı.

Çalışma hayatında da kentte yaşayan kadınların çalışması çeşitli fermanlarla yasaklanırken kırsal kesimde yaşayan kadın ücretsiz aile işçisi olarak çalışma hayatının içinde yer almaktaydı. Her ne kadar kırsal kesimde yaşayan kadın erkek ile birlikte çalışma hayatında yer almışsa da yaptığı iş ücretsiz olduğu için değersizleştirilmiştir.

Tanzimat dönemi ile birlikte kadının toplumsal konumunun düzeltilmesi modernleşmenin gereği olarak görülmüştür. Geleneksel cinsiyet rollerinden yola çıkılarak kadının iyi eş, iyi anne olmasının koşulunun kadının eğitilmiş olmasına bağlı olduğu vurgulanarak özel öğretmen ve tarikat dergâhları dışında ilköğretimden sonraki eğitimini devam ettirme alternatifi bulunmayan kız çocuklarının, ilköğretimden sonra eğitimlerini devam ettirmesi sağlanmıştır. Ancak bazı aileler kız çocuklarına erkek öğretmenler tarafından ders verilmesine olumsuz bakmasından dolayı kızlarını okula göndermemişlerdir. Bu doğrultuda kız çocuklarına kadın öğretmenler tarafından ders verilmesini sağlamak amacıyla 1870 yılında Darülmuallimat açılmıştır. Bu okulun

açılmasıyla bir taraftan eğitim gören kız çocukların sayısı artarken diğer taraftan da kadınların öğretmenlik mesleğine girmesi sağlanmıştır. Tanzimat döneminde kadına yönelik yapılan reformlar eğitim ile sınırlı kalmayarak 1846-47 yılında kadına miri arazi üzerinde miras hakkı da tanınmıştır. Böylelikle kadında erkek gibi mirastan pay alma hakkı elde etmiştir.

1923 yılında şeri ve örfi hukuk kuralına dayalı olarak yönetilen Osmanlı Devleti'nin yerine laik hukuk sistemini benimseyen Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla toplumsal yapının değişmesine yönelik bir takım reformlar yapılmıştır. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabul edilmesi ile karma eğitim sistemine geçilmiştir. Böylelikle kadında erkek ile aynı eğitimi alması sağlanmıştır. 1926 tarihli Medeni Kanun ile çok eşlilik yasaklanmakla birlikte kadına boşanma ve miras hakkı tanınmıştır. Kadının aile içindeki konumunu düzenlemeye yönelik çok önemli olan bu maddelerin yanısıra kadının aleyhine olan maddeler de mevcuttu. Erkeğin ailenin reisi olması, kadının çalışmasının kocasının iznine bağlı olması ve kadının ailenin ve çocukların bakımından sorumlu tutulması geleneksel cinsiyet rolleri çerçevesinde toplumdaki cinsiyet eşitsizliğinin varlığını hukuki güvence altına almaktaydı. Kadının çalışmasını kocasının iznine bağlayan madde 1990 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilinceye kadar yürürlükte kalmıştır. 2002 yılında Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesi ile erkeğin egemenliğini yasalaştıran aile reisliği kurumu kaldırılmış, eşlerin evliliğin giderlerine birlikte katılacağı maddesi ile evlilik süresince elde edilen malların eşit paylaşımı maddesi getirilmiştir.

Kadınlara siyasal alandaki haklar ise aşamalı olarak 1930'lu yıllarda verilmiştir. Kadınların siyasal haklar verilmesinin 1930'lu yıllara kadar gecikmesinin nedeni toplumun kadına yönelik ikincil tutumundan kaynaklanmaktadır. Zira 1923 yılında Birinci Büyük Millet Meclisinde seçim kanununun değiştirilmesine yönelik yapılan toplantıda, ülkedeki erkek nüfusun azalmasından dolayı kadınların da seçim nüfusuna dâhil edilmesi önerisine meclisteki milletvekillerinin büyük çoğunluğunun çok sert tepki vermesi kadına yönelik olumsuz bakış açısının en önemli göstergelerinden biridir. Kadınların seçim nüfusuna bile dâhil edilmek istenilmemesi toplumda kadının ne kadar ikincil konuma itilerek ötekileştirildiğinin net olarak göstermektedir. Kadınlar 1930 yılında belediyelerde seçme ve seçilme hakkı, 1933

yılında ihtiyar heyeti ve muhtarlık seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı, 1934 yılında ise milletvekili seçme ve seçilme hakkına kavuşmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte kadınların toplumsal statüsünde önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Kadının toplumsal konumunu düzenlemeye yönelik yasal düzenlemeler yapılarak kadınlar erkeklerle eşit konuma getirilmeye çalışılmıştır. Bu yasal düzenlemeler kadının toplumsal hayata dâhil olmasına önemli katkılar sağlamakla birlikte var olan cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmamıştır. Osmanlı toplumunda olduğu gibi Türkiye Cumhuriyetinde de kadının asli görev alanı anne ve eş olarak görülmüştür. Kadının statüsü ne olursa olsun kadın ev içindeki rollerini yerine getiremediği durumlarda toplum baskısı ile karşılaşmaktadır. Bu yüzden kadın ya çalışma hayatının dışında kalarak ev hanımı olmakta ya da asli görevlerini aksatmayacak çalışma alanlarını tercih etmek zorunda kalmaktadır. Böylelikle erkekler statüsü yüksek çalışma alanlarında yer alırken kadın statüsü düşük çalışma alanlarında yer almaktadır. Buna ilaveten medyanın üretmiş olduğu süper kadın imajı yüzünden kadından aile ve iş hayatını dengelemiş güzel kadınlar olması beklenmektedir. Bunu gerçekleştiren kadınlar daha fazla ezilerek süper kadın statüsünde yer alırken gerçekleştiremeyen kadınlar özgüvenini yitirmiş başarısız birey psikolojisine bürünmektedir.

Kadınlar çalışma hayatında olduğu gibi siyasal alanda da erkeklerle eşit bir oranda yer alamamaktadır. Kadınların siyasal alana girmesine yasal olarak bir engel bulunmamasına karşın toplumda halâ siyasetin erkek işi olarak görülmesi kadının siyasal alanın dışında kalmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak Osmanlı toplumundan günümüze kadar kadının toplumsal statüsünde çok önemli gelişmeler sağlanmış olmakla birlikte toplumda var olan cinsiyet eşitsizliği hala devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi ile kadın eğitim, çalışma ve siyasal alanda erkeğin gerisinde bırakılmıştır. Osmanlı toplumunda olduğu gibi günümüzde de kadının asli görevi annelik ve eş olarak görülmekle birlikte kadın ailedeki erkekler tarafından bedeni sıkı bir denetime tabi tutularak korunması gereken namus simgesi konumundadır. Kadının simgeleştirilmesi sadece namus kavramı ile sınırlı kalmayarak her alanda araçsal olarak kullanılmaktadır. Kadın belirlenen amaçlar

doğrultusunda araçsallaştırılarak gelenekselliğin, dinin, modernleşmenin, laikliğin, demokrasinin, ideolojilerin vs. simgesi olarak kullanılmış/kullanılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR BİREY OLARAK KADININ SİYASAL YAŞAMDAKİ ROLÜNE YÖNELİK DÜŞÜNCE AKIMLARI

2.1. SİYASAL YAŞAM

Siyasal sistemde genel olarak yöneten ve yönetilen olmak üzere iki kesim var olması ile birey ya yöneten kesimde yer alarak siyasi kararlar alabilmekte ya da yönetilen kesimde yer alarak alınacak olan siyasi kararları kendi çıkarları ve tercihleri doğrultusunda değiştirebilmektedir (Acar, ty: 74).

Bireyin siyasal yaşama katılımı siyasal sistemle kurmuş olduğu bağ ile ilgilidir. Bireyin; siyasal olayları izlemesi ve bilgi edinmesi, siyasal eylemlerde bulunması, oy vermesi, aday olması, siyasi karar organlarında yer almasına kadar değişik biçim ve boyutlarda kendini göstermektedir (Örtlek ve Tekelioğlu, 2013: 279). Siyasal katılımın bu kadar geniş bir alanı kapsamaması siyasal katılımın tanımlanması güç bir kavram haline getirmektedir. Genel olarak siyasal katılım; bireysel siyasal katılım ve toplumsal siyasal katılım olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Bireysel siyasal katılım, bireyin tek başına gerçekleştirebileceği katılım türüdür. Bu duruma “oy verme” örnek olarak gösterilebilir. Toplumsal siyasal katılım ise bireysel siyasal katılımın aksine “insan ilişkisi, grup davranışı ve sosyal faaliyet” gerektirir. Bu duruma siyasi partiye üye olmak örnek olarak gösterilebilir (Güneş-Ayata, 1990:269). Toplumsal siyasal katılımı gerçekleştiren birey, bireysel siyasal katılımı gerçekleştiren bireye göre siyasal yaşamda aktif şekilde yer almaktadır. Ancak tüm bireylerin toplumsal siyasal katılımı gerçekleştirecek olanaklara sahip olamaması çoğu bireyin siyasal yaşamda aktif olarak yer alamamasına neden olmaktadır.

2.2. SİYASAL YAŞAM İÇİNDE BİR BİREY OLARAK KADIN

Bireyin siyasal yaşama katılımını etkileyen en önemli faktörlerden biride cinsiyettir. Toplum, cinsiyetten yola çıkarak kadın ve erkeğe farklı roller yüklemiştir. Bu durum her iki cinsiyeti olumsuz yönde etkilemekle birlikte kadınların bu durumda çok daha dezavantajlı olduğu evrensel bir gerçektir. Zira kadın; edilgen, yumuşak, boyun eğen, güçsüz vs. kavramlarla tanımlanırken erkek etkin, sert, hükmeden, güçlü vs. gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Kadınların birincil görev alanı ev içi olarak belirlenirken erkeğin görev alanı kamusal alan olarak belirlenmiştir. Bu durumun sonucunda erkek sosyal, ekonomik ve siyasal alanda kendini geliştirme imkânına sahip olurken kadın ev içinde rutin görevleri yerine getirerek erkeğin gerisinde bırakılmıştır. Bu geride bırakılma durumu kadınların yüzyıllarca siyasal haklardan yoksun bırakılarak

siyasetin erkek işi olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Günümüzde, dünyada genel olarak kadınların siyasal yaşamda yer almasına yönelik yasal engel bulunmamasına karşın kadınların siyasal alanda hala erkeklerin gerisinde yer alması toplumda siyasetin hala erkek işi olarak görüldüğünün göstergesidir. Bununla birlikte Güneş- Ayata'nın da tespit etmiş olduğu gibi kadınların bireysel olarak siyasal yaşama katılımı genel olarak hiçbir toplum kesiminde ve siyasi partilerde sorun olarak görülmemekle birlikte teşvik edilirken kadının toplumsal siyasal katılımı sorun olarak görülerek teşvik edilmemektedir. Bu durumun en temel nedenlerinden birisi de kadının bireysel olarak siyasal katılımı; kadının toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmesine engel olacak bir görev yüklememekle birlikte siyasi karar organlarında yer alacak olan erkeklerin seçilmesine de önemli katkı sağlamasıdır (Güneş- Ayata: 1990: 271-272). Buna karşın kadının toplumsal siyasal katılımı; kadını aktif olarak siyasal yaşama katarak kadınların birinci görev alanları olan ev içi rollerini yerine getirememesine neden olabilmekle birlikte siyasal alanın erkek tekelinden çıkmasına neden olacağına ilişkin endişe de içermektedir. Bu durumdan da anlaşılacağı üzere kadının birey olarak hem siyasal alanda hem toplumun tüm alanlarında erkeğin gerisinde bırakılmasının temel nedenlerinden birisi de toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanmaktadır.

2.3. SİYASAL İDEOLOJİLERDE BİREY OLARAK KADIN

Siyasi ideolojiler geçmişten yola çıkarak geleceği şekillendirmeyi vaat etmekle birlikte değerlileştirme ve değersizleştirme sürecini de etkin kılmaktadır (Karagöz, 2013: 102). Siyasi ideolojiler “insanların dünyayı kendisine uygun bir hale getirmek için çeşitli şekillerde değiştirmelerini talep eder” (Baradat, 2012: 19).

Siyasal ideolojilerde kadın algısı oldukça önemli bir faktördür. Siyasi ideolojilerin kitlelere yönelik olarak eylem içeren düşünceler olması kadının konumunda oldukça önemli değişimler meydana getirebilmektedir. Zira siyasi ideolojiler etkin olduğu yönetimlerde ve dönemlerde toplumda önemli değişimler meydana getirmiştir.

2.3.1. Liberalizm de Birey Olarak Kadın

Liberalizm; bütün insanları hak ve özgürlükler açısından eşit bireyler olarak kabul etmektedir (Karadağ, ty: 145). Bireyler arasında çeşitli farklılıklar mevcut

olmasına karşın tüm bireyler insan olarak eşittir (Baradat, 2012: 32). Hiçbir birey; ırk, renk, cinsiyet, din, inanç ve sosyal konum vb. farklılığından dolayı dışlanamaz. İnsanlar bu farklılıklarına göre değil beceri ve çalışma arzusuna göre değerlendirilir. Bütün bireyler akıl sahibi olduklarından dolayı kendi çıkarları peşinde koşmakta bu durum da rekabet ve çatışmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Liberaller bu çatışmanın tartışma ve müzakere yoluyla çözülebileceğini savunurlar. Tüm bireyler yasal eşitlik ve siyasi eşitliğe sahiptir. Yasal eşitlik, hukuk önünde eşitliği, siyasi eşitlik ise “tek kişi, tek oy; tek oy, tek değer” ifade etmektedir (Heywood,2007:41-43).

Liberalizm cinsiyet açısından kadın-erkek arasında ayırım yapmayarak tüm bireyleri eşit kabul etmektedir. Yasal eşitlik ve siyasi eşitlik kadınlar açısından da oldukça önemli gelişme olmakla birlikte kadın –erkek arasındaki farklılık özel olarak kabul edilerek kamusal ve siyasi yaşamda değerlendirilmeye değer görülmemesi olumsuzluk içermektedir. Bu bakımdan bireysellik “toplumsal cinsiyet körlüğü” içermektedir (Heywood, 2007: 300). Zira liberalizmin özel olarak kabul ettiği cinsiyet faktörü bireylerin kamusal ve siyasi alandaki rekabetini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Bu etkin faktörün değerlendirme dışında kalması biçimsel eşitlik içinde eşitsizlik barındırmaktadır.

2.3.2. Muhafazakârlık da Birey Olarak Kadın

Muhafazakâr ideolojide; toplumsal ilerlemenin ve siyasi dönüşümün öncü aktörü toplumun organik yapısı görülmektedir (Karagöz, 2013: 122). Bireyler arasındaki eşitsizliğin doğal ve kaçınılmaz olduğu savunularak her bireyin organik toplumda görev ve sorumlulukları olduğu vurgulanmıştır. Özellikle aile kurumu örnek gösterilerek; aile kurumunun gerek üyelerine güvenlik sağlaması gerekse üyeler arasındaki ödevleri yerine getirmesi bakımından diğer sosyal kurumlar tarafından örnek model olarak alınması gerektiği belirtilmiştir (Heywood, 2007: 97). Muhafazakâr düşünce de aile kurumunda üyeler arasındaki görev dağılımında cinsiyet belirleyici rol oynayarak erkek ailenin geçiminden sorumlu tutulurken; kadın ise ev işleri, eşi ve çocukların bakımından sorumlu tutulmuştur (Doğan, 2015:173). Bununla birlikte aile kurumunda ebeveynlerin çocukları üzerinde otorite sahibi olması çocukların sağlığı, güvenliği vs. birçok açıdan faydalı ve gerekli olduğu örnek gösterilerek doğal olarak

ortaya çıkan otoritenin toplumun tüm kurumlarında kökleştiği ve faydalı olduğu savunulmuştur (Heywood, 2007: 100).

Muhafazakâr ideoloji; toplumsal cinsiyet ayrımının sosyal ve siyasi önemini vurgulayarak kadın-erkek arasında iş ile ilgili cinsiyet ayrımının doğal ve kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir (Heywood, 2007: 300). Böylelikle muhafazakâr ideoloji geleneksel olarak kadının cinsiyetinden dolayı ikincil konumda bırakılarak sosyal, ekonomik ve siyasal alanda erkeğin gerisinde bırakılmasını bir sorun olarak görmemekte hatta bunun gerekli ve faydalı olabileceğine de inanmaktadır. Dolayısıyla muhafazakâr ideoloji cinsiyet eşitsizliğini meşrulaştırmaktadır.

2.3.3. Sosyalizm de Birey Olarak Kadın

Sosyalizme göre tarihte ana karakterler bireylerden ziyade sosyal sınıflardır. Bireyler ancak ait oldukları sınıf içinde anlaşılabilirler. Bununla birlikte bireyler toplumdaki ayrılmaz. Bireyler daha doğduğu andan itibaren hatta daha ceninken toplum tarafından biçimlendirilir. Dolayısıyla bireyler arasındaki eşitsizliğin kaynağı doğa tarafından eşit yaratılmamaktan değil toplumun eşitsiz davranışından kaynaklanmaktadır. Kapitalizmin eşitsiz yapısını dikkate almayarak yasal ve siyasal anlamda verilen biçimsel eşitlik; eşitliğin sağlanması için yeterli değildir (Heywood, 2007: 131-144).

Sosyalizme göre; kadının bağımlılıktan kurtulması sosyalizm ile sağlanacaktır. Zira sosyalizm; herkese eğitim hakkı, eşit çalışma hakkı, kolektif mutfaklar, çocuğun yetiştirilmesinde toplumun sorumlu tutulması vs. önlemlerin eşitsizliği ortadan kaldıracaklarını ifade etmekteydi (Aktaş, 1986: 178). Bununla birlikte sosyalistler genellikle eşitsizliğin köklerini özel mülkiyette aramaktadırlar. Servet ve sermayenin toplum tarafından sahiplenilmesi gerektiğini belirtmektedirler (Heywood, 2007: 143). Sosyalistlere göre toplumsal cinsiyet eşitsizliği ekonomik ve sınıfsal eşitsizliği yansıtarak bu eşitsizlikler tarafından devam ettirilmektedir (Heywood, 2007: 300).

Sosyalizmin bireyleri sadece sosyal sınıf açısından değerlendirmesi bireyler arasındaki eşitsizliklerin görünmez kılınmasına neden olmuştur. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal sınıf ve özel mülkiyet açısından değerlendirilmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun; sosyalizmin gerçekleşmesine yönelik olarak

kadınların desteğini almak amacıyla araç olarak kullanıldığına ilişkin algı oluşturmaktadır. Zira toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedenini sadece sosyal sınıf ve özel mülkiyette aramak sorunu çözmekten ziyade görünmez kılmaktadır.

2.3.4. Faşizm de Birey Olarak Kadın

Faşizm de, toplum bireyden önce gelmektedir. Bireyler toplumun mekanik bir parçasıdır. İnsanlar farklı yetenek ve özelliklerle doğduklarından insanlar arasında eşitsizlik mevcuttur. Toplum lider, savaşçı elit ve kitlelerden oluşmaktadır. Lider; otoriteyi elinde bulunduran, rakipsiz ve itaat edilmesi gereken özel yetenekli yüce bireydir. Savaşçı elit ise çoğunlukla erkek olan, kahramanlık ve fedakârlığı ile öne çıkar. Son olarak kitleler ise tembel, zayıf ve sorgusuz olarak itaate mahkûmdurlar (Heywood, 2007: 268-272). Aydınlanmanın rasyonel ve aktif bireyi yerine tanımlanması güç irrasyonel, yönetilebilir topluluğu koyan faşizme göre bu topluluk liderin öncülüğünde akıllı insanlar tarafından yönetilmelidir (Karadağ, ty: 161).

Faşizmin eşitsizliği meşrulaştırması lider dışında tüm bireyleri olumsuz olarak etkilemekle birlikte bireyleri cinsiyet açısından değerlendirdiğimizde kadınların bu durumda daha dezavantajlı olduklarını görmekteyiz. Zira faşizm toplumsal cinsiyeti insanlık içinde temel ayırım olarak görmüştür. Erkeklerin liderlik ve karar vermeyi kadınların ise evcil, destekleyici ve ikincil role sahip olmasının doğal olduğu belirtilmiştir (Heywood, 2007: 300). Faşizmin kadını evcil, destekleyici ve ikincil role uygun görmesi ise faşizmin tembel, zayıf ve sorgusuz şekilde itaate mahkûm olarak tanımladığı kitlelerin büyük bir kısmının kadınlardan oluştuğunu göstermektedir.

2.4. FEMİNİZM

2.4.1. Feminizm Kavramı

Feminizm kavramı ilk kez 1872 yılında Fransız yazar Alexander Dumas(oğul) tarafından o zamanlar yeni yeni ortaya çıkmakta olan kadın hakları akımını betimlemek amacıyla kullanılmıştır(Arat, 2010: 36).

Feminizmin tarihsel gelişimine bağlı olarak geçirdiği aşamalar feminizmin türlere ayrılmasına neden olarak feminizmi tanımlanması güç bir kavram haline getirmiştir. Feminizm üzerine yapılan tanımlardan bazıları şunlardır:

Robert sözlüğü, feminizm kavramını “kadınların toplum içindeki rolünü ve haklarını genişletmeyi öngören bir doktrin” olarak tanımlamıştır (akt.Michel,1993:9).

“Cinslerin (kadın ve erkeğin) eşitliği kuramına dayanan kadınlara eşit haklar isteyen temelde kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkisini değiştirmeyi amaçlayan bir siyasal akımdır” (Arat, 2010: 29).

“Feminizm; kadın- erkek arasındaki ilişkiyi aile, eğitim, iş dünyası, siyasi hayat, kültür ve tarihe kadar geniş bir yelpaze içinde sorgulayan ve kadın- erkek arasındaki iktidar ilişkisini değiştirmeyi amaçlayan siyasi bir harekettir” (Aktaş, 2013: 59).

“Feminizm erkek egemenliğine karşı kadın haklarını anlamayı amaçlayan sosyolojik, politik ve ahlaki yönleri olan bir hareket tarzıdır. Bu hareket cinsiyetin bireysel ve toplumsal kimlik biçimlemesindeki rolünü sorgulamaktadır” (Atan, 2015:4).

Feminizm kavramı üzerine en büyük yanlış ise feminizmin “erkek düşmanlığı” şeklinde görülmesidir ki feminizmin tanımlarından da anlaşıldığı gibi feminizmin böyle bir amacı yoktur. Feminizmin birçok türü olmasına karşın genel bir tanımlama yapılacak olursa feminizm; cinsiyetinden dolayı ikincil konumda bırakılan kadınların toplumsal konumlarını düzenlemeye yönelik çözüm önerileri ile kadın haklarını savunan akımdır.

2.4.2. Feminist Hareketin Tarihçesi

Tarih boyunca kadınlar biyolojik farklılıkları gerekçe gösterilerek sosyal, siyasal ve ekonomik alanda geri plana atılarak ötekileştirilmiştir. Kadın kimliğinin açıklanması ancak erkek kimliğinin açıklanıp kadın kimliğinin ikincilleştirilmesi ile mümkün olmuştur. Bu durumun farkında olan ve bu durumu değiştirmek isteyen sayıları başlangıçta az olan birkaç kadının mücadelesi ile feminist hareket kısmen de olsa başlamıştır

“17. ve 18. Yüzyıllar boyunca –öncesinde ve sonrasında – kadının eş ve anne olarak evine ait olduğu varsayımı neredeyse evrenseldi.18.yüzyılın ortasından itibaren ve özellikle 19.yüzyılın başında tarihsel dönüşümler, özellikle sanayi devrimi, kadını özel alanla tecrit ederek, iş yeri ile ev mekânını birbirinden ayırdı. Makinalaşmış fabrikalar ve ev ekonomisinin çöküşü ile birlikte işin kamusal dünyası evin özel dünyasından daha önce hiç olmadığı kadar birbirinden ayrıldı” (Donovan, 1997: 19).

Kadınlar 18.yy öncesi ve sonrasında da feminist hareketler sergilemiş olmasına karşın feminizmin teorik olarak varlık kazanması 18.yy sonları ile 19.yy başlarında gerçekleşmiştir (Kef, 2014:63).

Feminizmin geçirdiği tarihsel süreç; birinci dalga feminizm, ikinci dalga feminizm ve üçüncü dalga feminizm şeklinde üç aşamaya ayrılmaktadır. Dalga olarak adlandırılan bu süreçler bize feminizmin gelişim ve bu gelişime bağlı olarak değişim sürecini göstermektedir

2.4.2.1. Birinci Dalga Feminizm

Birinci dalga feminizm, feminizm hareketinin başlangıcını oluşturduğu aşamadır. Feminizm hareketi 18.yy Fransız İhtilali sonrasında tekabül etmektedir. Judith Sargent Murrey'in 1790 tarihli "Cinsiyetler Arası Eşitlik Üzerine(On The Equality of Sexes)", Olympe Gouges'in 1791 tarihli "Kadın Hakları Beyannamesi" ve Mary Wollstonecraft'ın 1792 tarihli "Kadın Hakları Savunusu(A Vindication of Rights of Woman" feminist düşüncenin ilk temel eserleridir (Sezgin, 2014: 6).

Olympe Gouges, 1791 yılında Rahibe Manastırında, İnsan Hakları Deklarasyonunun okunduğu zaman söz alarak kadın haklarına dair on yedi madde okumuştur. Bu maddelerden birisinde Gouges, kadınların giyotinde ölme hakları varsa tribünde konuşma haklarının da olmasının gerektiğini savunmaktaydı. Ancak Gouges'in bu maddeleri okuması onun giyotinde öldürülmesine neden olmuştur (Kef, 2014:64). Gouges'in giyotinde öldürülmesi feminist hareketin kadınların canları pahasına mücadelesiyle gerçekleştiğini göstermektedir.

Marry Wollstonecraft, Kadın Hakları Savunusu adlı eserinde kadınlara insan olarak saygı duyulması istenilerek kadınların da özgür eğitim ve ekonomik bağımsızlık haklarına sahip olması talep edilmiştir (Arat, 2010: 32-33).

Kadınlar, toplumsal alanda söz almak amacıyla kadın hareketini başlatarak başlangıçta oy hakkı elde etme mücadelesi vermişlerdir. Bu mücadele liberal feminizm ile ilgili olmakla birlikte kadınlar eşitlik, eğitim ve kamusal yaşama dâhil olmayı savunmuşlardır (Çardak, 2012: 57). Yüzyıllardır her türlü haktan yoksun bırakılan kadınlar artık haklarını talep etmeye ve bu hakları elde etmek için mücadele etmeye

başlamıştır. Gerek yazdığı eserlerle gerekse okudukları bildirilerle artık kadın haklarını kamuoyuna duyurmaya başlamışlardır.

Birinci dalga feminizmde feminizmin türlerinden biri olan liberal feminizm ağırlık kazanmaktadır. Bu dönemde kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin temel nedeni kadının özel alana hapsedilip siyasi alandan uzaklaştırılması olarak görülmüş ve kadınlar siyasi haklar kazanmak için mücadele etmiştir. Kadın-erkek eşitsizliğinin kadınların erkeklerle eşit siyasal haklara sahip olduğunda ortadan kalkacağı düşünülmüştür.

2.4.2.2. İkinci Dalga Feminizm

Birinci dalga feminizmde kadınların erkeklerle eşit olduğu kanıtlanmaya çalışılmış ve bu doğrultuda kadına da erkeklere verilen siyasal hakların verilmesi istenmiştir. Nitekim 1960'lı yıllara gelindiğinde kadınların siyasal hakları elde etmesinin kadın sorunlarını çözmediği görülmüştür. Bu doğrultuda kadın baskısının kişisel, psikolojik ve cinsel yönlerine ilgi çekilerek ikinci dalga feminizm başlamıştır (Atan, 2015: 5).

İkinci dalga feminizm birinci dalga feminizmden farklı olarak kadın ve erkeğin homojenleştirilmesine karşı çıkar. Kadınlar erkeklerden farklıdır. Bütün kadınlar kendi aralarında homojenlerdir.

İkinci dalga feminizm de kadınların kadın oldukları için toplumsal ve kültürel açıdan baskı altında ve ikincilleştirildiği ifade edilerek kadınlar arasında evrensel kız kardeşlik dayanışması oluşturmuştur(Altuntaş, 2012:10). Evrensel kız kardeşlik dayanışması kadınların birlikte hareket etmesini sağlayarak feminist hareketin güçlenmesi ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bununla birlikte;

“İkinci dalga feminizmin başarılı sonuçlarından biri, bugün kadın ve erkeklerin “kadınlık” olayına bakışındaki farklılıkta görülmektedir. Bunun yanı sıra yeni politik mekanizmalar da kazandırmış oldular. Bilinç yükseltme, alternatif yaşayış biçimleri, aile ve toplum yaşamında eşit işbölümü, karşıt kültür ve kurumların kurulması yönündeki faaliyetler feministlerin politika yapma yollarına getirdikleri katkıyı göstermektedir” (Çaha,1996: 45).

2.4.2.3. Üçüncü Dalga Feminizm

Amerika Birleşik Devletleri'nde yüksek mahkeme kararlarını protesto etmek amacıyla toplanan gençlerin kendilerini üçüncü dalga feministler olarak isimlendirmesiyle üçüncü dalga ifadesi ortaya çıkmıştır. Üçüncü dalga feministler ulusal çapta feministleri örgütlemek için farklı kültürlere, sınıflara ve etnisitelere bağlı kadınları bir araya getirmeyi amaçlamıştır(Türkoğlu, 2015: 12).

1980'lerin sonunda ortaya çıkan üçüncü dalga feminizm ikinci dalga feminizmi evrensel kız kardeşlik dayanışması oluşturarak kadınlar arasındaki farklılıkları görünmez kılmasından dolayı eleştirmiştir.

“Birinci Dünya kadınları, evrensel kız kardeşlikten bahsederken Üçüncü Dünya Kadınlarının içinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik bağlamı dikkate almamakta, kendilerine barbarca gelenekler ve boyun eğiş olarak görünen açılardan Üçüncü Dünya Kadınlarını kurgulamaktadır” (Altuntaş, 2012: 14).

Evrensel olduğu düşünülen standart kuralları uygulamak kadınlar için eşitliğin aksine eşitsizlik getirmektedir(Sezgin, 2014: 12). Kadınlar arasında etnik, mezhepsel sınıfsal, dinsel vs. birçok farklılık mevcuttur (Altuntaş, 2012: 17). Bu farklılıklar kadınların kendi aralarında da birçok farklılığının olduğunu göstergesidir. Bu yüzden üçüncü dalga feminizm, kadınların yaşadığı sorunlara kadınların kendi aralarındaki farklılıklar temel alınarak çözüm bulmaya çalışmaktadır. Böylece kadınlar arası farklılıklar da dikkate alınmaya başlanmıştır.

2.4.3. Feminizmin Bazı Türleri

Feminizmin zaman içinde gelişimine bağlı olarak çeşitli türleri ortaya çıkmıştır. Bu türlerden bazıları:

- 1.Liberal Feminizm
- 2.Kültürel Feminizm
- 3.Anarşist Feminizm
- 4.Marksist Feminizm
- 5.Radikal Feminizm

6.Sosyalist Feminizm

7.Postmodern Feminizm

2.4.3.1. Liberal Feminizm

Feminizmin ilk türü liberal feminizmdir. Liberal feminizmin ortaya çıktığı dönemde “liberal” ve “feminizm” kavramları birbirinden çok uzak kavramlar olarak görülmekteydi. Bunun nedeni liberalizmin haklarını savunduğu birey olarak kadınlar değil beyaz erkek vatandaşlar olarak görülmesiydi.

Liberal feminizmin amacı kadın erkek arasındaki eşitliği sağlamaktır. 17. ve 18. yüzyıllarda da kadın- erkek eşitliğini savunan birçok düşünür vardı. Ancak Mary Wollstonecraft 1792 tarihli *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Haklarının Savunusu) adlı eseri liberal feminizmin ilk temel kitabıdır (Arat, 2010: 53).

Erkek eşitlik ve kadın söylemi liberal feminizmin temel iki söylemidir (Yuva, 2005: 4-5). Kadın ekonomik olarak erkekten bağımsız ve erkekle eşit haklara sahip olduğunda özgürlüğe kavuşacaktır (Sezgin, 2014: 15). Kadın-erkek eşitliğinin için öncelikli olarak yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Yani kadın- erkek eşitliğinin yolu parlamentodan geçiyor (Şengül, 2015: 12). Bu doğrultuda liberal feministlere göre devlet, yasalarla ve nesnel tutumuyla eşitliği sağlayabilmektedir (Türkoğlu, 2015: 14).

Liberal feministlerin paylaştığı temel düşünceler şunlardır: (Donovan, 1997: 27-28):

1. Akla inanç. Wollstonecraft gibi bazı düşünürlere göre, Akıl ve Tanrı neredeyse eş anlamlıdır. Birey aklı içinde tanrısal bir kıvılcım barındırır; bu kişinin vicdanıdır.
2. Kadının ve erkeğin ruhları ile akılcı yeteneklerinin aynı olduğu inancı. Başka bir deyişle kadınların ve erkeklerin ontolojik olarak benzer oldukları inancı
3. Toplumsal değişime ve toplumun dönüşümüne etki etmenin en iyi yolunun eğitim -özellikle eleştirel düşünebilmek için eğitilmek olduğuna inanç.
4. Bireyin diğer bireylerden ayrı olarak gerçeği arayan akılcı ve bağımsız bir aktör olarak hareket eden ve haysiyeti bağımsızlığına bağlı olan yalnız bir varlık olduğu görüşü

5. Sonuç olarak, aydınlanma kuramcıları doğal haklar doktrinine bağlı kalmışlardır. Önemli birçok kuramcı kendilerini siyasi haklarla ilgili taleplerle sınırlandırmamakla birlikte 19.yy kadın hareketi esas olarak bu talepler, özellikle de oy verme hakkı talebi üzerine oturmuştur.

Kısaca liberal feminizm kadın ve erkeğin ontolojik olarak benzer olduğunu, kadına da erkekle aynı eğitim imkânlarının verilmesi gerektiğini ve kadının kamusal alana girerek ekonomik özgürlüğünün sağlanmasının kadın- erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldıracığını savunmuştur. Bunu sağlamanın yolu da yasalarla kadınlara verilen siyasal haklardır. Özellikle kadınlara oy hakkı verilmesi ve kadınların yönetime katılması için çok mücadele etmişlerdir.

2.4.3.2. Kültürel Feminizm

Margaret Fuller 'in 1845 tarihli *Woman in the Nineteenth Century* (19. Yüzyılda Kadın) adlı eseri kültürel feminizmi başlatmıştır (Donovan, 1997: 71).

“Kültürel feminizm siyasal yapılanmadan ziyade kültürel dönüşüme önem verir” (Şengül, 2015: 13). Liberal feminizmin kadınların eleştirel düşünme ve kendini geliştirmeleri gerektiği görüşüne katılırken liberal feminizmin kadın-erkek eşitliği görüşü yerine kadın- erkek farklılığı görüşünü benimserler.

Fuller'e göre kadınların erkeklerden farklı özel yeteneği vardır. Bu özel yetenek elektrikli doğalarıdır. Fuller 'in elektrikli doğa kavramı ile anlatmak istediği sezgisel ve düşünsel yetenektir (Donovan, 1997: 74-75).

Kadınların bu sezgisel ve düşünsel yeteneklerinin ortaya çıkması erkeklerin oluşturduğu toplumsal örgütlenme tarafından engellenmektedir. Bu toplumsal örgütlenme kadını özel alanla konumlandırarak bir takım görevler verir ve kadının bu görevlerle meşguliyeti sağlanarak yeteneklerini ifade etmesi engellenir.

Kültürel feminizmin gelişiminde etkili olan düşünürlerden biri olan Elisabeth Cady Stanton “*The Woman’s Bible* (Kadının İncili) adlı makalesinde Hristiyanlığı ve İncili eleştirmiştir. “Bu eserde Stanton doğal haklar ilkelerinin İncil’den daha yüksek bir ahlaki düzeyde olduğunu ortaya koyar” Ayrıca Stanton “Biz kadını vazgeçilemez olan tüm doğal haklarından alıkoyan herhangi bir kodu ya da inancı kabul edemeyiz”

demektedir (Donovan,1997: 79). Bu ifadesiyle Stanton sadece İncil'e değil kadının doğal haklarını sınırlandıran tüm inançlara karşı olduğunu vurgulamıştır.

Charlotte Perkins Gilman 1898 tarihli *Women and Economy* (Kadınlar ve Ekonomi) adlı eseriyle kadının erkeğe ekonomik olarak bağımlı olmasından dolayı kadının toplumsal ve ekonomik ortamının yapay olduğunu ifade etmiştir. “Bu onun gelişmesinin anormalleşmesine neden olur ve ırkın tamamen yok olması tehlikesini doğurur” (Sümer, 2009: 96).

Gilman'ın önemli çalışmalarından biri de 1903 tarihli *The Home*(Yuva) adlı eseridir. Gilman; “Yuvada ne özgürlük vardır ne de eşitlik vardır. Baştan sona bir sahiplik söz konusudur; hükmedici baba... köle ruhlu anne, ve tamamen bağımlı çocuk”. Gilman ev işlerinin meslekleştirilerek kadının bu meslekten para kazanmasını önermiştir (Donovan, 1997: 100-102).

Kültürel feministler özellikle aile, din ve ekonomik bağımsızlık üzerinde durmuşlardır. Liberal feministler özellikle yönetim üzerinde durmuşlardı. Ancak kültürel feministler yönetime önem vermekle birlikte sadece yönetimde kadınlara hakların verilmesinin sorunu çözemeyeceğini belirterek toplumda birçok kurumun dönüştürülmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Kültürel feminist teorinin temelinde anaerkil düşünce yatmaktadır. Stanton yönetimde ilk önce anaerkilliğin etkili olduğunu daha sonra ataerkilliğin onu izlediğini belirterek gelecekte “amfiarki” olarak adlandırılacak kadın-erkeğin eşit olarak yönetime katılacağı dönemin geleceğini söylemektedir(Donovan 69-82). Kültürel feminist teori erkeğin savaştı, yıkıcı yönü yerine kadının barışçıl ve işbirliği yönünün toplumda etkin olmasını ve bunun bütün insanlığın ilerlemesini sağlayacağını savunmaktadır.

2.4.3.3. Anarşist Feminizm

Anarşizm, başta devlet, kilise, mülkiyet ve aile olmak üzere gücünü baskıcı otoriten alan sosyal, siyasal, ekonomik ve dini tüm kurumlara karşıdır. Bununla birlikte Fransız Pierre Joseph Proudhon, kendisini anarşist olarak niteleyen ilk düşünürdür (Tokol vd., 2013: 27-28).

Anarşizm feminizmin karşısına aldığı kurumların bütününe topyekûn savaş açar (Altun, 2008: 52). Yasalarla desteklenen sistemin kadını nesne olarak ele alması sonucunda kadın ikincilleştirilmiştir (Kabadayı, 2004: 59).

Victoria Woodhull ve Emma Goldman anarşist feminist kuramın öncü iki temsilcisidir. Woodhull evlilik kurumunun fahişelik ve tecavüze dayandığını belirterek bu kurumunun ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuştur (Altun, 2008: 53). Goldman, 1911 tarihli makalesinde; kadınların pasifliğine karşı duyduğu öfkeyi dile getirerek her bireyin kendi özgürlüğü için hak iddia etmediği sürece kimsenin özgür olamayacağını savunmuştur (Kayhan, 1999: 40). Kadının güçlenerek köle olmayı reddetmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda kadının direnmesi kendi sorumluluğudur. Kendi hayatını değiştirmek için çabalamayan birinin toplumu değiştirmesi düşünülemez (Altun, 2008: 55). Goldman evliliği redderek aşkı savunmuştur. Aşkın bütün yasalara, anlaşmalara karşı çıkararak insan kaderini biçimlendiren önemli bir güç olduğunu belirterek bu önemli gücün devletin ve kilisenin oluşturduğu evlilikle eş anlamlı tutulmasına karşı çıkmıştır (Kayhan, 1999: 40).

Anarşist feminizm de; anarşizmin reddettiği tüm kurumların ortadan kaldırılmasıyla birlikte tüm bireylerin doğal olarak kadınların da eşitliğe ve özgürlüğe kavuşacağı savunulmuştur.

2.4.3.4. Marksist Feminizm

Marksist feminizm kadın sorununa Marksizm temel öğretilerinden çözüm bulmaya çalışmıştır. Karl Marx ve Friedrich Engels'in görüşleri, feminist kuramın gelişiminde çok önemli bir yer tutmaktadır (Sümer, 2009: 99).

Marksizm'in ilk dalgasında üretilen, Engels'in 1884 tarihli Ailenin Kökeni adlı eseri Marksist feminist teoriyi sürdüren tek parçasıdır. Engels eserinde, anaerkillikten ataerkilliğe geçişin olduğunu ve bu geçişin temel nedeninin de ekonomik gelişmelere bağlı olduğunu söyler (Donovan, 1997: 143). Engels aile kurumunun ortadan kaldırılarak toplumsal endüstriler kurulmasının kadın sorununu çözeceğini savunmuştur.

“Üretim araçlarının ortak mülkiyete geçmesiyle tekil aile toplumu ekonomik bir birim olmaktan çıkar. Özel ev işi toplumsal bir endüstriye dönüştürülür. Çocukların bakımı

ve eğitimi toplumsal bir iş olur; toplum, meşru olsun olmasın, bütün çocuklarla benzer biçimde ilgilenir” (Donovan,1997: 145).

Marksist feministlere göre eşitsizliğin temel nedeni kapitalizmdir. Kapitalizm erkeği kamusal alanda kadını özel alanda konumlandırmıştır (Şerbetci, 2013: 28). Kamusal alanda konumlandırılan erkek ekonomik güce sahip olurken kadın ücretsiz ev işi ile görevlendirilmiştir. İlk eşitsizlik böylece ailede başlamıştır. Erkeğin kamusal alanda ekonomik kazanç elde etmesiyle de özel mülkiyet oluşmuştur. Marx’a göre özel mülkiyetin ilk biçimi, kadın ve çocukların koca tarafından köleleştirilmesidir (Donovan, 1997: 137). Hem aile hem de özel mülkiyet kapitalizmin temelidir ve kapitalizme hizmet etmektedir. Bundan dolayı marksist feministler, kapitalist sistemin yıkılması için aile ve özel mülkiyetin ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuşlardır.

Marksist feminizmin üzerinde durduğu diğer bir konu sınıftır. Marksist feministler kadını ayrı bir sınıf olarak görmeyerek kadını ait olduğu sınıf üzerinden değerlendirmiştir(Altun, 2008: 60). Sınıf toplumun ortadan kalkmasıyla birlikte kadınların sorunlarının çözüleceğini iddia etmişlerdir.

Kısaca özetleyecek olursak aile, özel mülkiyet ve sınıf kapitalist sistemin oluşturan önemli parçalardır. Bu yüzden Marksist feministler bu yapıların ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuşlardır. Tıpkı işçi sınıfı gibi kadınlarda kapitalist sistemin varlığından dolayı ezilmektedir. Bu doğrultuda kapitalist düzenin kaldırılarak yerine sosyalist düzenin gelmesiyle kadınların kurtuluşu gerçekleşecektir(Şerbetci, 2013: 28).

2.4.3.5. Radikal Feminizm

Radikal feminist kuram,1960’lı yıllarda medeni haklar ve savaş karşıtı kampanyalar için siyasi etkinliklere katılan eylemci kadınlar tarafından, 1960’lı yılların sonları ile 1970’li yılların başlarında esas olarak New York ve Boston’da geliştirilmiştir (Donovan,1997: 267).

Radikal feminizm kadın-erkek farklılığına vurgu yapar. Kadınlar erkeklerden biyolojik olarak farklıdır bu farklılıklarından dolayı erkekler tarafından ezilmektedir. Radikal feministler özellikle kadınların çocuk doğurma özelliği üzerinde durmuşlardır. Teknolojinin kadının bu durumunu düzelteceğini savunmuşlardır. Örneğin; “Suni

döllenme, anlaşmalı annelik gibi yeni yöntemlere uygun yasal düzenlemeler yapıldığında çocuk dünyaya getiren anne ona bakmak zorunda kalmayacak, çocuk büyütme isteyen de çocuk doğurmaya mecbur olmayacaktır” (Sümer, 2009:106). “Kadın, bedeninin sahibi olduğundan çocuk doğurmakla ilgili karar verecek olan kişinin de kendisi olduğunu/olması gerektiğini ileri sürerler” (Şengül,2015: 17).

Radikal feministlerin üzerinde durduğu diğer bir konu ataerkilliktir. “Tarih içinde, feodal, kapitalist ya da sosyalist olsun ataerkil toplumların hepsi kadını baskı altında tutmuştur” (Kabadayı, 2004: 55). Ataerkil yapının sadece kapitalizm de değil her türlü sistemde varlığını sürdürdüğünü ve ortadan kaldırılması gerektiğini savunurlar.

Radikal feministlerin üzerinde durduğu diğer bir konu da ailedir. “Aile yoluyla “kadın” kategorisi emeği ve kişiliği yalnızca “erkek” kategorisi yoluyla tanımlanabilen zayıf ve bağımlı varlık olarak oluşturulur” (Altun, 2008: 72). Radikal feministlerden Simone de Beauvoir ataerkil yapının ortadan kalkması için aile yapısının değiştirilmesi gerektiğini söylemiştir (Arat, 1995: 76). Radikal feministler aile kurumunun biyolojik öğelerden arındırılıp farklı bir şekle dönüştürülmesi gerektiğini savunurlar. Örneğin “radikal feminizmin ilk temel eseri olan 1971’de kaleme alınan Cinsiyet Diyalektiği(Dialectic of Sex) adlı” (Sezgin, 2014: 18) eserin yazarı olan “Shulamith Firestone de feminist devrimin başta gelen hedefinin biyolojik aile diktatörlüğünü sona erdirmek olduğuna inanır” (Donovan,1997: 280).

Radikal feminizmin sloganı kişisel olan politiktir. “Özel alanda olanların özel bir sorun olmadığını ezilmenin ve baskının olduğu her yerde politikanın olduğunu” savunmuşlardır (Altun, 2008: 71). Örneğin, “tecavüzün politik bir suç olduğunu, kadınları ikinci sınıf konumunda tutan bir terörist eylem olarak değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekerler”(Donovan, 1997:277).

Radikal feminizm kadınların hep birlikte mücadele etmesi gerektiğini savunur. Erkek egemen toplum yerine kadın egemen toplum inşa etmeye çalışır. Radikal feministler bunun düzenleme ile değil devrim yoluyla kökten değişiklik yapılarak gerçekleşeceğini savunurlar.

2.4.3.6. Sosyalist Feminizm

Sosyalist feminizm marksist feminizmin sadece sınıf sorununu temel alarak cinsiyet sorununu ikinci plana atmasını ve Radikal feminizmin de sadece ataerkilliği ön plana almasını eleştirerek bu eksikleri gidermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Sosyalist feministler Marksist ve radikal feminizm “arasında bir sentez yapmaya çalışmışlardır.” (Sümer, 2009:112). Bazı kaynaklar Marksist feminizm ile sosyalist feminizmi aynı feminist tür olarak aynı başlık altında ele alsa da Marksist feminizm ile sosyalist feminizm birbirinden farklı feminist türlerdir. “Sosyalist feminizm Marksist feminizm’in kadını hem evde hem de iş yerinde baskı altına alan ataerkilliği ve ücret karşılığı olmayan kadın emeğini açıklama da yetersiz kaldığını savunmaktadır” (Şerbetci, 2013: 33). Ataerkilliği “sınıf ilişkilerine indirgemek sorunun esasını görmemek demektir” (Sümer, 2009: 113). Ayrıca ataerkil toplumlarda “kadının ezilmesi sorununu cinsiyete dayalı iş bölümünde değil de bu iş bölümünün tahakküm ilişkisine dönüşmesinden ve hiyerarşikleşmesinden” kaynaklanmaktadır (Altun, 2008: 24). Ataerkil toplumu kapitalizm oluşturmamıştır ancak ataerkil toplum kapitalizmin ayakta durmasını sağlayan ve onu besleyen en önemli etkenlerden biridir. Sosyalist feminizm ataerkilliği “maddi temel ile bir yapı olarak” kavramlaştırmıştır (Sümer, 2009: 113).

Sosyalist feminizm kadınların ezilmesinde en önemli etken olarak ekonomiyi görmektedir. “Kadının bugünkü ikinciliğinin arkasında ekonomik modelin tarihsel boyutu yani kapitalizm” yatmaktadır (Yuva, 2005: 7). Kapitalizm kamu - özel ayrımı oluşturarak erkeği ekonomik kazanç getiren kamusal alana yerleştirirken kadını ise ekonomik kazanç getirmeyen özel alana iterek kadını ikincilleştirmiştir. Kimi sosyalist feministler kadının özel alanda olan ev işlerinin ücretlendirilmesi gerektiğini savunurken kimisi de kadının kamusal alana girmesi gerektiğini savunmuştur. Ancak “birçok çözümleyicinin işaret ettiği üzere kadınlar toplumsal emek gücüne katılarak özgürleşmek yerine, iki iş birden yapmak zorunda” kaldıklarını ve bu durumda kadınların (Donovan, 1997: 158) “kamusal alanda ezilen erkeklere göre, iki kez daha dezavantajlı konumda” olduklarını açıklamışlardır (Kara, 2006: 8-9). Bu yüzden “kadının farklı boyutta haklarla donanması gerektiğine” dikkat çekerek kadına pozitif ayrımcılığın uygulanması gerektiğini savunmuşlardır (Çaha, 1996: 171). Buna ek olarak sosyalist feministler de marksist feministler gibi ailenin ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuşlardır.

Sosyalist feministlerin sorguladığı konulardan biri de kadının sınıf olup olmadığı konusudur. Tüm sosyalist feministler Marksist feministlerin aksine kadını bir sınıf olarak görmektedir. Kadınlar ortak ezilen bir sınıfı oluşturmakla birlikte aynı zamanda başka sınıflara mensup olmalarından dolayı farklı baskılara da maruz kalmaktadırlar. Örneğin; siyahi bir kadın bir yandan siyahi olduğu için ezilirken diğer yandan da kadın olduğu için ezilmektedir. Ancak yine de “Merkezi siyasal yapılanmaya karşı olan sendikal hareketler, ırkçılık karşıtı hareketler, etnik gruplar ve kadın hareketi gibi toplumsal ve siyasal hareketlerin birbirine karşı “cephe “olmak yerine birlikte mücadele etmeleri gerektiğini öne sürmüşlerdir” (Şerbetçi, 2013: 33). “Kadının özgürleşmesi söylemiyle bugünden çaba harcamak gerektiğini” ve devrim yoluyla kapitalist sistemin yıkılarak sosyalist sistemin gelmesiyle birlikte kadınların kurtuluşunun sağlanacağını savunmuşlardır (Altun, 2008: 62).

2.4.3.7. Postmodern Feminizm

1980’li yıllarda postmodern feminizm ortaya çıkmıştır. Postmodernizm ve feminizm kavramlarının bir araya gelmesinde en önemli etken ise her ikisinin de aydınlanma felsefesine karşıt düşüncelerinin olmasıdır. “Feminizm aydınlanma felsefesinin erkek cinsiyeti temeline dayanmasına karşı çıkarken, postmodernizm ise aydınlanma felsefesini bütünüyle reddetmektedir” (Sezgin, 2014: 20). Aydınlanma felsefesinin “Tarihsel olarak kurulmuş, kültür ve toplumlara özgü kavramları mutlak referans olarak alıp, bu kavram ve kategorilere dayanarak tüm toplum ve zamanlar için gerekli açıklamalar sunabileceği yanılgısı” geçmişte kalmıştır (Sümer, 2009: 120). Postmodern feminizme göre aydınlanma felsefesinin oluşturduğu bu kavramlar kadınlar arasındaki farklılıkları görünmez kılmıştır. Örneğin; “Elizabeth Spelman, genel olarak “kadın” kavramının kadınların heterojenliğini gizlediğini ve bu durumun söz konusu heterojenliğin feminist kuram ve siyasal eylem için önemini incelenmesini engellediğini belirtir” (Altuntaş, 2012: 11-12). Aynı şekilde Bell Hooks da “kız kardeşlik düşüncesinin kadınların çeşitli ve karmaşık toplumsal gerçekliğinin gerçek doğasını gizleyen ve mistifiye eden yanlış ve ayartıcı bir platform” diyerek farklılıkları görmezden gelen kavramlara karşı çıkmıştır (Davis, 2003: 229). Böylece “kadınlar artık yalnızca kadın kimliği ile değil ırk, dil, din, sınıf, mezhep, etnisite, yaşam deneyimleri gibi farklılıklarıyla birlikte tartışma konusunu oluşturmaktadır” (Altuntaş, 2012: 8).

Ancak tüm farklılıkların ön plana alınarak genelleştirici kavramlardan kaçınılması kadınların birlikte mücadele etmesini nasıl sağlayacaktır. Buna çözüm önerisi olarak ise “çaprazlamacılık” sunulmuştur. Çaprazlamacılık da “Diyoloğun her katılımcısı kendi üyeliği ve kimliğindeki kökleşmeyi de beraberinde getirir, ancak aynı zamanda da farklı üyelik ve kimliğe sahip kadınlarla yer değiştirmek için kendisini kaydırmayı dener” (Davis, 2003: 237). Kadınların birbirine karşı empati kurarak hoşgörülü davranmasıyla birlikte aynı feminist amaç için birlikte mücadele edilebileceğini savunurlar. “Feminist siyasetin de, kadınlar arasındaki farklılıkların seslerini duyurabildikleri bir koalisyon siyasi biçimi olarak görülmesi ve neyi başarmak istediğimiz dikkate alınarak kurulması gerektiği” savunulmuştur (Davis, 2003: 231). Ancak;

“Gail Pheterson(1990), Hollanda’da, siyah-beyaz, Yahudi- Yahudi olmayan, lezbiyen-heteroseksüel üç farklı kadın grubunu incelediğinde ortak bir feminist politika yapmanın pek mümkün olmadığını görmüştür. Araştırmaya göre kadınların, ortak siyasi kararlar alırken kendi temel özelliklerini paylaşmayan kadınlarla özdeşleşmesi pek mümkün olmamıştır” (Altuntaş, 2012: 25-26).

2.5. TÜRKİYE’DE FEMİNİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de feminizmin tarihsel gelişimi incelendiğinde Batıdan farklı olduğu görülmektedir. Batıda kadınların mücadelesi sonucu oluşan feminizm Türkiye’ye devlet tarafından getirilmiştir. Türkiye’de feminizmin tarihsel gelişimini Osmanlı feminizmi, Cumhuriyet döneminde oluşan feminizm ve 1980’lerden sonra oluşan feminizm olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır.

Türkiye’ye feminizmin girişi Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine tekabül etmektedir. “Feminizm görüşü; özellikle meşrutiyetler dönemine kadar sessiz bir seyirden sonra belirmeye başlamıştır” (Emin, 1995: 75). “Tanzimat’ın ilanı ile beraber kadının statüsünde gözle görülür bir değişmeye doğru gidildi. 1856 Islahat Fermanı hiç kimsenin cinsiyetinden dolayı ikincil duruma düşmeyeceğini ifade etti”. Ayrıca 1858 Arazi Kanunu ile kadınlara miras hakkı verilmiş ve 1881 Sicill-i Nüfus Nizamnamesi ile de evlilik için resmi izin alma zorunluluğu getirilerek evlilik kurumu resmi bir kurum haline getirilmiştir (Çaha: 1996: 88).

Osmanlı Devleti’nde kadınların eğitimi konusunda da bir takım yenilikler yapılmıştır. Kadınlara ilk kez 1842 yılında Tıp Fakültesi’nde hemşirelik eğitimi

verilmiştir. 1859 yılında kız rüştiyeleri de açılarak kadınlara tanınan eğitim hakkı yaygınlaştırılmıştır(Sezgin, 2014:31). 1914 yılında ilk kadın üniversitesinin açılmasıyla birlikte kadınlar yükseköğrenim görme hakkı elde etmiştir(Berber, 2011: 20).

“Doruk noktasına 1908’de II. Meşrutiyet döneminde ulaşan, kadınların çok sayıda dernek ve çıkardıkları çok sayıda yayınlara daha da belirmeye başlayan kadın hareketinde”(Kayhan, 1999: 49) “temelde kadınların eğitimi, ailede eşitliğin sağlanması ve çok eşliliğin yasaklanması, kadınların toplum içinde rasyonel görevler üstlenmesi ve bir meslek edinmeleri gerektiği savunulmuştur (Şengül, 2015: 21).

“Osmanlı’da kadınının konumu ataerkil sistem ve dinin belirlediği sınırlarla çevrelenmiştir” (Şengül, 2015: 21). Örneğin ; “kadın sorunlarına çıkış yolları arayan Halide Edip’in 1913’lerde kaleme aldığı, Yeni Turan adlı kitabında belirttiği ideal kadın tipi çarşafli değil fakat saçları örtülü ve mantoluydu” (İngün, 2005: 15-16).

Kadınlara yönelik yapılan bütün bu yeniliklerin asıl nedeni kadın sorunlarını çözmekten ziyade Batılılaşmak amacıyla yapılmaktaydı. Ancak yine de kadınların eğitilmesi, kadınlara bir takım hakların verilmesi kadın hareketinin başlaması açısından oldukça önemlidir.

Cumhuriyetin kurulmasıyla ortaya çıkan kadın hareketi Kemalist feminizm ve ya Devlet feminizmi olarak da adlandırılmaktadır.

Cumhuriyet döneminde değinilmesi gereken önemli olaylardan birisi de 1923 yılında Nezihe Muhittin önderliğinde bazı kadınların Kadınlar Halk Fırkası’nı kurmak istemeleri sırasında yaşadıklarıdır. Kadınlar Halk Fırkası’nın kurulmasına o dönemde kadınların seçme ve seçilme hakkının olmadığından dolayı izin verilmemiştir. Bunun üzerine parti programında bir takım değişiklikler de yapılarak 1924’te Türk Kadınlar Birliği adlı derneğe dönüştürülmüştür. 1927 yılında Türk Kadınlar Birliği’nden Nezihe Muhittin’in de aralarında bulunduğu yönetim kurulu yolsuzluk ve idari usulsüzlük yapıldığı gerekçe gösterilerek tasfiye edilmiştir. 1935 yılında Türk Kadınlar Birliği, kadınlara bir takım yasal hakların ve seçme seçilme hakkının verilmesinden dolayı bu derneğe artık ihtiyaç olmadığı belirtilerek dernek kendi kendini feshederek kapatılmıştır (Berber, 2011: 24-25). “Nezihe Muhittin bu yıllarda Kadınlar Halk Fırkası ve Türk Kadınlar Birliği çevresinde toplanan süfrajat eylemcilerin ve baskı grubunun öncü kişiliği olmuştur” (Sezgin, 2014: 35).

Bu dönemde de Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi kadınların eğitimi ve kamusal hayata girmeleri sık sık vurgulanmış ve bu doğrultuda yasal düzenlemeler yapılmıştır. “Bu dönemde kadınlara tanınan haklar, ülkedeki bağımsızlık mücadelesinin simgesi olmuştur” (Sezgin, 2014: 35). “Türkiye’yi dünya kamuoyuna medeni bir görünüm altında tanıtmak isteyen Atatürk, kamuoyu hayatında göze çarpan cinsler arasındaki eşitsizliği ortadan kaldıracak girişimlerde bulunmuştur (Şengül, 2015: 25). Ayrıca “Atatürk, söylevlerinde de kadınların ev içi rollerinin dışında toplumsal fonksiyonlar yüklenmesinin, ulusun yükselmesi için gerekli olduğunu vurgulamıştır” (İngün, 2005: 17).

“Cumhuriyet döneminde devlet tarafından kadınlar için 1926 Medeni Kanun reformu, eğitim reformu, 1930’larda eşit yurttaşlık hakları, çalışma hakları gibi önemli ve köktenci reformlar” yapılmıştır” (Berber, 2011: 22). 1926 tarihli Medeni Kanun ile kadınlara verilen hakları evlilikte resmi nikâh ve tek eşlilik, “kadına boşanma hakkının verilmesi, mirasta erkekle eşit kılınması, evlilik yaşının sınırlandırılması (erkek için 18 kız için 14), mahkemede erkekle eşit muamele hakkına sahip olması ”şeklinde özetleyebiliriz (Çaha, 1996: 111). Kadınlara siyasi alanda ise 3 Nisan 1930 tarihinde belediyelere seçme ve seçilme hakkı, 26 Ekim 1933 tarihinde köy ihtiyar heyeti ve muhtarlık seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı, 5 Aralık 1934 tarihinde milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir (Kaplan, 1998: 172).

Cumhuriyet dönemi sonrası oluşan feminizm de kadınların eğitilmiş olması, siyasal ve sosyal bir takım yasal haklar kazanması ve toplumsal görevler üstlenmesi toplumun ilerlemesinin göstergesi olarak görülmüştür. Bu çerçevede yasal düzenlemeler yapılarak kadının ikincil konumu düzeltilmeye çalışılmıştır. Ancak Cumhuriyet döneminde oluşan feminizmde de Osmanlı Döneminde oluşan feminizm gibi kadınlara verilen bu hakların Batılaşmak için bir araç olarak kullanıldığı görülmüştür.

Osmanlı devletinin başlattığı feminizm Cumhuriyet döneminde daha da geliştirilerek 1980’lerde oluşan bağımsız kadın hareketinin oluşmasını sağlamıştır. 1980’lerde devlet tarafından yapılan yasal düzenlemelerin kadın sorununu çözmede gerekli ama yetersiz olduğu düşünülerek kadınların kendi hakları için mücadele ettiği dönem başlamıştır. “Askeri harekâtın hâkim olduğu bir ortamda gelişen bu feminist hareket devletin himayeci kolları arasında ve ya siyasi partilere angaje olarak

gelişmemiş; tersine devlet, siyasal parti vb. oluşumların koridorlarının dışında gelişmiştir” (Çaha, 1996: 186). “Devletten bağımsız olarak yazarlar, sanatçılar, gazeteciler ve politikacılardan oluşan grup kurulmuştur. Batı kültürünün bünyesinde oluşmuş feminizm konulu eserler Türkçe ’ye çevrilmeye başlanmıştır” (Emin, 1995: 82-83). Bu dönemde “kadın cinselliğinin denetim altında tutulmasından, cinsiyet ayrımcılığına kadar pek çok konu sorgulanmış ve kadın sorununa bakışta yeni açılımlar sağlanmıştır”(Yuva,2005: 14). “Kadınlar tarafından oluşturulan sivil toplum kuruluşları da, cinsiyet ayrımcılığına karşı tepki göstermişlerdir”(Şengül, 2015: 27).

1980’li yıllar feminist eylemlerin yoğun olduğu yıllardır. “Toplumun gündemine oturan feminist eylemlerin başlangıcı küçük gruplara dayanır. 1982’de İstanbul’da YAZKO tarafından Gazeteciler Cemiyetinde düzenlenen sempozyumda feminizm ilk kez kamuoyunda savunulmuştur” (Kayhan 1999: 50). Ayrıca “YAZKO’nun yayınladığı Somut dergisindeki kadınlara ayırdığı sayfa, 6 aylık kısa yayın hayatı ile hem İstanbul’da hem de Ankara’da feminist kadınların en çok takip ettiği yayın haline gelmiştir” (Bora ve Günal, 2002: 15).

“1980’de İkinci Dünya Kadın Konferansı’nda bir Eylem Programı ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi imzalanmıştır. Türkiye bu sözleşmeyi 1885’te kabul edip yasalastırmıştır” (Arat,2010: 87). “Çankırı ilinde bir yargıcın, bir kadının kocasından gördüğü şiddet karşısında açtığı davayı “Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin” atasözünü gerekçe göstererek reddetmesiyle” feminist hareket sokaklara dökülmüştür” (Berber, 2011: 37). Bunun üzerine “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmenin uygulanması talebiyle Ankaralı ve İstanbullu kadınlar bir araya gelerek “Kadınlar Dilekçesi eylemi olarak da bilinen ve 1980 sonrasında ilk kitlesel eylemi olan dilekçeye imza toplama kampanyasını gerçekleştirmişlerdir. Dilekçe, 8 Mart 1987 tarihinde 7000 imza ile birlikte Meclis’e verilmiştir” (Bora ve Günal, 2002: 22-23). “Bu kampanyanın hemen ardından Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği, Sosyalist Feminist Kaktüs, İnsanca Yaşam İçin Kadın Derneği vb. dernekler kurulmuştur (Arat, 2010: 88). Tüm bu gelişmelerin sonucunda “ Kadın konusu bir anda medyanın, kitapların, dergilerin, araştırmaların, televizyonun, sanatın, sinemanın ve tiyatronun konusu olmaya başlamıştır” (Sezgin, 2014: 39).

1983 yılında kürtaj yasalaşmıştır. “1980’li yılların sonuna doğru ANAP hükümeti tarafından Aile Araştırma Kurumu ve Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü” kurulmuştur (Çaha, 1996: 196-197). 1990’lı yıllarda “Aile içi şiddete maruz kalan tüm kadınlara açık, psikolojik ve hukuksal destek veren Mor Çatı Sığınağı Vakfı(1990) ve Türkiye’nin ilk Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi kurulmuştur” (Kayhan,1999: 55). 1997’de kadınların ve erkeklerin her alanda özellikle de siyasal alanda eşitliğini savunan Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER) kurulmuştur. “KA-DER” kendisini feminist bir örgüt olarak tanımlamamaktadır. Ne var ki bir yandan 1990’lar Türkiye’indeki demokratikleşme çabalarının öte yandan da son yılların kadın hareketinin bir ürünü olduğu bir gerçektir” (Kılıç, 1998: 359-360).

“1991 yılından itibaren Medeni Kanun ve Ceza Kanunu’ndaki bazı maddelerin değişimiyle ilgili de atılımlar vardır. Medeni Kanunda ’da değiştirilmek için gündeme alınan maddelerin başında kadının çalışmasını kocası iznine bağlayan 11. Madde ile boşanmayı altı zorunlu sebebe bağlayan 134.Madde gelmektedir. Yeni değişikliğe göre kadın, kocasının iznine gerek kalmadan kamusal alanda çalışabilecek ve boşanma karşılıklı isteğe bağlanmış olacaktır. Öte yandan Türk Ceza Kanununun, fahişe kadınlara tecavüz durumunda üçte ikilik ceza indirimi ön gören 438. Maddesi Ceza Kanunundan çıkarılmıştır” (Çaha, 1996: 198).

Öte yandan “tecavüzü normal şartlarda suç sayan devlete göre bu şayet evlilik içinde yaşandıysa ya da sonu evlilikle ile bitmişse suç durumu ortadan kalkıyordu” (Kef, 2014: 71). Bu durum ancak “2000’li yıllarda; Medeni Kanun ve Ceza Kanununda bir takım değişiklikler yapılması ile evlilik içi tecavüzün yasalara suç olarak kaydedilmesi ve tecavüz failinin mağdur kadınla evlendirilmesi durumunda ceza ertelenmesinin kaldırılmasıyla” düzeltilmiştir (Berber, 2011: 55).

Üzerinde durulması gereken bir diğer konu da 1980’li yılların sonu itibariyle bilinç yükseltme amacıyla meydana gelen ev toplantılarıdır. Ev toplantıları başlangıçta az sayıda kadının bir araya gelmesiyle gerçekleşiyordu. Ev toplantılarında bir araya gelen kadınlar yaşadıkları sorunları birbirine anlatıyor böylece kadınlar arasındaki farkların daha yakından görülmesi sağlanıyordu. Zamanla ev toplantılarına katılan kadınların sayısında meydana gelen artışla birlikte bu toplantılar ev dışında yapılmaya başlanmıştır. “Evlerde başlayan toplantılar, 1985 yılında Metropol sinemasında yapılan toplantıyla ilk kez kamusal düzleme taşınmıştır” (Bora ve Günel, 2002: 15-20).

1989'da Ankara'da Ankaralı ve İstanbullu feminist kadınların bir araya geldiği 1.Feminist Hafta Sonu toplantısı yapıldı. 1. Feminist Hafta Sonu toplantısı Ankaralı ve İstanbullu feminist kadınları bir araya getirmesi ve toplantının sonunda “ortak bir Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi'nin” yayımlanması açısından önemlidir. Ayrıca İstanbul'da “1989 Kasım'ında “Cinsel Tacize Hayır” kampanyası başladı. Kampanya çerçevesinde kadınların kendilerini savunmaları için mor iğneler satılmıştır” (Kayhan, 1999: 54).

“1990'lı yıllar feminizmin farklılaşp ayrışmaya başladığı yıllar olmuştur” (Arat, 2010: 90). Bu dönemlerde Türbanlı feministler ve Kürt feministler ortaya çıkmıştır. Türbanlı feministler kadının ezilmişliğinin nedeninin İslamiyet'ten değil geleneklerden kaynaklandığını savunmuşlardır. “Erkeklerin kadınlara attıkları ev kadınlığı ve çocuk bakımı gibi rollerin aslında İslam'dan çok geleneksel olduğunu ve kadınları kamusal yaşamdan alıkoyduğunu ileri sürerek geleneksel rolleri eleştirmişlerdir.” Ayrıca türbanlı feministlerin üzerinde durduğu diğer bir konu da “örtü”dür. Örtünün giysileri olduğunu ve bu yüzden kamusal alanda da yasaklanmaması gerektiğini savunmuşlardır (Çaha, 1996: 192-193). Kürt feministler ise feminizmin Türk feminizmi olarak adlandırılmasını ırkçılık olarak görerek bu durumun kendilerini ikincil duruma düşürdüğünü savunmuşlardır.

“Neden feminizmin başına Kürt ekleyerek, etnik kimlikle tarif ettiklerini şöyle anlatıyorlar: Kendimizi öncelikle Türk feminizmden ayırmak istiyoruz. Türkiye'de adı konulmadan, yani etnik kimlik belirtilmeden yapılan feminizm kendiliğinden Türk feminizmi olarak anlaşılıyor. Diğer halkların kadınları yok sayılıyor, böylece ortak kadın söylemi, egemen ulustaki kadınlara yarıyor, farklılıklarımızın üstü örtülüyor. Ayrıca, Kürt kimliğimizin reddi ve inkârına karşı politik tutumu ifade ediyor, kendi feminizminizi böyle adlandırmak durumunda kalıyoruz. Çünkü bu toplumda cins ayrımcılığını ırkçılıkla içiçe yaşıyoruz, dolayısıyla Kürt feminizmin esas ayırdedici yanı ırkçılık- cinsiyet karşıtı bir politikayı temel almasıdır. Bir cins olarak hepimiz bütünsel bir aşağılanmayı yaşıyorsak da, yani cinsiyetçilik evrensel bir olgu iken, etnik ve sınıfsal farklılıklarımız içinde bulunan kadınlık durumumuzu değiştiriyor ve ezme/ezilme ilişkisini etkiliyor. Burada anlatılan ezen ya da ezilen etnik grup içinde yer alışıma göre kadınlık statümüzün nasıl değiştiğidir (Kayhan, 1999: 55-56).

1980'li yılların sonları itibariyle Türkiye'de feminizm de kadınların arasındaki farklılıkların görülmesi açısından olumlu bir gelişmedir. Ancak feminizmin kadınlar arasındaki farklılıklardan dolayı ayrı ayrı feminist gruplara ayrılması feminizmin

etkisini azaltmıştır. Ayrı ayrı oluşan feminist gruplar birbirinden kopuk bir şekilde m¼cadele etmeye başlamışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA KADININ YERİ

3.1. OSMANLI DÖNEMİNDE KADININ SİYASETTEKİ YERİ

Yönetim biçimi monarşi olan Osmanlı Devleti mutlak otorite sahibi olan padişah tarafından yönetilmekteydi. Padişah devleti dini ve örfi kurallara dayalı olarak yönetmekteyse de padişahın bu kuralları uygulayıp uygulamadığını denetleyecek herhangi bir kurum yoktu. Padişah sadece Tanrıya karşı sorumlu olarak görülmekteydi (Sencer, 1984: 23).

Osmanlı devletinde bireysel haklar Tanzimatla birlikte gündeme gelmiştir. Tanzimat döneminde modernleşme amacıyla yapılan reformlar kadınların siyasal haklar talep etmesinin yolunu açmıştır. Kadınlar siyasal haklar talep etmeden önce bir sıralama yaparak önceliği toplumsal hayatta yer almak için mücadele etmeye ayırmışlardır (Çakır, 2013: 94). Basın ve dernekler aracılığıyla kadının eğitilmesi, çok eşliliğin yasaklanması, boşanma, çalışma hayatında yer alma gibi taleplerini dile getirmişlerdir (Kaplan, 1998: 17). Kadınlar siyasal hak taleplerini ise 1908 yılında meşrutiyetin ilan edilmesiyle gündeme getirmiştir. Kadınların siyasal hak taleplerinin 1908 yılına kadar gündeme getirilmemesinin nedenlerinden birisi de o dönemde erkeklerin tamamının oy hakkı gibi siyasal bir hakka sahip olmamasıdır. 1876 yılında anayasal bir dönem başlatılmış olmakla birlikte parlamentolu yaşama geçilmemiştir. 1877 yılında oy hakkı emlak sahibi erkeklere tanınmıştır. 1908 yılına geldiğimizde ise belli miktar vergi veren erkeklere de oy hakkı tanınmış ve 1908 yılında ilk genel seçimde oy kullanmışlardır (Çakır, 2013: 102).

1868 yılında çıkan Terakki gazetesi kadın mektuplarına yer vererek kadınların toplumsal hayatta yaşadıkları sorunların gündeme gelmesini sağlamıştır. Gazete de Üç Hanım imzalı bir yazıda kadınların erkeklerle aynı vapur ücreti ödemesine karşın vapurda kadınlara ayrılan yerlerin kötülüğü dile getirilmiştir. Terakki gazetesi tarafından 1869 yılında ilk kadın dergisi olarak nitelendirilen Terakki Muhadderat gazetesi çıkartılmıştır (Çakır, 1996: 23). Cumhuriyet'e kadar kadın dergi ve gazetelerin sayısı 40'a ulaşmıştır (Çakır, 2013: 94). Kadınlar bu gazete ve dergilere mektuplar göndererek toplumsal alanda yaşadıkları sorunları dile getirmiştir. Kadınların siyasi konularla tanışması ise 1908 yılında çıkarılan Demet gazetesi ile olmuştur. Demet siyasi konularla ilgili makaleler yayımlayarak kadınların siyasi konularda bilgi edinmesini sağlamıştır (Çakır, 1996: 33).

Kendini ilmi, siyasi, hanımlara mahsus haftalık musavver mecmua olarak tanıtan Demet'in yayım amacı şöyle açıklanmıştır: Emelimiz pek saftır. Kadınlarımızın tenvir-i fikirlerine hizmet etmek, onlara haftada bir kere birkaç ân-ı edebi ve ilmi imrâr ettirmek istiyoruz. Gazetemiz edebi, ilmi ve siyasidir. Arasına eğlenceye dair zarif resimlerde bulunulacak ve mu'assır olan herşey mesleğimiz dâhilindedir. Yalnız mesleğimize tevâfuk etmeyen bir şey varsa o da sehaif-i cerâidde (gazete sayfalarında) görülecek itirazata cevab verecektir. Bunun için gazetemizin mündericatını tenkid etmek isteyenlerin fikirlerine yine bizim sahifelerimizin bir ma'kes-i sadık olması arzusunu kariâta izhar ederiz (Çakır, 1996: 32).

II. Meşrutiyetin ilanından sonra üzerinde durulması gereken gelişmelerden birisi de kadınların meclis açılış görüşmelerini izlemek amacıyla talepte bulunmalarıdır. Servet-i Fünun dergisi 17 Aralık 1908 tarihindeki yayımında bu olayı şu şekilde açıklamıştır:

“Geçen gün İslam kadınları İttihat Terakki Cemiyeti merkezine müracaatla Meclis’i Mebusan’ın resmi küşadıyla ictima’atında hazır bulunmak istediklerini söylemişler ve eğer Hristiyan kadınlarının bulunmasına müsaade edilirse kendilerinin de behemehâl kafes arkasında müzakerâtı isti’mallerine müsaade edilmesini Hristiyan kadınlara müsaade verilip de kendilerine verilmezse, geçenlerde İngiliz parlamentosu önünde İngiliz kadınlarının yaptığı gibi, nümâyişler icrâ edeceklerini dermiyan eylemişlerdir.” (Çakır, 1996: 74).

İlk kadın dernekleri savaş dolayısıyla yaralananlara ve yoksullara yardım etmek amacıyla kurulmuştur. 1876 yılında dönemin ilk kadın derneklerinden biri olarak kabul edilen Yaralılara Yardım Komitesi, Bosna ve Sırbistan’daki savaşta yaralananlara yardım etmek için kurulmuştur (Kaplan, 1998: 37). Yardım derneklerinin yanı sıra kadın haklarını savunan derneklerde kurulmuştur. 1913 yılında Nuriye Ulviye tarafından kurulan Müdaafa-i Hukuk-u Nisvan Derneği kadın haklarını savunmak amacıyla kurulan derneklerden birisidir. Dernek ilk olarak kadınların toplumsal alanda var olması için mücadele etmiştir. Bu taleplerini dernek programında şöyle açıklamışlardır:

“Biz Osmanlı kadınları, erkeklerimizin siyasiyyatına henüz akıl erdiremeyiz, karışamayız. Fakat bir hayat-ı ictimai sahibi olmak itibarıyla ittihad edip terakki yoluna girerek hayat-ı mesaimizi tanzime, irfan ve seviyemizi i’lâya (yükseltme) çalışabiliriz. Bu hakk-ı meşru’muzu takib eder ve mevcudiyet gösterebilirsek biz de memleketimizin bir uzv-i nafi ve mühimmi olmuş oluruz.” (Çakır, 1996: 304).

4 Nisan 1913 tarihinde Müdaafa-i Hukuku Nisvan Derneğinin yayın organı olan Kadınlar Dünyası dergisi yayımlanmıştır. Kadınlar Dünyası dergisinin Hukuk-u Nisvan olarak ayrılan bölümünde kadınların çeşitli toplumlardaki konumu, hakları hakkında bilgi verilmiştir (Başbuğu, 1992: 46). Dergide siyasal hak elde eden ülkelerdeki kadınlar ile Osmanlı kadınları karşılaştırılarak Osmanlı kadınlarının toplumsal alanda var olduktan sonra siyasal haklar talep etmesi gerektiği şöyle ifade edilmiştir:

“Bizim sükûtumuz bizim hakk-ı intihabı(seçim hakkı) istemediğimiz için değil, henüz onun zamanı gelmediğine kani olduğumuz içindir. Kadınları hakk-ı intihab talep eden memleketlerde kadınlar madenlerde, fabrikalarda, büyük ticaret mağazalarında, ufak dükkânlarda çalışıyorlar, sokaklarda satıcılık ediyorlar. Mecâlis-i Teşriyye'nin yapacağı kanunların hey'et-i ictimaiyeye teşkil eden bütün efrada siyyanen tatbik olunacağı ve hâkimiyeti milliyeden maksadın milletlerin kendi yaptıkları kanunlar tarafından idare edilmesi olduğuna ve kadınların da erkekler kadar çalıştığına nazaran bu taleplerinde elbette ki haklıdırlar.” (Çakır, 1996: 306).

II. Meşrutiyetin ilan edilmesi kadınları siyasal haklar kazanacaklarına dair umutlandırmış ve kadınlar toplumsal alanda var olup yeterli donanıma sahip olduklarında kendilerine de siyasal haklar verileceğini düşünmüşlerdi. Ancak kadınların bu beklentisi gerçekleşmemiştir. Bunun üzerine meşrutiyetin ilanının beşinci yılında Kadınlar Dünyası dergisi “Erkeklerin Milli Bayramı, başlığı altında, hürriyete kavuşmuş erkeklerin beşinci yılı kutlanmakta ve hala esaret altında olduğumuz bu durumdan bizi kurtarınız” diyerek kadınlarında siyasal haklara sahip olması gerektiğini vurgulamıştır (Taşkiran, 1973: 38).

1919 yılında kadınların seçme ve seçilme hakkı olmamasına rağmen Halide Edip Adıvar'a oy verilmiştir. Vatan gazetesi bu olayı coşkulu bir ifadeyle şöyle vermiştir:

“İngiltere'de bir kadın mebus olurken, memleketimizde de ilk defa olarak bir kadın intihab mücadelesinde rey almıştır. Halide Hanım'ın Konya'da Beyşehir intihabında on rey alması her halde mühim bir hadise diye telakki olunacaktır. Muhterem edibemizi her iki tarzdaki bu muvaffakiyetinden dolayı tebrik ve kendisini bundan sonraki intihabın mebusları arasında görmek temennisini izhar eyleriz.” (Başbuğu, 1992: 143-144).

Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Derneği ise 1913 yılında kuruluş programında yer almayan siyasal hak talebini 1921 yılında kuruluş programına dâhil

etmiştir (Çakır, 2013: 97). Böylelikle dernek artık kadınların siyasal haklar elde etmesi için de mücadele edeceğini belirtiyordu.

Osmanlı Döneminde kadınların siyasetteki yerini genel olarak değerlendirdiğimizde Osmanlı Devleti'nde yönetim biçimi monarşiden meşrutiyete geçilmesine rağmen kadınların siyasal yaşamın dışında tutulduğunu görmekteyiz. 1908 ilk genel seçiminde kadınlara cinsiyetinden dolayı oy hakkı verilmediği için kadınlar oy kullanamamıştır. II. Meşrutiyetten sonra siyasal konulara ilgi duymaya başlayan kadınlar basın ve dernekler aracılığıyla hem siyasal konular hakkında bilgi sahibi olmuş hem de siyasal hak taleplerinde bulunmuştur. Bununla birlikte kadınlar Kurtuluş Savaşı sırasında vatanın bağımsızlığı için gerek cephede görev alarak gerekse meydanlarda siyasi mitingler yaparak kitlesel olarak politik mücadeleye katılmışlardır (Unat, 1982: 378). Ancak tüm bunlara rağmen kadının siyasal alandaki konumu siyasal hak talepleri ve siyasi mitinglerle sınırlı kalmıştır.

3.2. TEK PARTİ DÖNEMİNDE KADININ SİYASETTEKİ YERİ

Tek parti dönemi 1923-1950 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Tanzimat dönemiyle birlikte başlayan modernleşmeye yönelik reformlar tek parti döneminde hızlanarak devam etmiştir. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesiyle karma eğitime geçilmiş böylelikle her iki cinsinde aynı eğitimi görmeleri sağlanmıştır. 1926 yılında Medeni Kanunun kabul edilmesi ile kadınlar boşanma ve mirastan pay alma hakkı olmak üzere birçok hak elde etmiştir. 1926 yılında 788 sayılı Memur Kanunu ile kadınların kamusal alanda çalışmasına yönelik kanuni düzenleme yapılmıştır. Kadınların siyasal alanda yer alması ise 1930'lu yıllarda gerçekleşmiştir. Bu dönemde yapılan reformları kadınlar açısından incelediğinde reformların gerçekleşmesinde bir sıralama olduğu ve kadınlara siyasal hakların verilmesinin son sırada olduğunu görülmektedir.

1923 yılında Birinci Büyük Millet Meclisi'nde 1909 tarihli Kanuni Esasi'de yer alan seçim kanununun değişmesine yönelik toplantı yapılmıştır. Seçim kanununda her il bir seçim bölgesi sayılmakta ve her 50.000 erkek nüfus için bir milletvekili seçilmekteydi. Ancak Kurtuluş Savaşında erkek nüfusun azalmasından dolayı seçim kanununda yer alan bu sayının düşürülmesi gerekli görülmüştü. Tunalı Hilmi Bey ve bazı milletvekilleri bu sayıya kadın nüfusun da dâhil edilmesini teklif etmişse de çoğunluğun

bu teklife tepkisi çok sert olmuştur. Seçim kanunu her 20.000 erkek nüfusa bir milletvekili seçilmesi olarak değiştirilmiştir (Caporal, 1982: 687). Toplumda her iki cinsin de yönetilmesine rağmen kadınların seçim kanundaki nüfusa bile dâhil edilmemesi kadına yönelik cinsiyetçi ayrımcılığın göstergesidir.

1923 yılında değinilmesi gereken önemli olaylardan birisi de Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmadan önce Nezihe Muhittin başkanlığında Kadınlar Halk Fırkası'nın kurulmasıdır. Kadınlar Halk Fırkası'nın kuruluş bildirgesi Vakit gazetesinde yayımlanmıştır. Bildirge şöyledir:

“Memleketimizin her noktasında siyasi, iktisadi ve ictimâî bütün bu mesâ’ilde kadının doğrudan doğruya veyâ dolayısıyla dahl ve te’sîrinden âzâde kalmış bir keyfiyet bulunmasına rağmen bu mesâ’i gözle görünür derecede bâriz değildir. Yer yer tecelli eden (görünen), kadın mevcûdiyyet ve şahsiyetinin metin bir çerçeve dâhilinde muntazam bir programla kütleî bir şekle ifrâğı (dönüştürülmesi), asgarî sa’y (emek) ile a’zamî bir kazanç te’mînini mücib olacağından (sağlayacağı üzerinde), memleketimizin hakikî sa’âdet ve necâtını (kurtuluşunu), kâfil bulunduğundan (sağlayacağı üzerinde) müttefik olduğumuz ‘umdeler etrâfında bi’l-fi’l toplanmakla, kadın âleminde mühim bir muvakkız (uyarıcı) ve mürebbi (eğitici) olurken memleketimizin en mukaddes ve müşterek vezâ’ifinde (vazifelerinde) hissemizin ifâsını, ‘umdelerin tesrî ‘i tatbikini ve kadınlarımızı ictimâ’i, siyasi ve iktisadi safahât’ı tekâmülliyeden (gelişme evrelerinden) geçirerek bunların muhassalası (bileşkesi) olan hakk-ı siyâsîne en ve kısa ve dürüst yoldan îsal eyleyecektir (ulaşmayı sağlayacaktır). Bu emellerle te’essüs eden Kadınlar Halk Fırkası'nın nizâm-nâme ve hey’et idâre sâmisini (isimlerini) takdir ediyoruz.” (akt. Zihnioğlu, 2003: 132-133).

Bildirgeye bakıldığında Kadınlar Halk Fırkası'nın kadınların sosyal, siyasal ve ekonomik olarak gelişimlerini sağlayarak siyasal haklar elde etmesini amaç edindiği görülmektedir.

Bildirge valiliğe gönderilerek partinin resmi olarak kurulması için izin istenilmiştir. Valilik partinin kurulmasına kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olmadığı gerekçesiyle izin vermemiştir. Buna ek olarak Nezihe Muhittin aralarında bazı kadınların tüzüğün çok taşkın olduğunu ileri sürdüklerini belirtmiştir (akt. Baykan ve Baskett: 1999). Zira 27 maddeden oluşan tüzüğün sekizinci maddesinde savaş durumunda kadınların askere gidebileceklerine ilişkin bir madde dahi yer almaktaydı (akt. Zihnioğlu, 2003:135). Bunun üzerine kadınlar tüzüğü değiştirerek ve partiyi de “Türk Kadınlar Birliği” adlı derneğe dönüştürerek valilikten bu kez dernek için izin

istemişlerdir. Derneğin kurulmasına 5 Şubat 1924 tarihinde izin verilmiştir (Çakır,2013: 99).

Türk Kadınlar Birliği tüzüğünü incelendiğinde siyasal içerikli maddelerin çıkarıldığı ve kadının annelik rolüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Türk Kadınlar Birliği'nin annelik rolüne vurgu yapan üçüncü maddesi şu şekildedir:

“Birliğin amacı: Kadınlığı düşünsel ve sosyal alanlarda yükselterek, modern ve olgun bir düzeye erdirmektir. Birlik bu amaca varmak için, genç kızları gerçek anne olarak yetiştirmek, kadınlık dünyasındaki feci sosyal yaraları iyileştirmek, dul, kimsesiz ailelere ve ilkokuldaki çocuklara yardım etmek, fakir çocukları okutmak, yeni kuşağın maddi ve manevi eğitimiyle ilgilenmek, kadınlığı dış hayatta çalışmaya özendirmek için çaba sarfederek konferanslar düzenlemek ve eserler yayımlamak konusunda elinden geldiğince çalışılacaktır.” (akt. Baykan ve Baskett:1999: 149).

1924 yılında Mecliste anayasa değişikliği görüşmeleri sırasında “18 yaşını bitiren her Türk'ün milletvekili seçimlerine katılabileceğine” ve “30 yaşını bitiren Her Türk'ün de milletvekili seçebileceğine” ilişkin maddelerin kadınları da içerip içermediğine yönelik tartışmalar gerçekleşmiştir. Bazı milletvekilleri kadınlara da siyasal haklar verilmesini talep etmişse de bu talepler gerçekleşmemiştir. Bu maddeler “her Türk” kavramı yerine “her erkek Türk” kavramı şeklinde değiştirilmiştir (Taşkıran, 1973: 100-104). 1924 yılında da mecliste kadına yönelik cinsiyetçi ayrımcılığın devam ettiği görülmektedir. Erkeklerin siyasal haklarını kullanmasına engel olan ekonomik kısıtlamalar kaldırılırken kadınlara yönelik cinsiyetçi kısıtlamalar kaldırılmamıştır.

1927 yılında Türk Kadınlar Birliği İstanbul'da bir kongre düzenlemiştir. Kongrede kadınların oy hakkına sahip olması ve yerel seçimlere katılması üzerinde durulmuştur. Bu amaç doğrultusunda Türk Kadınlar Birliği siyasal hak talebinin tüzüğe girmesi için İstanbul valisine başvuru yapmış ancak vali kadının asli görevini çocuk doğurmak ve yetiştirmek olarak gördüğü için değişikliği kabul etmemiştir. Bunun üzerine olaya hükümet müdahale ederek değişikliğin tüzüğe girmesini sağlamıştır (Çakır, 2013: 100).

Türk Kadınlar Birliği siyasal haklar elde etmek için mücadele etmeye büyük kararlılıkla devam etmektedir. Türk Kadınlar Birliği'nin bu kararlılığını Nezihe Muhittin ifadesinde de net olarak görülmektedir. Nezihe Muhittin şöyle demiştir:

“Biz seçim haklarımızı elde etmeye dayalı olan idealimizden vazgeçmiş değiliz. Zira bundan vazgeçersek derneğimizin hiçbir varoluş nedeni kalmaz. Davamızın zaferi için ölünceye kadar çalışacağız. Bizim yaşamımız buna yetmezse hiç olmazsa bizden sonra gelenler için ortalığı temizlemiş oluruz” (akt. Başbuğu,1992: 152).

1927 Eylül de Türk Kadınlar Birliği içinde bir takım anlaşmazlıklar olmuştur. Yaklaşan seçimlerde Türk Kadınlar Birliği desteklediği erkek adayın seçimlere katılmasını istiyordu. Bununla birlikte dernekte kadın aday gösterilmesine yönelik önerilerde tartışılmaktaydı. Kadın aday gösterilmesine yönelik öneriye Nakiye Hanım “O halde bizim henüz vaktimiz gelmemiştir. Hükümetimiz şimdiye kadar kadınlığımızın layık olduğu her türlü hakkı vermiştir.” diyerek karşı çıkmaktaydı (Kaplan, 1998: 144). Birlik içinde bir yandan kadınların siyasal hak kazanması için mücadele etmek isteyenlerin diğer yandan da hükümetin zaten zamanı geldiğinde bu hakkı vereceğini düşünerek beklenilmesi gerektiğini düşünenlerin olması birlik içinde bölünmelere sebebiyet vermekteydi. Bununla birlikte Türk Kadınlar Birliği içinde kadın aday gösterilmesine yönelik fikir birliği olsaydı dahi kadınların o dönemde seçme ve seçilme hakkı olmadığı için muhtemelen bu girişimleri başarısızlıkla sonuçlanacaktı.

1927 yılında Nezihe Muhittin ve yönetim kurulu yönetimden uzaklaştırılmıştır. Polisin dernek merkezine arama yapması ve idari usulsüzlük kararı vermesi üzerine derneğin kayıtları da mühürlenmiştir. Bunun üzerine yeni yönetim kurulu kurularak başkanlığa ortaokulda müdür olarak görev yapmakta olan Sadiye Hanım getirilmiştir. Sadiye Hanım’ın kısa süre sonra başkanlıktan ayrılması üzerine yerine Latife Bekir başkanlığa getirilmiştir (Caporal, 1982: 694). Nezihe Muhittin ve yönetim kurulunun yönetimden uzaklaştırılması birliğin hükümete muhalif birlik yerine ılımlı bir birlik haline getirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verildiği 3 Nisan 1930 tarihine gelmeden önce Afet İnan’ın bir anısının üzerinde durmakta fayda vardır. 1929-1930 eğitim ve öğretim döneminde Afet İnan yürürlükte olan belediye seçiminin uygulamasını göstermek üzere sınıfta bir seçim denemesi yaptırmıştır. Bu seçim sonucunda bir kız öğrenci belediye başkanı seçilmiştir. Ancak bu duruma erkek öğrencilerden birisi kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olmadığı gerekçesiyle itiraz etmişti. Bunun üzerine Afet İnan: “Bu öğrendikleriniz ilerisi için sizlere faydalı olacaktır. Kadınlarımızda yakında oy hakkı kazanacaktır” demiştir. Ancak bu durum karşısında

Afet İnan oldukça üzölmüştü çünkü öğrencisi haklıydı. Afet İnan bu olayı Atatürk'e ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya anlatmıştır. Atatürk, Afet İnan'a başka memleketlerde bu sorunların nasıl çözüldüğünü incelemesini istemiştir. Şükrü Kaya ise bu konunun Mecliste, Belediye Kanununun tartışılacağı zamanda ele alınabileceğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Atatürk : “Başbakanla konuşuruz, fakat bu meselede hazırlıklı olmak ve tartışma yapmak gerekir” demiştir. Atatürk bu konuyla ilgili müzakere yapmak için o akşam devlet adamları, hukuk mektebi öğretim üyeleri ve bu konuda konuşabilecek kişileri Çankaya köşğine davet etmiştir (İnan, 1975: 164-165).

Belediye Kanununun kadınların belediyelerde siyasal hak elde etmesine yönelik olarak değiştirilmesini talep eden önergeyi meclise İç işleri Bakanı Şükrü Kaya vermiştir (Caporal, 1982: 702). Şükrü Kaya kanun önergesi ile ilgili Büyük Millet Meclisinde şunları söylemiştir:

“Muhterem efendiler, bu tasarının açık niteliklerinden ve inkılâpçı hükümlerinden biri de, Türk kadınının Türk erkeğiyle zaten eşit olan şerefli hakkını belediye işlerinde de tamamıyla tayin etmesidir. Türk tarihinin her safhasında ve her alanında erkeğiyle yanyana, her fedakârlığı yapan, millet ve vatan işlerinde büyük feragat ile her mahrumiyete, her cefaya ve her acıya katlanan, milletin, vatanın felâket ve saadetlerine aynı duyguyla katılan büyük kalpli, yüksek faziletli Türk kadını müşterek eseri olan bu Cumhuriyet'te elbette ve elbette kendi evinin işlerinde olduğu gibi belediye işlerinde de temiz ve ciddi mevkini alacaktır. İstibdat ve cehalet devirlerinden arta kalan kötü ve sakat zihniyetlerin, can sıkıcı ve yanlış düşüncelerin Cumhuriyet ve inkılâbın temiz ve faziletli çevresinde yeri yoktur. Kadınlarımızın yakın senelerde yasama meclislerinde de faziletli yerlerini alacaklarına şüphe yoktur. (Alkışlar)” (akt. Taşkırın, 1973: 129-130).

Önerenin sunulduğu dönemde Büyük Millet Meclisi üye sayısı 316'dır. 316 üyeden 198 üye oylamaya katılmıştır. Red ve çekimser oy kullanan yoktur. Önerge 3 Nisan 1930 tarihinde kabul edilmiştir (İnan, 1975: 165). Bu dönemde meclis seçim kanununun tartışıldığı dönemle kıyaslandığında büyük bir değişim görölmektedir. Kadın haklarının verilmesine yönelik sert tepkiler yerini alkışlara bırakmıştır. Ancak buna ilaveten Şükrü Kaya'nın konuşmasında kadının ev içindeki rolüyle belediyelerdeki işler arasında bağlantı kurularak toplumsal cinsiyet rollerinin ön plana çıkarıldığı görölmektedir.

Bu dönemde gerçekleşen bir diğer önemli gelişme de Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıdır. Atatürk'ün talimatıyla 12 Ağustos 1930 tarihinde Fethi Bey

başkanlığında Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Atatürk ikinci partinin kurulmasıyla uygulamada gerçekleşen eksiklerin giderilmesini istemekteydi. Bununla birlikte Atatürk iki parti arasında tarafsız kalacağını da şu sözlerle ifade etmiştir:

“Cumhuriyet Halk Fırkası reisleriyle çok mücadele edeceğinizi tahmin ediyorum. Fakat ben Cumhuriyet esaslarının kuvvetlenmesini temin edecek olan bu mücadelelere memnuniyetle müsaade edeceğim ve şimdiden söyleyebilirim ki, en kavgalı olduğunuz geceler sizi soframda birleştireceğim. Ayrı ayrı her birinize soracağım. Sen ne dedin ve ne için dedin? Senin cevabın ne idi? Neye isnat ediyordun? Bu günden itiraf ederim ki, bu benim için yüksek bir zevk olacaktır” (akt. Terzioğlu, 2010: 70-73).

Kadınlara belediyelerde seçme ve seçilme hakkı verilmesi ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması demokrasi adına atılmış önemli adımlardandır. Atatürk siyasal tarihimizde ki tek parti sistemini yeni kurulan cumhuriyet için gerekli olan toplumsal dönüşümü sağlamak amacıyla kurmuştur. Nihayetinde varmak istediği sistem demokrasinin gereği olan çok partili sistemdir.

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla seçim öncesi siyasal rekabet ortamı sağlanmıştır. Bu siyasal rekabet ortamı bir yandan her iki partiye üye olan kadınların sayısında artış meydana getirirken diğer taraftan da kadınların siyasal tercihlerde bulunmasına olanak sağlamıştır. Siyasal tercihinin Serbest Cumhuriyet Fırkasına üye olmakta kullanan Adile Hanım bu tercihinin sebebinin şöyle açıklamıştır:

“Halk Fırkası bize sulh zamanında refah vadetti. Fakat bu refah gelmedi. Ben kadınlık namına erkeklerden ayrı bir tez görmüyorum. Türk kadını da erkeğinin yanında aynı haklara sahip olacaktır. Büyük bir kitle olan kadınlığın evde, mesaide, mecliste, kamuoyunda politikada bulunması tabii hakkıdır. İşte ben bunu müdafaa edeceğim.” (Akt. Kaplan, 1998: 200).

Tercihini iki partiden birine üye olmakla kullanan kadınların yanı sıra bağımsız aday olmak isteyen kadınlarda mevcuttu. Bu kadınlardan biri olan Sabiha (Zekeriya) Sertel bağımsız aday olma tercihinin şu sözlerle açıklamıştır:

“Ben namzetliğimi ne Cumhuriyet Halk Fırkası ne de Serbest Cumhuriyet Fırkası namına koyuyorum. Müstakil olarak İstanbul şehrinin ekseriyet nüfusunu teşkil eden amele, şehir hududu dahilindeki fakir köylü, küçük esnaf, küçük memuru temsil eden halk namına koyuyorum. Tahakukuna çalışacağım en birinci şey, fakir halkın reyini, otoritesini, iktisadi ve ictimai haklarını müdafaa ederim”(akt. Başbuğu, 1992: 153).

Serbest Cumhuriyet Fırkasına Nezihe Muhittin de Beyazıt'tan aday olmuştur. Kadınlar tarafından partiye yoğun ilgi gösterilmesine rağmen partinin içine inkılâp karşıtı kişilerin girmesi ve rejim karşıtı propagandalar yapılması partinin 1930 yılının Aralık ayında kapatılmasına neden olmuştur (Çakır, 2013: 101), (Kaplan, 1998: 201).

Tek parti döneminde belediyelere seçilen kadınlarla ilgili istatistiki verilere ulaşamadığından belediyelerde yer alan tüm kadınların isimleri ve oranları tespit edilememektedir. Ancak TBMM albümü incelendiğinde meclise giren ilk kadın milletvekillerinden 5 tanesinin belediyelere seçilmiş kadınlar arasından geldiği görülmektedir. Bunlar; Adana ve Mersin belediye meclis üyesi Mebrure Gönenç, İzmir belediye meclis üyesi Benal Arıman, Kayseri belediye meclis üyesi Ferruh Güpgüp, Bolu belediye meclis üyesi Bediz Morova, Adana belediye meclis üyesi Esmâ Nayman'dır (www.tbmm.gov.tr, 2018).

Kaplan'dan edinilen bilgiye göre kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesinden dolayı gönderilen teşekkür telgraflarında belediye üyesi bulunan kadınlarda vardır. Bunlar: “Antalya belediye üyesi; Pakize, Edirne belediye üyesi; Ayşe Huriye, Mersin; Zekiye Hatle, Bünyan; Ganime, Kastamonu; Selma İzbe'dir.” Bununla birlikte Talaslı'dan edinilen bilgiye göre 1935 yılında Konya il genel meclisi üyelerinin 6 tanesi kadındır (Talaslı, 1996: 148). Ayrıca tek parti döneminde kadın belediye başkanına rastlanılmamıştır (Kaplan, 1998: 195-196).

26 Ekim 1933 tarihinde 1924 tarihli Köy Kanununun 20. ve 25. maddelerinin değiştirilmesiyle kadınlar ihtiyar heyeti ve muhtarlık seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı elde etmiştir (Caporal, 1982: 703). İlk kadın muhtar 1933 yılında “Çine kazası Karpuzlu nahiyesi Demirdere köyü” muhtarı Gül Esin'dir (Terzioğlu, 2010: 77) Böylelikle kadınlar belediyelerde olduğu gibi köy yönetiminde de erkeklerle eşit siyasal haklara sahip olmuştur.

Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesine yönelik kanun teklifi ise 5 Aralık 1934 tarihinde İsmet İnönü ve 191 arkadaşı tarafından meclise sunulmuştur (Tekeli, 1982: 216). Milletvekili sayısı o dönemde 317 olmakla birlikte kanun teklifine 258 milletvekili olumlu, 53 milletvekili çekimser ve 6 milletvekili de boş oy vermiştir (Yaraman, 1999: 50). Mecliste bu kanuna ilişkin olumsuz oy bulunmaması oldukça dikkat çekicidir.

Kanun teklifinin kabul edilmesi üzerine Teşkilâtı Esasiye Kanununun değiştirilen 10. ve 11. maddesi şöyledir (akt. Taşkiran, 1973: 135-136) :

Madde 10: “Yirmi yaşını bitiren kadın, erkek her Türk, milletvekili seçmek hakkına haizdir.”

Madde 11: “Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk milletvekili seçilebilir.”

Kadınlara siyasal hak verilmesine yönelik kanun teklifinin kabul edilmesi üzerine İsmet İnönü kadınlara siyasal haklar verilmesine yönelik şunları söylemiştir:

“Türk kadınına bu hakkı bir lütuf olarak veriyoruz kanaatinde aslâ değiliz ve kimse bu kanaatte olamaz. Bizim kanaatimiz, bizim an’anemiz, Türk kadını için böyle vazifelere girmek, esasen hakkı olduğu ve yanlış olarak, zulüm olarak, çoktan beri geri bırakıldığı merkezindedir” (akt. Caporal, 1982: 704).

5 Aralık 1934 tarihinde kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmesiyle siyasal eşitliğe yönelik kanuni süreç tamamlanmış bulunmaktaydı. Artık yasal olarak kadınların siyasete girmesine engel olacak bir durum kalmamıştı.

Türk Kadınlar Birliği kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesinden dolayı 7 Aralık 1934 tarihinde miting düzenlemiştir. Mitingde siyasal haklara sahip olunmasından duyulan mutluluk heyecanlı konuşmalarla ifade edilmiştir. Birlik Atatürk’e Türk kadının kendisine verilen bu görevi başaracağını ifade eden teşekkür telgrafı göndermiştir. Ülkenin her tarafından Atatürk’e teşekkür telgrafı gelmektedir. Atatürk gelen bu telgrafları “Türk kadının yeni girdiği siyasal alanlarda da değerli işler başarmasını dilerim” diyerek yanıtlamıştır (Kırkpınar, 1998: 22-23).

18 Aralık 1934 tarihinde Zaman gazetesi meclise seçilecek kadın milletvekillerinin sayısı ile ilgili bir haber yayımlamıştır. Bu haber şöyledir: “seçilecek umum mebus adedinin yüzde beşi kadın âzâdan mürekkebe olacaktır. Bu taktirde mecliste on sekiz tane kadın sayılabulunacak demektir. Gerçekten de gazetenin belirttiği gibi 1935 seçiminde 18 kadın milletvekili seçilmiştir. Bu haberden yola çıkılarak Yaraman’ın da belirttiği gibi bu seçimde üstü örtük kota sisteminin uygulandığı görülmektedir. Zaten iki dereceli seçim sisteminin olması bunun uygulanmasını olanaklı kılmaktaydı (Yaraman, 1999: 52-53).

Tablo 3.1: İlk Kadın Milletvekillerinin Doğum Yerleri, Meslekleri ve Seçildikleri Bölgeler

Milletvekili	Doğum Yeri	Mesleği	Seçim Bölgesi
Mebrure Gönenç	İstanbul	Adana ve Mersin Belediye Meclis Üyesi	Afyonkarahisar
Hatı Çırpan	Ankara	Kazan Köyü Muhtarı	Ankara
Türkân Baştuğ	İstanbul	Öğretmen	Antalya
Sabiha Gökçül	Bergama	Öğretmen	Balıkesir
Şekibe İnsel	İstanbul	Çiftçi	Bursa
Hatice Özgener	Selanik	Öğretmen	Çankırı
Huriye Öviz	İstanbul	Öğretmen	Diyarbakır
Fatma Memik	Akveren	Doktor	Edirne
Nakiye Elgün	Rumelifeneri	Öğretmen ve İstanbul Meclis-i Umûmî ve Encümen Üyesi	Erzurum
Fakihe Öymen	İşkodra	Öğretmen	İstanbul
Benal Arıman	İzmir	Belediye Meclis Üyesi	İzmir
Ferruh Güpgüp	Kayseri	Belediye Meclis Üyesi	Kayseri
Bediz Morova	Bosna	Öğretmen ve Belediye Meclis Üyesi	Konya
Mihri Pektaş	Bursa	Öğretmen	Malatya
Meliha Ulaş	Sinop	Öğretmen	Samsun
Esmâ Nayman	İstanbul	Öğretmen ve Belediye Meclis Üyesi	Seyhan
Sabiha Görkey	İstanbul	Öğretmen	Sivas
Seniha Hızal	Adapazarı	Öğretmen	Trabzon

Kaynak: www.tbmm.gov.tr, 2018.

Tablo 3.1. bakıldığında ilk milletvekili seçilen kadınların bazı istisnalar dışında doğdukları yer ile milletvekili seçildikleri bölgenin farklı olduğu görülmektedir. Bu durum milletvekillerinin sadece doğdukları yeri değil tüm ülkeyi temsil ettiklerinin simgesidir. Milletvekili seçilen kadınların mesleklerine bakıldığında ise öğretmenlik mesleğinden gelen kadın milletvekillerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kadın milletvekillerinin çoğunun mesleklerinden de anlaşıldığı gibi eğitimli kadınlar oldukları görülmektedir. Bu durumun tek istisnası herhangi bir eğitim kurumundan mezun olmayan Hatı Çırpan'dır (www.tbmm.gov.tr, 2018). Bu durum mecliste eğitimli kadınların bulunmasına önem verildiğinin ancak kadınların herhangi bir eğitim kurumundan mezun olmasalar da mecliste yer alabileceğinin bir göstergesi olmuştur. Ayrıca belediye meclisi üyesi olan kadınların ilk kadın milletvekilleri arasında bulunması mecliste siyasi deneyimi olan kadınların yer almasını sağlamıştır.

İlk kadın milletvekilleri arasında Nezihe Muhittin'in olmaması oldukça dikkat çekicidir. Durakbaşı'dan edinilen bilgiye göre Muhittin bağımsız aday olarak seçimlerde aday olmuş ancak hükümetin desteğini alamadığı için milletvekili seçilememiştir (Durakbaşı, 1998: 39).

18 Nisan 1935 tarihinde İstanbul'da toplanan XII. Uluslararası Kadınlar Kongresi'nde Türk Kadınlar Birliği kadınların siyasal haklar kazanmasıyla artık erkeklerle eşit haklara sahip olduklarını belirterek birliği dağıtmışlardır. Kongre ise Türk kadınına verilen bu haklardan dolayı Atatürk'e teşekkür telgrafı göndermiştir (Caporal, 1982: 695).

Kadınlara siyasal haklar verilmesinde Atatürk'ün rolü büyüktür. Zira Atatürk'ün talimatıyla kadınlara siyasal haklar verilmesine yönelik teklifler meclise sunulmuştur. Tekeli'ye göre Atatürk batıda kendisine yöneltilen diktatörlük suçlamalarına çözüm olarak demokratikleşmeyi bulmuştur. Bu amaç doğrultusunda kadınlara belediyelerde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının 1934 yılında verilmesinin nedenin ise Almanya'da iktidara gelen faşist nazi yönetiminden farklı olarak demokratik ülke olduğumuzun ispatlanmasıdır. Zira Almanya'da kadın "mutfak, kilise, çocuk" ilkesiyle siyasal hayattan uzaklaştırılmıştır. Bu yüzden 1934 yılında parlamentoda yer alan kadınlar demokratikleşmenin simgesi olmuştur (Tekeli, 1982: 214-216). Terzioğlu bu düşünceye katılmadığını belirterek Atatürk'ün kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasını arzuladığını ancak bunu gerçekleştirmek için uygun zamanı beklediğini ifade etmiştir (Terzioğlu, 2010: 81). Yaraman'a göre ise kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinde Tanzimat döneminden itibaren gerçekleşen toplumsal dönüşümlerin ve kadın hareketinin etkisi olmuştur. Bununla birlikte 1930 yılına kadar gecikmesinin nedeni ise Anadolu eşrafı ve toprak ağalarının kadın konusunda ki duyarlılıklarından dolayı "din elden gidiyor" sloganlarıyla Cumhuriyet'e karşı direnmelerinden duyulan kaygıdır (Başbuğu, 1992: 156).

Bu bilgiler ışığında kadınlara verilen siyasal haklar neden ve zaman açısından değerlendirilecek olursa; Atatürk kadınlara siyasal hakları demokratikleşmek amacıyla vermiştir. Ancak bu Tekeli'nin yorumladığı şekilde olmamıştır. Zira Tekeli'nin yorumu demokratikleşmeyi de Atatürk'ün kendisine yöneltilen diktatörlük suçlamalarına karşı

çözüm olarak araçsallaştırdığını ifade etmektedir. Oysa Atatürk Cumhuriyet rejiminin gereği olan demokrasiyi başından beri gerçekleştirmek istiyordu. Bu yüzden Terzioğlu'nun da belirttiği gibi Atatürk kadınların erkeklerle her alanda eşit haklara sahip olmasını istiyor ancak bunu gerçekleştirmek için uygun zamanı bekliyordu. İnan 1923 seçim kanunu tartışmaları sırasında kadınların da nüfusa dâhil edilmesine yönelik önerilerden dolayı meydana gelen tartışmalar sırasında Atatürk'e neden meclis görüşmesini etkilemediğini sormuştur. Atatürk'ün yanıtı ise şöyle olmuştur: "Başarmak için zamanı ve zemini daima hesaba katmak lazımdır. O gün mecliste hava elverişli değildi" (akt. Caporal, 1982: 688-689). Gerçekten de 1923 yılında seçim kanunu ve 1924 yılında anayasa değişikliği görüşmeleri sırasında meclisin kadın haklarına yönelik sert tutumu bu kanunun gündeme gelmesine meclisin hazır olmadığını göstermektedir. Ayrıca Yaraman'ın belirttiği gibi Cumhuriyet'e karşı direnmelerden duyulan kaygı gibi nedenlerinde olması bu hakların verilmesine yönelik beklenen uygun zamanı 1930 yılına kadar götürmüştür. 1930 yılında Atatürk'ün talimatıyla kadınlara belediyelerde seçme ve seçilme hakkının verilmesine yönelik meclise gelen önerge alkışlar eşliğinde kabul edilmiştir. Ancak meclisin bu tutumuna rağmen kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının 1934 yılında verilmesi kadınlara siyasal hakların verilmesinde geç kalındığını göstermektedir.

3.3. ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE KADININ SİYASETTEKİ YERİ

Çok partili dönemde kurulan ilk muhalefet partisi Nuri Demirağ başkanlığında 18 Temmuz 1945 tarihinde kurulan Milli Kalkınma Partisi (MKP)'dir. Bu tarihten 1950 seçimlerine kadar toplam 23 parti kurulmuştur (Turan, 1999: 216). Bu partiler arasında 7 Ocak 1946 tarihinde kurulan Demokrat Parti (DP) seçimlerde önemli bir başarı göstererek tek parti döneminin kapatılarak çok partili döneme geçişi sağlamıştır.

Çok partili döneme geçilmesiyle birlikte demokrasinin simgesi olarak kadınların yerini partiler almıştır. Partiler arası mücadele çeşitli grupların çıkarlarını gerçekleştirebileceğini düşündükleri partinin etrafında örgütlenmelerini sağlamıştır.

DP, kurulduğu dönemi takiben yapılan ilk yerel seçimlere katılmamıştır. Bunun nedeni ise 1947 yılında yapılacak olan yerel seçimin Cumhuriyet Halk Fırkası (CHP) tarafından erken seçim kararı ile 1946 yılında yapılmasını kararlaştırmasıdır. 26 Mayıs 1946 tarihinde yapılan bu seçime kurulan partilerden sadece MKP katılmıştır.

Ancak MKP de seçim gününün öğle vaktinde seçimlerde baskılar ve yolsuzluklar yapıldığı gerekçesiyle seçimlerden çekilmiştir (Turan, 1999: 225).

5 Haziran 1946 tarihinde Milletvekilleri Seçimi Kanun Tasarısı'nın TBMM'de kabul edilmesiyle tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir. 10 Haziran 1946 tarihinde de 1947 yılında yapılacak olan genel seçimlerin 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılmasına karar verilmiştir. Bu karar üzerine DP'liler seçimi boykot etmeyi düşünerek örgütlerine danışmışlardır. DP'liler Genel Merkez-Taşra Teşkilatları toplantısında yapılan müzakereler sonucunda seçime katılmaya karar vermişlerdir (Yücel, 2001: 55).

Bu seçim döneminde basın; kadın ve siyaset konusuna çok az yer vermiştir. Bu çok az sayıda olan haberlerden birisi de Akşam gazetesinin 18 Temmuz 1946 tarihinde "DP İstanbul aday listesinde hiç kadın yok" haberidir (Yaraman, 1999: 80). Bu haberden de anlaşılacağı üzere kadınlar artık demokrasinin simgesi olma özelliğini kaybetmiştir.

21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan bu genel seçimler sonucunda 395'i CHP, 64'ü DP ve 6 tanesi de bağımsızlardan olmak üzere toplamda 465 milletvekili TBMM'deki yerini almıştır (Turan, 2001: 230). Bu seçimde açık oy gizli sayımın olması ve çoğunluk sistemine dayanması demokratik bir seçimin olmadığını göstermekle birlikte TBMM'de farklı partilerden milletvekillerinin yer alması demokrasi adına atılmış önemli adımlardandır.

TBMM Milletvekilleri Albümünü incelendiğinde 1946-1950 tarihleri arasındaki dönemi kapsayan VIII. Yasama Döneminde kadın milletvekili sayısının dokuz olduğu görülmektedir. Bu dokuz kadın milletvekili CHP'den seçilen kadınlardır (www.tbmm.gov.tr, 2018) Kadının siyasal yaşamda yer alması yasal olarak sağlanmış olsa da seçilen milletvekillerine cinsiyet açısından bakıldığında siyasal alanda cinsiyete yönelik ayrımcılığın hala mevcut olduğu görülmektedir.

1949 yılına gelindiğinde Türk Kadınlar Birliği (TKB) adlı bir derneğin kurulduğunu görülmektedir. Kurulan bu dernek 1935 yılında kapatılan Türk Kadınlar Birliği adlı dernekten farklıdır. Bu dernek kadınların modern giysilere yönlendirilmesi amacıyla ücretsiz kıyafet dağıtmıştır (Çaha, 1996: 130). Ayrıca bu dernekte kadının geleneksel rolleri vurgulanarak bu doğrultuda sorumlu vatandaş olması vurgulanmıştır. Ancak herhangi bir siyasi parti ve ya derneğe üye olanlar TKB üye olamamaktaydı

(Kılıç, 1998: 349-350). TKB'nin kadınları siyasal alana teşvik etme yerine kadınları bu alandan uzaklaştırmaya yönelik bir çalışma içinde bulunduğu görülmektedir. Herhangi bir siyasi partiye üye olan kadınların birliğe kabul edilmemesi de bunun göstergesidir. Oysa bu derneğin kadınları siyasal yaşama katılması yönünde yönlendirmesi gerekirdi. Ama maalesef gerek TKB gerekse siyasî partiler kadınların yasal olarak siyasal haklara sahip olmasını yeterli görmekte ve bu şekilde kadının siyasal yaşamdaki eşitsizliğinin tamamen giderildiğine yönelik yanılgıya düşmektedir.

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçim sonucunda DP'nin iktidara gelmesiyle tek parti dönemi sona ermiştir. Bu seçim sonucunda DP; 408 milletvekili, CHP; 69 milletvekili, Millet Partisi (MP); 1 milletvekili ve bağımsızlardan da 9 milletvekili TBMM'deki yerini almıştır (Yücel, 2001: 79). Ancak seçilen bu milletvekillerinden sadece üç tanesi kadındır (Yaraman, 1999: 82). Kadınların meclisteki sayısının bu kadar azalmasına neden olan etkenlerden birisi çok partili döneme geçişle birlikte dini politik söylemlerin yaygınlık kazanmasıdır. Bu durum muhafazakâr partilerden oy almak isteyen partilerin listelerinde kadın adaylara çok az yer vermesine neden olmuştur.

1950-1954 yılları arasındaki IX Yasama dönemine ait TBMM Milletvekilleri albümü incelendiğinde bu dönemde milletvekili seçilen Nazlı Tlabar DP'den, Halide Edip Adıvar bağımsız aday ve Tezer Taşkiran ise CHP-Bağımsız aday listelerinden milletvekili seçildikleri görülmektedir. Bununla birlikte seçilen kadınlar; meslek sahibi eğitimli kadınlardır (www.tbmm.gov.tr, 2018).

Belediye seçimleri ise 3 Eylül 1950 tarihinde yapılmıştır. Bu seçimlerde belediye meclislerine seçilen kadınların isimleri ve oranları bu konuda istatistiki verilere ulaşamadığından tespit edilememektedir. Ancak Kaplan'dan edinilen bilgi doğrultusunda bu tarihte Ankara merkez ilçesinde belediye meclis üyeliğinde Saadet Teker Hanım'ın bulunduğu, Çankaya ilçesinde belediye meclis üyeliğine ise Adviyeye Fenik ve Filyet Arman'ın seçildiği, Mersin belediye meclis üyeliğine ise Melahat Tekeli ve Müfide İlhan'ın seçildiği bilgisi edinilmiştir (Kaplan, 1998: 196). Ayrıca Müfide İlhan; 1950 yılında Mersin belediye başkanı seçilerek bir il merkezinden belediye meclis üyelerince seçilen ilk kadın belediye başkanı olmuştur (Alkan ve Çakır, 2014: 242).

Türkiye 31 Mart 1953 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Kadının Siyasal Hakları Sözleşmesini imzalamıştır. Bu sözleşmeyle siyasal haklardan faydalanma ve bu hakları kullanmak bakımından cinsiyetler arası eşitlik sağlanmak istenmiştir (Caporal, 1982: 707).

1954 seçimlerinden önce DP tarafından Kadınlar Kolu kurulmuştur. Ancak Kadınlar Kolu'nun kuruluş amacı kadınları siyasal alana dâhil etmek değil kadınların oylarını alabilmektir. Bu dönemde CHP'nin Kadınlar Kolu bulunmamakla birlikte 1935 yılında kadınlar şubesi kurmuştur. Kadınlar Şubesi'nin kuruluş amacı ise “yurt içi ve yurtdışı kadın teşkilatlarıyla haberleşmek ve iş birliği” yapmaktır (Koçer, 2009: 84). (Kaplan, 1998: 199). Bu bilgiler doğrultusunda Kadınlar Şubesi'nin de kadınları siyasal alana katmak amacıyla kurulmadığı görülmektedir.

1956 yılında Zekiye Midyat belediye başkanı olan kocası M. Nuri Midyat'ın ölümünden sonra bağımsız aday olarak Midyat belediye başkanı seçilmiştir. 1957 yılında Jale Bora Kocaeli'nin Gölcük Kazasına belediye başkanı seçilerek ilk ilçe kadın belediye başkanı olarak siyasi tarihe geçmiştir (Kaplan, 1998: 196). 1957 yılında milletvekili sayısı 610 olmakla birlikte kadın milletvekili sayısı 8'dir (ka-der.org.tr, 2018).

Bu bilgiler doğrultusunda çok partili döneme geçişin kadının siyasal yaşamında olumlu ve olumsuz bir takım etkileri olduğu görülmektedir. Daha önce de değinildiği gibi bu dönem demokrasinin simgesi olarak kadının yerini partilerin aldığı bir dönemdir. Partiler ise kadının siyasal yaşamda yer almasına yönelik demokratik bir tutum sergilemeyerek parti listelerinde kadın adaylara çok az yer vermiştir. Bunun sonucunda da kadın milletvekillerinin sayısı büyük oranda azalmıştır. Seçilen kadın milletvekillerinin öz geçmişleri incelendiğinde ise dönemin seçkin kadınları olarak nitelendirilebilen eğitilmiş, meslek sahibi kadınlar oldukları görülmektedir. Bu ise iki türlü bir ayrımcılığa neden olmaktadır. Bir yandan kadın milletvekili sayısının erkek milletvekili sayısından büyük oranda az olması cinsiyete yönelik bir ayrımcılık oluştururken diğer taraftan da seçilen az sayıda kadının seçkin kadınlar olması kadınlar arasında ayrımcılık oluşturmaktadır. Belediyelere seçilen kadınlarla ilgili ise istatistiki verilere ulaşamamaktadır. Ancak bu dönemde ilk kadın belediye başkanlarının seçilmesi dönemin önemli siyasi gelişmelerindendir. Bununla birlikte dönemin dikkat

çeken bir diğer uygulaması da gerek milletvekili gerekse belediye seçimlerinde bazı kadınların aday listelerinde yer almalarına siyasal alanda tanınmış erkek yakınlarının olmasının etkili olmasıdır. Bu uygulamaya 1950 genel seçimlerinde Fevzi Çakmak'ın eşi Fitnat Çakmak'ın MP aday listelerinde yer almasını ve 1956 yılında M. Nuri Midyat'ın eşi Zekiye Midyat'ın belediye başkanı seçilmesini örnek olarak verilebilir. Bu uygulama siyasal alanda yer alan kadınların sayısını artırmış olsa da erkeğin başarısını ön plana alarak kadını ikincilleştiren bir uygulamadır.

3.3.1. 1961 Anayasası Döneminde Kadının Siyasetteki Yeri

27 Mayıs 1960 darbesi sonucu Demokrat Parti iktidarı dönemi sona ermiştir. Bununla birlikte 1961 Anayasası ile Millet Meclisi ve Senato olmak üzere TBMM çift meclisten oluşturulmuştur (Çavdar, 2004: 102). Milletvekili sayısı 450 olarak belirlenirken seçimle belirlenen senatör sayısı ise 150 olarak belirlenmiştir. Ayrıca milletvekillerinden farklı olarak senatör seçilebilmek için adayların 40 yaşını bitirmeleri ve yükseköğrenimlerini tamamlama koşulu getirilmiştir (Varlık ve Ören, 2001: 97-98). Seçim sisteminde de çoğunluk sisteminden nispi seçim sistemine geçişi sağlayan değişikliğin olması parlamento da küçük partilerin de temsil edilmesine olanak tanımıştır (Arat, 1998: 263). Tüm bu siyasal dönüşümler neticesinde 1961 seçim döneminde siyasal gündem yeni anayasa ve getirdiği yenilikler, hak ve özgürlükler ve yeni kurulan siyasi partilerle meşgul olarak kadınlar siyaset, basın ve kamuoyunda yer almamıştır (Yaraman, 1999:104). Çok partili döneme geçişle birlikte demokrasinin simgesi olma durumunu kaybederek siyasal alanın dışında tutulan kadınlar 1961 Anayasa döneminde de siyasetin dışında bırakılmıştır. Kadınların siyasetin dışında kaldıklarını partilerin aday listelerinde yer alan kadınların sayısı ile milletvekili ve senatör seçilen kadınların sayısı istatistiksel olarak ispatlamaktadır.

Tablo 3.2: Kadın Adayların Partilere Dağılımı (1961-1977)*

Yıllar	AP	CHP	CGP (GP)	DP	MP	MHP (CKMP)	MSP	TBP (BP)	TİP	YTP	Bağ.	Top.
1961	9 (2)	6	–	–	–	10 (1)	–	–	–	8	4	37 (3)
1965	7 (3)	14 (3)	–	–	8	12	–	–	15 (1)	17 (1)	3	76 (8)
1969	6 (2)	12 (2)	11	–	13 (1)	6	–	8	7	22	3	88 (5)
1973	5 (2)	6 (3)	–	12 (1)	12	15	1	2	–	–	9	75 (6)
1977	8 (2)	4 (2)	30	11	–	14	–	1	4	–	3	75 (4)

*Parantez içerisindeki sayılar seçimi kazanan adayları göstermektedir.

Kaynak: Tekeli, 1982: 279.

Tablo 3.2’de partilerin aday listelerindeki kadın sayısına bakıldığında kadın aday sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte küçük partilerin kadın aday sayısı büyük partilerin kadın aday sayısından fazladır. Bunun nedenlerinden birisi de Tekeli’nin de tespit ettiği gibi aday bulmakta zorlanan küçük partilerin seçimlere katılmak amacıyla aday listesini kadın adaylarla tamamlamak istemesinden kaynaklanmış olabilmektedir (Tekeli, 1982: 277). Kadın adayların sayısının az olmakla birlikte az sayıda olan kadın adaylarında daha çok küçük partilerde yoğunlaşması aday olan kadınların milletvekili seçilme olanağını azaltıcı bir etmendir. Öyle ki 1965 seçim döneminde milli bakiye sisteminin uygulanmasıyla kadın milletvekili sayısında az sayıda bir artışın meydana gelmesi olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Milli bakiye sisteminin uygulanmasıyla Behice Boran (TİP), Sevinç Düşünsel (YTP) ve Nermin Neftçi (CHP) milletvekilliğini kazanmıştır. Bu üç kadın milletvekilinden Behice Boran 1970 yılında TİP genel başkanlığına seçilerek bir siyasi partinin ilk kadın genel başkanı olarak siyasi tarihe geçmiştir (Yaraman, 1999: 56-57). 1960-1980 yıllarında meclise giren 26 kadın milletvekilinin eğitim durumlarına bakıldığında ise 17’sinin üniversite 9’nun ise lise mezunu olduğu bilgisi edinilmektedir (Arat, 1998: 264). Dolayısıyla meclise giren kadınların bu dönemde de seçkin kadınlar olarak nitelendirilebilecek eğitimli kadınlar arasından geldiği görülmektedir. Ayrıca senatör seçilen kadın sayısına bakıldığında da milletvekili seçilen kadın sayısının az olduğu gibi senatör olan kadınların sayısının da oldukça az olduğu görülmektedir. 1961 yılında

toplam 561 adaydan sadece 14'ü kadındır ve bu kadınlardan yalnızca 3'ü senatör seçilmiştir. 1966 yılında toplam 291 adaydan sadece 15'i kadındır ve yalnızca 1'i seçilmiştir. 1968 yılında 306 adaydan sadece 13'ü kadındır ve hiç biri senatör seçilmemiştir. 1973 yılında 342 adaydan sadece 13'ü kadındır ve yalnızca 1'i senatör seçilmiştir. 1975 yılında 304 adaydan sadece 5'i kadındır ve hiç biri senatör seçilmemiştir (Tekeli, 1982: 278). Senatör kadın aday sayılarının az olmakla birlikte bu az sayıda kadının da senatör seçilememesi sonucunda 1961-1965 seçim döneminde 2 kadın senatör, 1965-1969 seçim döneminde 3 kadın senatör, 1969-1973 seçim döneminde 3 kadın senatör, 1973-1977 seçim döneminde 3, 1977-1980 seçim döneminde de 3 kadın senatör mecliste yer almıştır (Minibaş, 1996: 184). Senatör üyesi olan kadın sayısının 1961-1965 seçim dönemi hariç 3 olması oldukça dikkat çekicidir. Bu bilgilere ilaveten 1965 seçim döneminde milli bakiye sisteminin uygulanmasıyla Fatma Hikmet İşmen (TİP) senatör seçilmiştir (Yaraman, 1999: 57). Senatör olan kadın sayısının az olmasının nedenlerinden birisinin de senatör üyesi seçilebilmek için yükseköğrenim bitirme şartının olmasının doğrudan etkili olmasıdır. 1975 yılında dahi yüksekokul ve fakülte mezunu olan kadınların oranının % 0,7 olduğunu hesaba katılırsa kadınların senatör üyesi seçilme olanağının milletvekili seçilme olanağından çok daha zor olduğu anlaşılmaktadır.

1972 yılına gelindiğinde yeniden kadın partisi kurma girişiminin gerçekleştiğini görülmektedir. Bu doğrultuda 17 Kasım 1972 tarihinde Türkiye Ulusal Kadınlar Partisi kurulmuştur (Çakır, 2013: 182). Ancak parti bir takım şartları yerine getiremediğinden 1972 ve 1977 dönemlerindeki seçimlere katılamamıştır (Kılıç, 1998: 354). Bu girişim 1961 anayasası döneminde de kadınların siyasette yeterince yer almadığını ve bu sorunu kendi partilerini kurarak çözmeye çalıştıklarını göstermektedir. Zira erkek hâkimiyetinde bulunan siyasi partiler kadınlara yeterince yer vermemektedir. 1961 anayasası döneminde TİP genel başkanı Behice Boran hariç tüm siyasi partilerin genel başkanlarının erkek olması siyasi partilerde erkek hâkimiyetinin olduğunu ispatlar niteliktedir. Dolayısıyla kadınlar siyasi partilerin karar organlarında bulunan erkeklerin onayı olmaksızın aday listesinde dahi yer alamamakta böylelikle de parlamentoya girememektedir. Siyasi partilerin karar organlarında yer alan erkekler ise kadınların siyasete girmesini ancak olağanüstü dönemlerde olağan karşılamaktadır. Zira Nihat Erim Hükümeti döneminde Türkân Akyol'un; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na

Sadi Irmak Hükümeti döneminde ise Nermin Neftçi'nin; Kültür Bakanlığı'na getirilmesi bunun en önemli göstergelerinden birisidir (Yaraman, 1999: 56). Bununla birlikte iki kadın bakanın görev yaptığı bakanlıklara bakıldığında bu bakanlıkların siyasi alanla doğrudan ilişkili olmayan ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadınlara en uygun alanlar olarak görülen bakanlıklara getirildiği görülmektedir. Bu da siyasi alanda toplumsal cinsiyet rollerinin ne kadar etkin olduğunu bir kez daha göstermektedir. Bu bilgilere ilaveten 1960'lı yıllarda tekrar kurulmaya başlanan Kadın Kolları da siyasi alanda toplumsal cinsiyet rollerinin etkinliğini artırmıştır. Zira Çakır'ın belirttiği gibi siyasi partiler kadın kollarıyla kadınları siyasete hazırlamak yerine kadınları kitle halinde partiye yönlendirme amacı gütmüştür. Bu doğrultuda kadın kollarına üye kadınlar çaylı, pastalı toplantılar düzenlemiştir (Çakır, 2013: 170-175). Böylelikle siyasi partiler toplumsal cinsiyet rollerinden faydalanarak kadın kolları aracılığıyla kadın seçmenin oyunu kazanmayı hedeflemiştir. Çakır'ın kadın kolları ile ilgili yapmış olduğu tespitin doğruluğunu Tekeli'nin CHP eski ve yeni kadın kolu başkanları ile AP kadın kolu başkanı ile yapmış olduğu görüşmede de görülmektedir. CHP eski ve yeni kadın kolu başkanları kadın kollarında hedefin kadınlara siyasi partinin görüşlerini iletmek olduğunu söylerken AP kadın kolu başkanı kadın kollarının “birkaç aktif kadına tanıdığı kademedeki ilerleme olanağının ötesinde bir oy makinasından ibaret olduğu görüşünü ileri sürmüştür” (Tekeli, 1982: 273). Kadın kolu başkanlarının görüşleri de kadın kollarının partiye oy kazandırma amacıyla kurulduğunu ispatlar niteliktedir. Kadın kolları uygulamada kadın seçmenin oylarını toplamaktan ziyade kadınların siyasal alanda yer alması için teşvik etmiş olsaydı kadınların gerçek anlamda siyasette yer almasına önemli katkı sağlardı.

1960'lı ve 1970'li yıllar ideolojik kutuplaşmaların etkin olduğu yıllar olmuştur. Bu dönemde eylemde bulunan kadınlar ise kadın sorunlarından ziyade inandıkları ideolojinin savunuculuğunu yapmışlardır (Kili, 1994: 15). Siyasal alanda önemli bir konuma sahip olan TİP genel başkanı Behice Boran'ın da Tekeli ile yapmış olduğu görüşmede ideolojilere olan bağlılıkların kadın sorunlarını nasıl ikincilleştirdiğini göstermektedir. Zira Behice Boran partideki kadın üyelerin kadın meseleleri ile ilgilenmekle görevlendirilmeden önce parti kimliği kazandırmanın gerektiğini belirtmiştir (Tekeli, 1982: 272). Siyasal alanda önemli bir konuma gelen Behice Boran'ın kadın sorunlarını gündeme getirerek siyasal alanda kadınların yer almasına

yönelik teşvik edici bir politika izlemesi beklenirken kadın sorunlarını ikincilleştirmesi olumsuz bir durum teşkil etmektedir. Kadın politikacılara düşen önemli görevlerden birisi de politikayı erkek tekelinden çıkarılarak cinsiyet ayrımcılığından arınmış politik bir alan oluşturulmasına katkı sağlamaktır.

3.3.2. 1982 Anayasası Döneminde Kadının Siyasetteki Yeri

12 Eylül 1980 askeri darbesi sonucu Türk siyasal sisteminde önemli değişimler meydana gelmiştir. 1961 anayasası dönemi sona ererek 1982 anayasası oluşturulmuştur. TBMM’nde çift meclisten tek meclise geçilerek milletvekili sayısı 400 olarak belirlenmiştir. Seçim sisteminde ise nispi seçimin türlerinden biri olan d-Hont sistemi benimsenmiştir. Küçük partilerin parlamentoda yer almasını engellemek amacıyla %10 barajı getirilmiştir (Varlık ve Ören, 2001: 115-118). Bu dönemde diğer dönemlerden yola çıkarak siyasal gündemin bu konularla meşgul olarak kadın sorununu ikincilleştirmesi beklenirken tam aksine kadın sorunu da siyasal gündemin ana konuları arasında yer almıştır. Ayrıca siyasi örgütlenmelerin yasaklandığı bu dönemde kadın hareketinin 1980 askeri darbesine karşı gerçekleşen ilk muhalefet hareketi olması da oldukça dikkat çekicidir. Kadın sorunlarının bu dönemde öncelikli gündem haline gelmesinde batıda 1960’lı yıllarda gerçekleşen ikinci dalga feminizmin Türkiye’de 1980’li yıllarda ortaya çıkması etkili olmuştur. Dolayısıyla bu dönemde kadınlar kadının kadın olmaktan kaynaklanan sorunları üzerinde durarak basın, sivil toplum ve mitinglerle bu sorunları dile getirmişlerdir. Bu sorunlar arasında kadının siyasal yaşamda yeterince yer almadığı da yer almaktadır.

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra kadın kolları eşitliğe aykırı olduğu gerekçe gösterilerek kapatılmıştır(Çakır, 2013: 174). Güneş-Ayata’ya göre kadın kollarının kapatılması “kadınları siyaset yapmasına engel oluşturmaktan çok kadınları erkekçe siyaset yapmaya teşvik anlamı taşımaktadır” (Güneş-Ayata, 1998: 240). Siyasi partilerin kadın kollarını kadınları siyasi alana katmaktan ziyade kadın seçmenlere ulaşarak kadınların oylarını almak amacıyla araçsallaştırdığı göz önüne alınırsa kadın kollarının kapatılması kadınlardan çok siyasi partileri etkilemiştir. Zira kadın kollarının kapatılmasıyla siyasi partiler kadın seçmenin oylarını almak için farklı yöntemler kullanmaya başlamıştır. Bu duruma ANAP hükümetinin kolu gibi hizmet yapmakta olan Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfı ile DYP bağlı örgüt olan Doğru Yol

Gönüllerini örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfı; Turgut Özal'ın eşi Semra Özal da dâhil olmak üzere bakan, milletvekili ve üst düzey bürokratin eşlerinin yer aldığı Papatyalar grubu tarafından kurulmuştur (Çaha, 1996: 199). Bu vakfın kurucularının siyasi alanda yer alan erkeklerin eşleri olmaları kadının erkekler için siyaset yaptığıının göstergesidir. Kadınların erkekler için siyaset yaptığıının bir diğer göstergesi de DSP genel başkanlığı ve genel başkan yardımcılığı yapmış olan Rahşan Ecevit'in konumudur. Rahşan Ecevit'in DSP ilk genel başkanı olmasının nedeni Bülent Ecevit'in o dönemde siyaset yasağının olmasından kaynaklanmaktadır (www.dsp.org.tr, 2017). 6 Eylül 1987 tarihli referandumda Bülent Ecevit'in siyasi yasağının kaldırılmasıyla Rahşan Ecevit 13 Eylül 1987 tarihinde genel başkanlığı Bülent Ecevit'e devrederek genel başkan yardımcılığı görevini üstlenmiştir (www.hurriyet.com.tr, 2017). Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere toplumsal cinsiyet rollerinin de etkisiyle siyasal alan erkek alanı olarak görülmüş/görülmekte kadınlar ya kadın kolları, vakıf gibi çeşitli örgütlenmelerle siyasal alanda karar verme yetkisi olmayan siyasi görevler üstlenmekte ya da karar verme yetkisi olan siyasi alanlarda yer alsalar bile Rahşan Ecevit'in durumunda olduğu gibi bu alanlarda zorunlu durumlarda geçici olarak görev almaktadır.

27-28 Ocak 1990 tarihlerinde SHP olağanüstü kurultayında yönetim organlarında kadınlara %25 oranında yer ayrılmasına yönelik tüzük değişikliği yapılmıştır. İlk resmi kota uygulaması olan bu tüzük değişikliği şöyledir: “ilçe yönetim kurullarında her iki cinsiyetten en az iki, il yönetim kurullarında en az üç üye bulunur(Md.20). 44 kişilik parti meclisinde de her iki cinsten üyelerin sayısı 11' den az olamaz” (Koray, ty.: 34). Parti meclisi için belirlenen 11 kişilik kota için ise 200 kadın başvurmuştur (Güneş-Ayata, 1998: 246). 11 kişilik kota için 200 kadının başvurması kadının siyasal alanda yer almak istediğinin bir göstergesidir. Ancak partinin kota girişimini genel seçimlerde uygulamaması olumsuz bir durumdur. Zira kadının siyasal alanda yer alması için çok önemli bir uygulama olan kota genel seçimlerde de uygulanmış olsaydı diğer siyasi partilerinde gündeminde yer alması sağlanarak siyasi alanda kadın-erkek eşitliğine yönelik olumlu bir adım atılmış olurdu.

13 Haziran 1993 tarihinde DYP genel başkanı Tansu Çiller Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olarak siyasi tarihe geçmiştir. Çiller'in özgeçmişine bakıldığında ise Boğaziçi Üniversitesinde ekonomi profesörü olduğu, DYP başkan yardımcılığı görevini

ve Ekonomiden sorumlu devlet bakanlığı görevini yapmış olduğu bilgisi edinilmektedir (Ağduk, 2004: 310-312). Bu özgeçmişten anlaşıldığı gibi Çiller seçkin kadın hatta seçkinin de seçkini olarak nitelendirilebilecek bir donanıma sahiptir. Bu durum toplumumuzda egemen olan siyasal geleneğin değişmediğini siyasal alanda seçkin kadınların yer aldığını göstermektedir. Ancak tüm bunlara karşın siyasal alanın erkek egemenliğinde olan toplumumuzda bir kadının başbakan olması oldukça önemli gelişmedir. Tansu Çiller'in başbakan olması kadınların birçok sorununu özellikle de siyasal alanda kadınların az sayıda yer aldığı sorununu çözeceğine ilişkin bir beklenti yaratmıştır. Ancak Güneş-Ayata'nın da belirttiği gibi Çiller'in kadın konularına olan ilgisizliği ve erkekçe tavırlar sergilemesi hayal kırıklığına neden olmuştur (Güneş-Ayata, 1998: 244). Çiller'in bu tavrı siyasal alanda kadınların erkekleştiğini ve ya siyasal alana erkekleşen kadınların girdiğine ilişkin bir algıya neden olmaktadır.

RP de kadın kollarına benzer bir örgütlenme ile kadın seçmenin oylarını hedeflemiştir. RP'nin 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediyeliğini kazanmasında parti tabanında örgütlenen kadın militanların çok sayıda kadın seçmene ulaşarak bu kadınların oylarını partiye yönlendirmesi etkili olmuştur. (Minibaş, 1996: 185). Partili kadınların RP'nin güçlenmesine çok önemli katkısı olmasına karşın parti yönetim kadrolarında partili kadınlara yer vermemiştir (Kılıç, 1998: 356). Partilerin kadın kolları kurmasına ilişkin yasak 1995 yılı anayasa değişikliği sırasında kaldırılmıştır (Güneş-Ayata, 1998: 242). Bunun üzerine ANAP kadın kolları başkanlığına Yaşar Eryılmaz'ı atamıştır. Kadın kolları örgütlenmesine dahi bir erkeğin başkanlık etmesi siyasal alandaki erkek egemenliğinin somut göstergesidir (Yaraman, 1999: 59).

1990'lı yıllar Türkiye'de kadınlar arasında farklılıkların gündeme geldiği dönem olmuştur. Artık ortak kadın sorunlarından ziyade kadınların birbirinden farklı sorunları olduğu gündeme gelmiştir. Özellikle türban konusu gerek siyasi parti gündemlerinde gerekse basında sıkça yer almaya başlamıştır. Siyasi partiler bu durumu kendi ideolojileri doğrultusunda parti propagandası haline getirerek kadınları ideolojilerinin sembolleri haline getirmiştir. Bu durumu Yaraman'ın seçim dönemlerine yönelik olarak yazılı basın gündeminde yer alan kadın haberlerine ilişkin araştırması da net olarak göstermektedir. Bu çalışmada 1999 seçimlerini izleyen günlerin öncesi ve sonrasında gazetelerde türban konusunun gündemde olduğu görülmektedir. Bu haberler

özellikle FP'den aday olan ve milletvekili seçilen başörtülü Merve Kavakçı ile ilgili haberlerdir. Merve Kavakçı'nın başörtüsü ile meclise girmesinin laikliğe karşıt bir eylem olup olmadığına ilişkin haberler sıkça yer alarak siyasi partilerin karar organlarında yer alan kişilerin bu konudaki görüşleri gazetelerde yayımlanmıştır (Yaraman, 1999: 137-148). Gerek gazeteler gerekse siyasi partilerin gündemi türban olmuştur.

İstatistiksel olarak kadın milletvekili oranlarına bakıldığında 1982 anayasası döneminde de kadın milletvekili oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu çıkarıma ait istatistiksel veriler Tablo 3.3 gösterilmektedir.

Tablo 3.3: Seçim Yılına Göre 1982 Anayasası Döneminde Milletvekili Olan Kadın Sayısı ve Meclisteki Temsil Oranı

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili Sayısı	Milletvekili Olan Kadın Sayısı	Kadın Milletvekillerin Meclisteki Temsil Oranı %
1983	399*	12	3,0
1987	450	6	1,3
1991	450	8	1,8
1995	550	13	2,4
1999	550	23	4,2
2002	550	24	4,4
2007	550	50	9,1
2011	550	79	14,4
2015	550	81	14,73

*ANAP aday listesindeki isim eksikliğinden dolayı Bingöl'de 3 milletvekili yerine 2 milletvekili çıkarmıştır. Bu yüzden mecliste 400 milletvekili yerine 399 milletvekili seçilmiştir.

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 2018 ; www.ysk.gov.tr, 2018.

Tablo 3.3 incelendiğinde 1999 yılında kadın milletvekili oranının %4,2 oranına ulaştığı görülmektedir. Kadınların ilk kez milletvekili seçtikleri oran 1935 yılında %4,5 oranındaydı. Sonraki yıllarda yapılan seçimlerden 1999 yılına kadar kadın milletvekili oranı %4 oranının hep altında kalmıştır. 1935 yılından sonra ilk kez 1999 yılında kadın milletvekillerinin oranı %4,2 oranına yükselerek 1935 yılındaki kadın milletvekili oranına yaklaşmıştır. 2002 yılında 1935 yılındaki kadın milletvekili oranına daha çok yaklaşarak %4,4 oranına ulaşmıştır. 2007 yılına gelindiğinde ise kadın milletvekili oranının %9,1 oranına ulaşarak ilk kez 1935 yılındaki kadın milletvekili oranından yüksek bir orana ulaştığı görülmektedir. 2015 yılında kadın milletvekili oranı

diğer seçim yılları ile kıyaslandığında %14,73 oranıyla kadın milletvekili oranının en yüksek olduğu yıl olduğu görülmektedir. Ancak kadın milletvekili oranı hâlâ istenilen düzeyin oldukça altındadır.

Kadınların siyasal yaşamda erkeklerle eşit olarak yer alamamasının nedenlerinden birisi de siyasi partilerin yönetici kadrolarında yer alan siyasi kişilerin kadın adaylara yeterince yer vermemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumu kadınların siyasal yaşamda erkeklerle eşit olarak yer alması için mücadele eden sivil toplum kuruluşları da ifade etmekte ve bu doğrultuda çeşitli kampanyalar düzenlemektedir. Yakın tarihli kampanyalardan örnekler verilecek olursak 2015 genel seçimleri öncesi KA-DER “Biz Ne Diyoruz Siz Ne Anlıyorsunuz” adlı kampanya ile siyasi parti liderlerine seslenilerek “2015 genel seçimlerinde kadın milletvekili sayınızı erkeklerle eşitleyin. Demokrasinin gerçek kahramanı olun” demiştir (ka-der.org.tr, 2017). Keza KADEM de 7 Haziran 2015 genel seçim öncesi siyasi partilerin kadın vekillere pozitif ayrımcılık yapması için kadın adayları destekleme kampanyası başlatmıştır. Kampanya doğrultusunda TV 24 ve Ülke Tv ‘de KADEM genel başkanı Doç. Dr. E. Sare Aydın Yılmaz şöyle demiştir :

“Demokrasiyi işletebilmek ve daha iyi bir yere taşıyabilmek için sivil toplum olarak daha fazla kadın aday gösterilmesi için siyasi partilere baskı yapmalıyız. Kadınların aday listelerinde seçilebilecek sıralarda yer alması gerekiyor; bunun olmasını sağlamak için siyasi parti başkanlarına çağrıda bulunduk. Sayısal olarak kadın mecliste %14 ile temsil ediliyor. Biz KADEM olarak artık %33 kritik eşiğinin aşılması gerektiğine inanıyoruz”. (kadem.org..tr, 2017).

Sivil toplum kuruluşlarının yapmış olduğu bu kampanyalar başta siyasi parti liderleri olmak üzere siyasi partilerin karar organlarında yer alanlar tarafından dikkate alınıp alınmadığı aday listelerinde yer alan kadın sayıları ve TBMM yer alan partilerin kadın milletvekili sayıları da net olarak göstermektedir.

Tablo 3.4: 1 Kasım 2015 Genel Seçimlerde Siyasi Partilerin Kadın Aday Sayısı, Kadın Aday Oranı, Kazanılan Kadın Milletvekili Sayısı ve Kadın Milletvekili Oranları

Siyasi Partiler	Kadın Aday Sayısı	Kadın Aday Oranı%	Kazanan Kadın Aday Sayısı	Kadın Milletvekilleri %
Adalet Ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	71	13	34	10,73
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	127	23	21	15,67
Halkların Demokratik Partisi (HDP)	234	43	23	38,98
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	78	14	3	7,5

Kaynak: www.ysk.gov.tr, 2017.

Tablo 3.4 'te 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde meclise temsilci gönderen siyasi partilerin bu seçimde gösterdikleri kadın aday sayısı, kadın aday oranı, kazanan kadın milletvekili sayısı ve kazanan kadın milletvekilinin oranları yer almaktadır. Tablo da en çok kadın aday ve kadın milletvekili çıkaran partinin HDP olduğu görülmektedir. HDP, 234 kadın aday göstermiş ve bu genel seçimde partinin kazanan milletvekillerinin %38,98 kadın milletvekilleri oluşturmaktadır. Ayrıca bu bilgilere ilaveten HDP eş başkanlık sistemi her iki cinsiyetin genel başkanlıkta olmasıyla da cinsiyet eşitliğine yönelik önemli bir adım atmıştır. Ancak HDP'nin etnik kökeni ön plana çıkararak siyaset yapan bir parti olması kadının bu parti de simgesel olarak yer alıp almadığı konusunda kuşku uyandırmaktadır. Tabloda en çok kadın aday gösteren ikinci parti ise CHP olmaktadır. CHP genel seçimde 127 kadın aday göstermiş ve bu partinin kazanan milletvekili oranının %15,67 kadınlar oluşturmuştur. En çok milletvekili kazanarak iktidarlığı elde eden AK Parti ise bu genel seçimde 71 kadın aday göstermiş ve kazanan milletvekillerinin %10,73 kadın milletvekillerinden oluşmuştur. MHP ise 78 kadın aday ile AK Partiden daha çok kadın aday göstermiş ancak kazandığı milletvekillerinin kadın oranı %7,5 ile en az kadın milletvekili oranına sahip parti olmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde KA-DER ve KADEM yapmış olduğu kampanyaların da siyasi liderler tarafından dikkate alınmadığı görülmektedir. Bu doğrultuda siyasi alanda görülen cinsiyet eşitsizliği devam etmektedir.

Bakanlar Kurulunda yer alan kadınlar ile ilgili istatistiksel veriler Tablo 3.5'te gösterilmektedir.

Tablo 3.5: Bakanlar Kurulu

Hükümet	Toplam Sayı	Kadın Sayısı	Kadın Oranı %	Kadın Bakanların Atandıkları Bakanlıklar
44.Hükümet/Uluslararası Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983)	39	0	0	-
45.Hükümet/1.Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987)	32	0	0	-
46.Hükümet/2.Özal Hükümeti(21.12.1987-09.11.1989)	41	1	2,4	-Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
47.Hükümet/Akbulut Hükümeti(09.11.1989-23.06.1991)	34	1	2,9	-Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
48.Hükümet/1.Yılmaz Hükümeti/23.06.1991-20.11.1991)	35	1	2,8	-Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
49.Hükümet/7.Demirel Hükümeti(21.11.1991-25.06.1993)	34	3	8,8	-Devlet Bakanı -Devlet Bakanı -Devlet Bakanı
50.Hükümet/1.Çiller Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995)	64	4	6,2	-Devlet Bakanı -Devlet Bakanı -Devlet Bakanı
51.Hükümet/2. Çiller Hükümeti(05.10.1995-30.10.1995)	30	2	6,6	-Devlet Bakanı
52.Hükümet/3.Çiller Hükümeti(30.10.1995-06.03.1996)	35	2	5,7	-Çevre Bakanı
53.Hükümet/2.Yılmaz Hükümeti(06.03.1996-28.06.1996)	33	3	9	-Devlet Bakanı -Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı -Turizm Bakanı
54.Hükümet/Erbakan Hükümeti(28.06.1996-30.06.1997)	40	4	10	-Dışişleri Bakanı -Devlet Bakanı -Devlet Bakanı -İçişleri Bakanı
55.Hükümet/3.Yılmaz Hükümeti(30.06.1997-11.01.1999)	42	2	4,7	-Turizm Bakanı -Çevre Bakanı
56.Hükümet/4.Ecevit Hükümeti(11.01.1999-28.05.1999)	26	0	0	-
57.Hükümet/5.Ecevit Hükümeti(28.05.1999-18.11.2002)	62	2	4,8	-Adalet Bakanı -Devlet Bakanı

Tablo 3.5: (devam) Bakanlar Kurulu

58.Hükümet/Gül Hükümeti(18.11.2002-14.03.2003)	25	1	4	-Turizm Bakanı
59.Hükümet/1.Erdoğan Hükümeti(14.03.2003-29.08.2007)	31	2	6,4	-Turizm Bakanı -Devlet Bakanı
60.Hükümet/2.Erdoğan Hükümeti(29.08.2007-06.07.2011)	39	2	5,1	-Devlet Bakanı -Milli Eğitim Bakanı
61.Hükümet/3.Erdoğan Hükümeti(06.07.2011-29.08.2014)	28	1	3,57	-Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı
62.Hükümet/1.Davutoğlu Hükümeti (29.08.2014-28.08.2015)	26	1	3,84	-Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı
63.Hükümet/2.Davutoğlu Hükümeti(25.08.2015-24.11.2015)	26	1	3,84	-Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı
64.Hükümet/3.Davutoğlu Hükümeti(25.11.2015-24.05.2016)	27	2	3,70	-Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı -Çevre ve Şehircilik Bakanı
65.Hükümet/Yıldırım Hükümeti(24.05.2016-	27	2	3,70	-Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı -Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı

Kaynak: www.ka-der.org.tr, 2018; www.başbakanlık.gov.tr, 2018.

Tablo 3.5’i incelendiğinde kadın bakan sayısının ve oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 1982 Anayasası döneminde ilk kadın bakanın 46.hükümet/2.Özal Hükümeti döneminde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına atandığı görülmektedir. Bu durumun hükümetin liberal politikalar benimsemesiyle ilişkilendirilmesi mümkün gözükmemektedir. Zira Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bir kadının atanması liberal politikaya yönelik sembolik bir durumda arz edebilmektedir. 49.hükümette atanan kadın bakan sayısı üçe yükselerek bakanlar kurulundaki kadın oranı %8,8 ulaşmıştır. Çiller’in başbakanlık yaptığı 50. , 51. ve 52. Hükümetlere bakıldığında Çiller’in de kadın sorununa olan duyarsızlığı Bakanlar Kuruluna da yansımış 50. Hükümette üç kadın bakan atanmış, 51. ve 52. Hükümetlerde ise sadece bir kadın bakan atanmıştır. Böylelikle Bakanlar Kurulundaki kadın oranı düşüşe geçerek kadın oranları sırasıyla “%6,2” , “%6,6” ve “%5,7” olmuştur. Özellikle

50.hükümette Bakanlar Kurulu toplam sayısının 64 yükselmesine karşın kadın bakan sayısının sadece üç olması kadınların siyasal yaşamın ne kadar dışında tutulduğunun en açık göstergelerinden biridir. En fazla kadın bakan atanan ve bu doğrultuda bakanlar kurulunda %10 kadın oranı ile bakanlar kurulunda en yüksek kadın oranına sahip olunan hükümet 54. Hükümet/ Erbakan Hükümetidir. Ancak en fazla kadın bakan oranı bu hükümet döneminde olsa da siyasal alanda cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik yetersiz bir artış olduğu da bir gerçektir. Fakat bu dönemde seçilen kadın bakanların dışişleri ve içişleri gibi siyasal alanla doğrudan bağlantılı olan bakanlıklara atanması oldukça önemli bir gelişmedir. Kadın bakan sayısı sonraki hükümetlerde düşüş göstermiş ve bu hükümetlerde en fazla iki kadın bakan atanmıştır. Bu bilgilere ilaveten 12 Haziran 2011 genel seçimlerinden üç gün önce 6223 Sayılı Yetki Kanunu ile Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı kaldırılmıştır. Bu bakanlığın yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur. Bu duruma kadın örgütlerinin tepkileri ve 6 Haziran 2011 tarihinde Başbakanlığa iletilen üç binden fazla imzaya karşın bu durum düzeltilmemiştir. Gerekçe olarak ise “biz muhafazakâr demokrat partiyiz. Bizim için aile önemlidir.” denilmiştir (Alkan ve Çakır, 2014: 258-259). Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere bu kez de aile ön plana çıkarılarak kadın ikincilleştirilmiştir. Bununla birlikte genellikle kadın bakanların atandıkları bakanlıkların cinsiyet rollerine uygun olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Turizm Bakanlığı gibi siyasetle doğrudan bağlantılı olmayan bakanlıklar olduğu görülmektedir. Günümüzde ise 65.Hükümet olan Yıldırım Hükümetin de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı olmak üzere iki kadın bakan görev yapmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına atanan Jülide Sarıeroğlu'nun “Kadın Çalışmaları El Kitabı”, “Çalışan Kadınlar: Hakları ve Yeni Yasal Düzenlemeler” adlı kitaplarının olması kadının çalışma hayatındaki sorunların çözümüne yönelik girişimlerde bulunabileceğine ilişkin beklenti yaratmaktadır. Ancak bu beklentinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini ise zaman gösterecektir (www.basbakanlik.gov.tr, 2017).

Yerel yönetimlerde temsil edilen kadınların oranına bakıldığında; kadınların yerel siyasette de yeterince yer almadıkları görülmektedir. Tablo 3.6 Türkiye genelinde il genel meclisi, belediye başkanı ve belediye meclisinde yer alan kadınların oranını göstermektedir.

Tablo 3.6: Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili (%)

Yerel Seçimler	İl Genel Meclisi	Belediye Başkanı	Belediye Meclisi
1984	0,3	0	0,6
1989	0,7	0,2	0,8
1994	0,9	0,5	0,9
1999	1,6	0,5	1,4
2004	2,3	0,5	1,7
2009	3,5	0,9	4,5
2014	4,80	2,86	10,72

Kaynak: Çaha ve Çaha, 2012: 51; www.migm.gov.tr, 2018.

Tablo 3.6 incelendiğinde il genel meclisinde yer alan kadınların oranının 1984 yılında en düşük oran olan % 0,3 olduğu en yüksek oranın ise 2014 yılında %4,80 olduğu görülmektedir. Belediye başkanı oranlarına bakıldığında ise 1984 yılında hiç kadın belediye başkanının bulunmadığı en yüksek oranın ise 2014 yılında %2,86 olduğu görülmektedir. Keza belediye meclisinde yer alan kadın oranlarına bakıldığında da en düşük oranın 1984 yılında % 0,6 oranında olduğunu en yüksek oranın da 2014 yılında %10,72 olduğu görülmektedir. En düşük ve en yüksek oranlar kıyaslandığında en çok artışın belediye meclisi kadın oranlarında ve %10 civarlarında bir artış olduğu görülmektedir. Ancak 1982 anayasası döneminde en yüksek oranların 2014 yılında olmasına karşın yerel yönetimlerde yer alan kadınların oranı hala oldukça düşüktür. Ayrıca bu oranlar milletvekili olan kadınların oranından çok daha düşüktür. Toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak kadınların en yüksek olduğu siyasal alan yerel yönetimler olması beklenirken bu oranların milletvekili olan kadınların oranından daha az olması ilginç gözükülmektedir. Ancak yerel yönetimlerde adaylar ön plana çıkarıldığından ve özellikle büyükşehir dışındaki şehirlerde kadınların siyasal alana girmesine olumsuz bakılması ve partilerin il ve ilçe teşkilatları da bu durumu göz önünde bulundurarak kadın adaylara yer vermek istememesi hesaba katılırsa yerel yönetimlerde kadın oranlarının kadın milletvekili oranından daha düşük olması anlaşılmaktadır. Keza kadınların eğitim, çalışma vs. gibi birçok alanda erkeklerin gerisinde olduğunu da eklersek kadınlar siyasi rekabette oldukça dezavantajlı konumdadır. Dolayısıyla kadınların tüm siyasi karar mekanizmalarında erkeklerle eşit oranda yer alması için kadın aday sayısının artırılmasının yanında kadının toplumsal statüsünün de düzeltilerek siyasal alanda erkeklerle rekabet edecek orana ulaşması gerekmektedir.

SONUÇ

Evrensel olarak kadınlar yüzyıllar boyunca cinsiyetleri gerekçe gösterilerek sosyal, siyasal, ekonomik haklardan yoksun bırakılmış/bırakılmaktadır. Kadınlar özellikle doğurganlık özelliğinden dolayı yeri ev içi olarak belirlenerek eş ve anne olarak konumlandırılmıştır. 18. yüzyılın sonlarına doğru feminizmin ortaya çıkması ile kadın hakları gündeme gelmiştir. Kadınlar ilk olarak oy hakkı için mücadele etmişlerdir. Zira o dönemde kadınlar, oy hakkı elde etmeleriyle erkeklerle eşit konumda olacaklarını düşünmüşlerdir. Bu mücadele sonucunda kadınlar ilk kez oy hakkı elde etmişlerdir. Türkiye’de kadınların oy hakkı elde etmesi ise Batı’daki kadınlardan farklı olmuştur. Türkiye’de kadın sorunu Tanzimat döneminden itibaren devlet tarafından gündeme getirilmiştir. İlk olarak kadınların eğitim sorunu üzerinde durularak bu alanda bir takım reformlar yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile birlikte kadınların toplumsal konumlarını düzenlemeye yönelik yapılan reformlar hızlandırılarak devam etmiştir. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabul edilmesi ile birlikte karma eğitim sistemine geçilerek kadınların da erkeklerle eşit eğitim alması sağlanmıştır. 1926 yılında Medeni Kanunun yürürlüğe girmesiyle çok eşli evlilik yasaklanmakla birlikte kadınlar boşanma ve miras hakkı elde etmiştir. Kadınlara siyasal haklar ise aşamalı olarak 1930’lu yıllarda verilmiştir. Atatürk’ün talimatıyla TBMM tarafından kadınlara 3 Nisan 1930 tarihinde belediyelere seçme ve seçilme hakkı, 26 Ekim 1933 tarihinde köy ihtiyar heyeti ve muhtarlık seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı son olarak 5 Aralık 1934 tarihinde milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Bununla birlikte Türkiye’de kadınların bu hakları Batı’daki kadınlar gibi mücadele sonucunda elde etmemiş olması kadınların hak talebinde bulunmadıkları anlamına gelmemektedir. Zira kadınlar 19.yüzyılın ortalarına doğru basın ve dernekler aracılığıyla toplumsal konumunu sorgulayarak çeşitli hak taleplerinde bulunmuşlardır. Bununla birlikte Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmadan önce 1923 yılında Nezihe Muhittin başkanlığında Kadınlar Halk Fırkası’nın kurulması Türk kadınının haklarını talep ettiklerinin en önemli göstergeleridir. Türkiye’de 1980’li yıllarla birlikte ise sivil feminizm ortaya çıkarak kadınların yaşadıkları sorunlar kadınlar tarafından toplantılar, mitingler, dernekler, afişler, basın vs. gibi yollarla gündeme getirilmiştir. Kadın sorunlarının gündeme getirilmesi kadın sorunlarına yönelik akademik çalışmaların da önünü açmış ve bu doğrultuda birçok araştırma yapılmıştır.

Bu çalışmada 19.yy Osmanlı döneminden günümüze değin kadınların siyasal alandaki yeri toplumsal cinsiyet bağlamında akademik çalışmalar ve istatistiki verilerden yararlanılarak araştırılmıştır. Çalışmanın amacı toplumsal cinsiyetin kadınların siyasal alandaki konumuna olan etkisini araştırarak bu konuda farkındalık oluşturmaktır. Ayrıca bu çalışma kadın sorununa yönelik olarak yapılacak olan akademik çalışmalara kaynak olma amacı da gütmektedir.

Kadınların siyasal alanda yer almasına yönelik yasal engel bulunmamasına karşın kadınlar siyasal alanda halâ yeterince yer alamamaktadır. Hem genel siyasette hem de yerel siyasette kadınların oranı oldukça düşüktür. 1935 yılında ilk kez 18 kadın milletvekilinin mecliste yer almasıyla birlikte kadın milletvekili oranı % 4,5 olmuştur. Sonraki yıllarda yapılan seçimlerden 2007 seçim yılına kadar kadın milletvekili oranı hep %4,5 oranının altında kalmıştır. 2007 yılında kadın milletvekili oranı %9,1 oranına yükselerek ilk kez kadın milletvekili oranı 1935 yılındaki kadın milletvekili oranını geçmiştir. 2015 yılında ise kadın milletvekili oranı %14,73 ile en yüksek kadın milletvekili oranına ulaşmakla birlikte bu oran/oranlar siyasal alanda cinsiyet eşitliğini sağlamak açısından oldukça yetersizdir. Bununla birlikte genel olarak kadın milletvekillerinin eğitim durumları incelendiğinde birkaç istisna dışında kadın milletvekillerinin eğitim seviyesi yüksek seçkin kadınlar oldukları görülmektedir. Bu durum siyasal alanda hem kadın-erkek eşitsizliğine hem de kadınlar arasında eşitsizliğe neden olmaktadır. Ayrıca 1954 seçimlerinden önce DP tarafından Kadın Kolları kurulmuştur. Ancak Kadın Kolları'nın kuruluş amacı kadınları siyasal alana dâhil etmekten ziyade Kadın Kolları'na üye olan kadınların aracılığı ile daha çok kadına ulaşarak partilerin oylarını artırmaktır. Bu dönemde CHP'nde Kadın Kolları bulunmamakla birlikte Kadınlar Şubesi bulunmaktadır. Bu şubenin kuruluş amacı ise yurt içi ve yurt dışı kadın teşkilatlarıyla haberleşmenin sağlanarak işbirliği yapmaktır. Görüldüğü gibi Kadınlar Şubesi'nin de kuruluş amacı kadınları siyasal alana dâhil etmek değildir. Kadın Kolları 1960 ve 1980 askeri darbeleri sonucunda kesintilere uğramış olmakla birlikte günümüzde toplumsal cinsiyet rollerini yansıtacak doğrultuda siyasi partilerin oyunu artırmak amacıyla varlığını sürdürmektedir.

Bakanlar Kurulu'ndaki kadın bakanların oranını incelendiğinde kadın bakan oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. İlk kadın bakan Nihat Erim

Hükümeti'nde (26.03.1971-11.12.1971) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na getirilen Türkân Akyol'dur. Böylelikle ilk kadın bakan oranı %3,4'dir. Sonraki hükümet dönemlerinden Sadi Irmak Hükümeti(17.11.1974-31.03.1975) kadar hiç kadın bakan atanmamıştır. Irmak Hükümeti'nde Nermin Neftçi'nin Kültür Bakanlığı'na getirilmesi ile kadın bakan oranı %3,7 olmuştur. Sonraki hükümet dönemlerinden II. Özal Hükümeti (21.12.1987-09.11.1989) kadar yine hiç kadın bakan atanmamıştır. II. Özal Hükümeti döneminde bir kadın bakanın atanmasıyla kadın bakan oranı %2,4 oranına ulaşmıştır. 1993 yılında Tansu Çiller'in başbakan seçilmesiyle Bakanlar Kurulu'nda ilk kez kadın başbakan yer almıştır. Ancak Tansu Çiller'in kadın sorunlarına olan ilgisizliğinin de etkisiyle bu dönemde de kadınlar, Bakanlar Kurulunda yeterince yer alamamıştır. Çiller Hükümetlerindeki Bakanlar Kurulu kadın oranları; I. Çiller Hükümeti döneminde (25.06.1993-05.10.1995) %6,2, II. Çiller Hükümeti döneminde(05.10.1995-30.10.1995) %6,6 ve III. Çiller Hükümeti döneminde(30.10.1995-06.03.1996) ise %5,7'dir. Geçmişten günümüze kadar kadın bakan oranının en yüksek olduğu hükümet dönemi Erbakan Hükümeti (28.06.1996-30.06.1997)'dir. Bu hükümet döneminde kadın bakan oranı %10'dur. Ayrıca bu dönemde kadın bakanlar siyasal alanla doğrudan ilgili olan İç İşleri ve Dış İşleri bakanlıklarına atanmıştır. Bununla birlikte kadın bakan oranı cinsiyet eşitliğini sağlamak açısından yetersizdir. Günümüzde 65. Hükümet olan Yıldırım Hükümeti(24.05.2016-) görev almakta ve iki kadın bakanın atanmasıyla kadın bakan oranı %3,70 oranındadır. Ayrıca geçmişten günümüze değin kadın bakanların atandıkları bakanlıklar incelendiğinde genellikle kadın bakanların Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Turizm Bakanlığı gibi siyasal alanla doğrudan ilgili olmayan bakanlıklara atandıkları tespit edilmektedir. Günümüzde de atanan iki kadın bakanın atandıkları bakanlıklarda yine siyasal alanla doğrudan ilgili olmayan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığıdır. Bakanlar Kurulunda ki hem kadın bakan oranı hem de kadın bakanlıkların atandıkları bakanlıklar siyasal alandaki cinsiyet eşitsizliğini net olarak göstermektedir

Yerel siyasette kadın oranları araştırıldığında; yerel siyasetteki kadın oranlarının tümüne bu istatistiki veriler mevcut olmadığından/paylaşılmadığından dolayı ulaşılamamaktadır. Konuyla ilgili bir takım bilgiler edinmekle birlikte bu bilgiler oranları hesaplamak açısından yetersizdir. Ancak bu bilgiler yerel siyasette yer alan

kadınların oranının istatistiki verilerin yayımlandığı sürece göre daha yüksek olduğu izlenimi vermektedir. Zira kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesinden dolayı Atatürk'e gönderilen teşekkür mektuplarının arasında belediye meclis üyesi olan kadınlar tarafından gönderilen mektupların olması, milletvekili seçilen kadınlardan bazılarının belediye meclisinde görev almış olmaları, bazı kaynaklarda belediye meclisi yapan kadınlarla ilgili bilgilerin yer alması böyle bir varsayımda bulunmamıza neden olmuştur. Bununla birlikte 1950 yılında Müfide İlhan, Mersin belediye başkanı seçilerek bir il merkezinden belediye meclis üyelerince seçilen ilk kadın belediye başkanı olarak siyasi tarihe geçmiştir. Yerel siyasette kadınların oranına ilişkin 1984- 2014 yerel seçim yıllarına ait istatistiki veriler incelendiğinde il genel meclis üyesi, belediye meclis üyesi ve belediye başkanı olan kadın oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 1984-2014 seçim yılları arasında il genel meclisi, belediye başkanı, belediye meclisindeki kadın oranları karşılaştırıldığında en düşük kadın oranlarının 1984 seçim yılına en yüksek kadın oranlarının ise 2014 seçim yılına ait olduğu görülmektedir. 1984 seçim yılında; il genel meclisindeki kadın oranı %0,3, belediye başkanı kadın oranı %0, belediye meclisindeki kadın oranı ise %0,6'dır. 2014 seçim yılında ise il genel meclisindeki kadın oranı %4,80, belediye başkanı kadın oranı %2,86 ve belediye meclisindeki kadın oranı ise %10,72'dir. Sadece bu iki seçim yılının incelenmesi dahi kadınların yerel siyasal alanda da yeterince yer alamadıklarını net olarak göstermektedir. Ayrıca kadınların yerel siyasetteki oranı kadın milletvekili oranında da düşüktür. Toplumsal cinsiyet açısından yerel siyasetteki görevlerin kadın rollerine daha yakın görülmesine karşın kadınların bu alandaki oranının daha düşük olması başlangıçta çelişkili gözükülebilmektedir. Ancak genel siyasetle yerel siyaset kıyaslandığında yerel siyasette adaylar daha ön plana çıkmaktadır. Bu durum yerel siyasette ki adaylar arasında kıyasıya bir rekabete neden olarak kadını dezavantajlı durumda bırakmaktadır. Zira kadınlar eğitim, çalışma vs. birçok alanda erkeklerin gerisinde yer almaktadır. Bununla birlikte özellikle kırsal kesimlerde kadınların siyasal alana girmesine olumsuz bakılması kadınların seçilememesine neden olmaktadır.

Türkiye'de kadınların siyasal alanda yer almasına yönelik yasal engellerin 5 Aralık 1934 tarihinde kaldırılmasına karşın kadınların siyasal alanda yeterince yer alamamış/alamamasının temel nedeni toplumun kadın-erkek algısından kaynaklanmaktadır. Kadının asli görev alanı anne ve eş olarak görülürken erkeğin asli

görev alanı ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılaması olarak görülmesi kadını ev içinde erkeği ev dışında konumlandırmıştır. Kadının çalışma hayatında yer alması dahi bu durumu değiştirememiştir. Kadının statüsü ne olursa olsun asli görevinin anne ve eş olduğu aile, okul, medya vs. aracılığı ile bulunulan çağa uygun şekilde yeniden üretilerek hatırlatılmış/hatırlatılmaktadır. Bu durum kadını sosyal, siyasi ve ekonomik alanda erkeğin gerisinde bırakmış/bırakmaktadır. Kadının siyasi alanda yeterince yer alamamasını hem sosyal ve ekonomik alanda geri konumda bırakılması hem de siyasi alanının erkek alanı olarak görülerek kadınlara yeterince yer verilmemesi neden olmaktadır. Zira KA-DER, KADEM gibi kadınların siyasi alanda erkeklerle eşit olarak yer alması için mücadele eden sivil toplum kuruluşları da yaptıkları kampanyalarla bu durumu eleştirerek siyasi parti liderlerine kadın aday sayılarını cinsiyet eşitliğini sağlayacak düzeyde artırmaları için seslenmişlerdir. Bununla birlikte Tekeli; 1961-1977 seçim yıllarında siyasi partilerin aday listelerindeki kadın aday sayısını incelemiştir. Bu inceleme sonucunda küçük partilerin kadın aday sayısının büyük partilerin kadın aday sayısından daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Tekeli'nin belirttiği gibi bu durum aday bulmakta zorlanan küçük partilerin aday sayısını kadın adaylarla doldurarak seçimlere katılmak istemesinden kaynaklanmış olabilmektedir. Ayrıca bu partiler kadın adaylara daha fazla yer vererek demokrasiyi benimsediklerine ilişkin sembolik bir anlam verme amacıyla da olabilmektedir. Zira Tanzimat döneminden itibaren kadın modernleşmenin simgesi, tek parti döneminde kadın demokrasinin simgesi olarak kullanılmıştır. Çok partili hayata geçişle birlikte demokrasinin simgesi bu kez siyasi partiler olmuş ve bu doğrultuda siyasi alandaki kadın oranı oldukça azalmıştır. Dolayısıyla bu durum iktidara gelme şansı diğer partilere oranla daha düşük olan siyasi partilerin kadınları simgesel olarak kullanmaya devam ettiklerine ilişkin bir algı oluşturmaktadır.

Kadınların siyasi alanda yer almasının temel nedeninin toplumsal cinsiyet algısı olması sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Zira toplumsal cinsiyet algısının değişmesi oldukça uzun bir süreci kapsamaktadır. Bu süreç toplumun en küçük yapı taşı olan aileden başlayarak siyasi alana kadar geniş bir dönüşümü gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda öncelikli olarak ebeveynlerin bilinçlendirilerek toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bireyler haline getirilmesi gerekmektedir. Bunun için medya oldukça etkili bir araçtır. Hayatımızın önemli bir parçası haline gelen medyanın toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda yapılandırılması toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için gereklidir.

Medyanın toplumsal cinsiyet algısı üzerine etkisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu raporunda da belirtilerek medyanın toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamasına yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Bununla birlikte ebeveynlerin bilinçlendirilmesi oyuncakların kız çocuklarına uygun oyuncaklar-erkek çocuklarına uygun oyuncaklar şeklinde kategorilere ayrılmasını da engelleyecektir. Ailede başlayan toplumsallaşma süreci okulda devam ettiğinden okulda görev alan öğretmen ve müdürlerin de toplumsal cinsiyet konusunda bilinçlendirilmesi gereklidir. Öğretmen ve müdürlere toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak konferanslar düzenlenerek konu ile ilgili materyallerin dağıtılması gereklidir. Bununla birlikte ders kitaplarının içeriği toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda düzenlenerek cinsiyetçilikten arındırılmalıdır. Ayrıca okullarda toplumsal cinsiyet dersinin verilmesi de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için gereklidir. Siyasal alanda ise başta siyasi parti liderleri olmak üzere siyasi partilerin yönetim kadrolarında yer alan kişilerin adaylarını cinsiyet eşitliğini sağlayacak oranda belirleyerek kadın aday sayılarını artırmaları gerekmektedir. Birçok araştırmada kadınların siyasal alanda yeterince yer alması için kota uygulanması önerilmiştir. Zira 27-28 Ocak 1990 tarihinde SHP'nin olağanüstü kurultayında yönetim organlarında kadınlara %25 oranında kota uygulamasına karar verilmesiyle parti meclisi için belirlenen 11 kişilik kontenjana 200 kadın başvurmuştur. Dolayısıyla bu durum kadınların siyasal alanda yer almak istediklerini ve kotanın kadınların siyasal alandaki sayısını artmasını sağlayacağını göstermektedir. Ancak maalesef bu kota uygulaması genel siyasal alana uygulanmamasının da etkisiyle diğer siyasi partiler tarafından ciddiye alınamamıştır. Oysaki kadınların siyasal alanlardaki oranlarının cinsiyet eşitsizliği yansıtacak boyut da oldukça düşük olması kota uygulamasını gerekli kılmaktadır. Kota uygulamasında her iki cinsiyete, cinsiyet eşitliği sağlayacak oranda yer vermekle birlikte kadın adaylara sadece kadın oldukları için yer verilmemelidir. Cinsiyet eşitliğini sağlayacak doğrultuda kadın-erkek tüm adayların siyasal alanda başarılı olmasını sağlayacak gerekli koşullar hesaba katılarak adaylar siyasal alanda yer almalıdır. Zira aday olan kadınların sadece kadın oldukları için siyasal alana dâhil edilmesi seçilen kadınların büyük çoğunluğunun siyasal yaşamda başarısız olmasına neden olabilmekte ve bu başarısızlık hem başarısız olan kadını hem de siyasal alana girmek isteyen ancak başarısızlık korkusu taşıyan diğer kadınların siyasal alandan uzaklaşmasına neden olacaktır. Bununla birlikte partilerin kadın

kollarının ya toplumsal cinsiyet ayrımcılığı içeren uygulamasına son verilecek derecede düzenlenmesi ya da tamamen kapatılması gereklidir. Zira bu yapı birçok kadının siyasal alana karşı ilgi uyandırmasını sağlamakla birlikte uygulamada kadınları siyasal alana almaktan ziyade siyasi partilerin oy sayısını artırmaya hizmet etmektedir. Ayrıca kadın kollarına üye kadınların pastalı börekli toplantılar düzenlemekle görevlendirilmesi toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmektedir. Bu uygulamayla kadın kolları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kurumlaşmış yapısını temsil etmektedir. Bu doğrultuda kadın kollarının ya kadınların siyasete aktif katılımını artıracak şekilde düzenlenmesi ya da tamamen kaldırılması gerekmektedir. Ancak kadın kollarının kapatılmasının tek başına yeterli bir çözüm olmadığı da bir gerçektir. Çünkü kadın kollarının kapatıldığı dönemlerde siyasi partiler kadın kollarının görevini Turgut Özal'ın eşi Semra Özal'ın da kurucuları arasında olduğu Türk Kadını Güçlendirme ve Tanıtma Vakfı ile Doğru Yol Gönüllüleri gibi dernekler aracılığı ile yerine getirmiştir. Bu doğrultuda kadınlar siyasal alanda yer almayarak siyasal alandaki erkekleri iktidara getirmek için hizmet etmektedir. Bu duruma Rahşan Ecevit'in durumu da örnek olarak verilebilir. Rahşan Ecevit'in DSP ilk genel başkanı olmasının nedeni Bülent Ecevit'in o dönemde siyasete girme yaşının olmasından kaynaklanmaktaydı. Zira 6 Eylül 1987 tarihli referandum da Bülent Ecevit'in siyasi yaşının kaldırılması üzerine 13 Eylül 1987 tarihinde Rahşan Ecevit genel başkanlığı Bülent Ecevit'e devrederek genel başkan yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Dolayısıyla kadın kolları kapatıldığı takdirde derneklerle ilgili düzenlemeler de yapılarak kadınların sadece erkekler için değil tüm toplum için siyaset yapması sağlanmalıdır.

Kadın kollarına yönelik diğer çözüm önerisi kadın kollarının hem yasal düzenlemelerle hem de uygulamada siyasal alanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak şekilde düzenlenmesidir. Bu doğrultuda kadın kolları, kadınların siyasal alanda bilgi sahibi olmasını sağlayacak konferanslar, toplantılar düzenleyerek kadınların siyasete katılımını artırmalıdır.

Kadınların siyasal alanda yer almasında bitirilen son öğrenim kurumu ve bu öğrenim kurumlarında verilen siyasal eğitim de oldukça önemlidir. Bitirilen öğrenim kurumlarında kadınların oranının toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak düzeye gelmesi sağlanmalıdır. Bununla birlikte siyaset toplumsal hayatın önemli bir parçası

olduğundan dolayı siyasal alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak siyasetle ilgili temel bilgiler tüm öğrenim kurumlarında verilmelidir. Bu uygulama; öğrenim kurumlarından mezun olan kadınları da siyasi bilgisi olan bireyler haline getirerek siyasetin sadece erkek işi olmadığı konusunda farkındalık oluşturacaktır.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanamadığı sürece Türk siyasal yaşamında kadınlar siyasal alanla doğrudan bağlantılı olmayan alanlarda erkekler için siyaset yapmaya devam ederek siyasal alanda erkeklerin gerisinde kalmaya devam edecektir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak aile, arkadaşlar, okul, medya, siyasi parti, kadın kolları vs. toplumun tüm kesimlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleşmesini sağlayacak farkındalık oluşturulmalıdır. Kadınların ikincil konumunu değiştirecek uzun süreçli ama en etkin çözüm toplumun kadın-erkek algısının toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde dönüşümünün sağlanmasıdır.

KAYNAKÇA

- ABADAN, UNAT, Nermin, (1982), “Toplumsal Değişme ve Türk Kadını”, **Türk Toplumunda Kadın**, Der. Abadan-Unat, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları, İstanbul, ss.1-32.
- ACAR, Eray, (T.Y) , “Birey ve Siyasal Hayat”, **Siyaset Bilimine Giriş**, Önder, Kutlu (Ed.). Lisans Yayıncılık, İstanbul, ss.61-83.
- ACAR, Feride ve Hakkı Onur, ARINER, (2009), **Kadınların İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**, İçişleri Bakanlığı
- AĞDUK, Meltem, (2004), “Cumhuriyet’in Asil Kızlarından ‘90’ların Türk Kızlarına...1990’larda Bir “Türk Kızı”: Tansu Çiller”, (Der.). **Vatan, Millet, Kadınlar**, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 295-325.
- AK, Bircan, (2015), “Grafik Tasarım ve Toplumsal Cinsiyet”, Sanatta Yeterlilik Tezi, **Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı**, İstanbul.
- AKDOĞAN, Hatice, (2004), **Medyada Kadın**, Ceylan Yayınları, İstanbul.
- AKTAŞ, Cihan, (1986), **Kadının Serüveni**, Girişim Yayınları, İstanbul.
- AKTAŞ, Gül, (2013), “Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak”, **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:30, Sayı:1, ss. 53-72.
- AKYÜZ, Yahya, (2011), “Osmanlı Döneminden Cumhuriyet’e Geçilirken Eğiti-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler”, **Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, ss. 9-22.
- ALKAN, Ayten ve Serpil, ÇAKIR, (2014), “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Modern Türkiye’ye Cinsiyet Rejimi: Süreklilik ve Kırılmalar”, (Der.). **1920’den Günümüze Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim**, Alpkaya, Faruk ve Duru, Bülent, Phoenix Yayınevi, Ankara, ss. 229-273
- ALTUN, Hakan, (2008), “Feminist Kuram Doğrultusunda Bir Okuma/ Sahneleme ve Bir Örnek Çalışma: Denizden Gelen Kadın”, Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.

- ALTUNTAŞ, Nezahat, (2012), **Türkiye’de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar: Post-Feminist Çağda Türkiye’de Farklı Kadın Konumları**, (Der). Orion Kitabevi, Ankara.
- ARAT, Necla, (2010), **Feminizmin ABC’si**, Say Yayınları, (2.baskı), İstanbul.
- ARAT, Yeşim, (1998), “Türkiye’de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Rollerini, 1934-1980”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Hacımiraçoğlu, Ayşe Berktaş, (Ed.), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.249-267.
- ASAN, TEZER, Hatice, (2010), “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyet Algılarının Saptanması”, **Fe Dergi**, Cilt:2, Sayı:2, Ankara, ss.65-74.
- ASLAN, Gülay, (2015), “Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Algılarına İlişkin Metaforik Bir Çözümleme”, **“Eğitim ve Bilim”**, Cilt:40, Sayı:181, ss. 363-384.
- ATAN, Meltem, (2015), “Radikal Feminizm: “Kişisel Olan Politik” Söyleminde Aile”, **The Journal of Europe- Middle East Social Science Studies**, Cilt: 1, Sayı: 2, Ankara, ss. 1-21.
- AYTAÇ, Ahmet Murat, (2014), “Türkiye’de Ailenin Tarihsel Dönüşümü: 1925-2010”, (Der.), **1920’den Günümüze Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Değişim**. Alpkaya, Faruk ve Duru, Bülent. (Derleyen), Phoenix Yayınevi, Ankara, ss.299-323.
- AYTAÇ, Ahmet Murat, (T.Y.), **Ailenin Serencamı: Türkiye’de Modern Aile Fikrinin Oluşması**, Dipnot Yayınları, Ankara.
- BARADAT, P. Leon, (2012), **Siyasal İdeolojiler: Kökenleri ve Etkileri**, Aydın, Abdurrahman, (Çev.), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- BASKIN, Bahar, (2008), “II. Meşrutiyet’te Kadın Eğitimine Yönelik Bir Girişim: İnas Darülfünunu”, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı:38, İstanbul, ss. 89-123.
- BAŞBUĞU, YARAMAN, Ayşegül, (1992), **Elinin Hamuruyla Özgürlük: Resmî Tarihten Kadın Tarihine**, Milliyet Yayınları, İstanbul.

- BAYKAN, Ayşegül ve Belma ÖTÜŞ, BASKETT, (1999), “Türk Kadını”, **Nezihe Muhittin ve Türk Kadını (1931)**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BERBER, Nacide, (2011), “Özel Sektörde Yönetici Kadınların Cinsiyet Kimliği ve Feminizm Algısı”, Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.
- BERKTAY, Fatmagül, (1994), **Kadın Hareketinin Kurumsallaştırılması= Fırsatlar ve Rizikolar**, Akkent, Meral, (Çev.), Metis Yayınları, İstanbul.
- BHASİN, Kamla, (2003), **Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”**, Ay, Kader, (Çev.), Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları, İstanbul.
- BİNGÖL, Orhan, (2014), “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt:16, Özel Sayı:1, ss. 108-114.
- BORA, Aksu ve Asena, GÜNAL, (2002), **90’larda Türkiye’de Feminizm**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BÜTÜN, Melek, (2010), “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Çocuk Bakım Hizmetleri: Farklı Ülke Uygulamaları”, **Uzmanlık Tezi**, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- CAPORAL, Bernard, (1982), **Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970)**, Eyüboğlu, Ercan, (Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- ÇAHA, Havva, E. Sare, AYDIN ve Ömer, ÇAHA, (2014), “Kadınla İlgili İstatistiksel Veriler ve Literatür Analizi” **Değişen Türkiye’de Kadın: Türkiye’de Kadının Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Siyasal Durumu**, Kadem, İstanbul, ss.21-54
- ÇAHA, Ömer ve Havva, ÇAHA, (2012), “Katılımcı Siyaset, Yerel Demokrasi ve Kadın”, **Yerelde Tango: Kadın Örgütleri ve Yerel Demokrasi**, Orion Kitabevi, Ankara, ss. 21-53
- ÇAHA, Ömer, (1996), **Sivil Kadın: Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın**, Vadi Yayınları, Ankara.

- ÇAKIR, Serpil, (1996), **Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, İstanbul.
- ÇAKIR, Serpil, (2013), **Erkek Kulübünde Siyaset: Kadın Parlamenterlerle Sözlü Tarih**, Versus Kitap, İstanbul.
- ÇARDAK, Müveddet, (2012), “Toplumsal Bir Hareket ve Aydınlanmanın Ürünü Olarak Liberal Feminizm”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.
- ÇAVDAR, Tevfik, (2004), “27 Mayıs’tan 12 Mart 1971 Darbesine”, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi: 1950’den Günümüze**, İmge Kitabevi, Ankara, ss.85-191.
- ÇAVUŞOĞLU, Çağla, (2014), “Uyarlama Dizilerdeki Kültürel Farkların Küyerelleşme ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Temsili: “Desperate Housewives,”/ “Umutsuz Ev Kadınları” Örneği, **İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÇAYCI, Merve Şule, (2014), “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın, Cinsiyet Ayrımcılığının Kadın Ağzı Türkülerde İşlenişi”, **Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÇİTÇİ, Oya, (1982), “Türk Toplumunda Kadının Konumu ve Kadın Çalışması”, **Kadın Sorunu ve Türkiye’de Kamu Görevlisi Kadınlar**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No:200, Ankara, ss.81-131
- DAVIS, Nira Yuval, (1997) **Cinsiyet ve Millet**, Bektaş, Ayşin, (Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul.
- DOĞAN, Şahin, (2015), “Muhafazakârlık, Aile ve Kadın (Çankırı Örneği)”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:17, Sayı: 2, ss.163-193.
- DONOVAN, Josephine, (1997), **Feminist Teori: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri**, Bora, Aksu, Gevrek, Meltem Ağduk ve Sayılan, Fevziye , (Çev.), İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.
- DÖKMEN, Zehra Y., (2016), **Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar**, Remzi Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul.

- DULUM, Sibel, (2006), “Osmanlı Devleti’nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı”, Yüksek Lisans Tezi, **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Eskişehir
- DURAKBAŞA, Ayşe, (1998), “Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve “Münevver Erkekler””, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Hacımırzaoğlu, Ayşe Berktaş, (Ed.), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.29-51.
- EMİN, Muhammed, (1995), **Feminizm Nedir?**, TÜRDAV, İstanbul.
- ERDEM, Ali Rıza, (2011), “Atatürk’ün Eğitim Liderliğinin Başarısı: Türk Eğitim Devrimi”, **Belgi Dergisi**, Sayı:2, ss:163-181.
- ERDEM, Yasemin Tümer, (2007), “II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Kızların Eğitimi”, Doktora Tezi, **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, İstanbul
- EREŞ, Figen, (2006), “Türkiye’de Kadının Statüsü ve Yansımaları”, **Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı:19, Ankara, ss.40-52
- EROL, Devrim Deniz, (2014), “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye Yazılı Basınında Şiddet Haberleri ve Haber Fotoğrafları”, (Der.). **Toplumsal Cinsiyet ve Medya**, Kuruoğlu, Huriye ve Aydın, Bermal, (Ed.). Detay Yayınları, Ankara, ss.31-68.
- ERSÖZ, GÜNİNDİ, Aysel, (2010), “Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rollerini”, **Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 6, ss.167-182
- ERUS, Zeynep Çetin ve Hasan, GÜRKAN, (2012), “Toplumsal Cinsiyet ve Sinemaya Yansımaları: Yeniden Çekimler Aracılığıyla Japon ve Amerikan Sinemalarında Kadının Temsiline Bir Bakış”, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**, Cilt:7, Sayı:3, ss. 206-217.
- ERZEYBEK, Buse, (2015), “Anne-Babaların Çocuklarını Yetiştirirken Benimsedikleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları”, Yüksek Lisans Tezi, **Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü**, Ankara.

- ERZURUM, Funda, (2014), “Televizyon Ana Haberlerinde Kadınların Temsil Biçimleri/Kadınların Temsilleri”, (Der.). **Toplumsal Cinsiyet ve Medya**, Kuruoğlu, Huriye ve Aydın, Bermal, (Ed.). Detay Yayınları, Ankara, ss.97-126.
- FINE, Cordelia, (2011), **Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması**, Tanrıyar, Kıvanç (Çev.), Sel Yayıncılık, 1.Baskı, İstanbul.
- FİDAN, Nurettin, (2012), “Okulda Öğrenme ve Öğretme”, **Temel Kavramlar**, Pegem Akademi, Ankara, ss. 2-18.
- GAZİOĞLU, Elif, (2014), “Doğu Karadeniz Bölgesinin Toplumsal Cinsiyet Rejimi ve Kadınların Toplumsal Konumları”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı:40, ss.95-108
- GÜLDÜ, Özgür ve Müge Ersoy, KART, (2009), “Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:64, Sayı:3, Ankara, ss:97-116
- GÜNAY, Gülay ve Özgün, BENER, (2011), “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılamaya Biçimleri”, **TSV**, Cilt: 15, Sayı:3, ss. 157-171.
- GÜNEŞ, AYATA, Ayşe, (1990), “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı”, (Der.). **Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadınlar**, Tekeli, Şirin, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.269-289.
- GÜNEŞ, AYATA, Ayşe, (1998), “Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Ed. Hacımiraçoğlu, Ayşe Berktaş, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.237-249
- GÜRHAN, Nazife, (2010), “Toplumsal Cinsiyet ve Din”, **e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi**, Sayı IV, ss. 58-80.
- GÜVEN, İsmail ve Ümüt, AKAGÜNDÜZ, (2009), “Osmanlı Devleti’nde Kadınlara Yönelik Tarih Öğretimi Çabaları ve Ali Seydi Bey’in Kızlara Mahsûs Târihî Osmânî Adlı Eseri”, **OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)**, Sayı:26, Ankara, ss. 141-164.

- HEYWOOD, Andrew,(2007), **Siyasî İdeolojiler**, Bayram, Ahmet Kemal vd., (Çev.), Adres Yayınları, Ankara
- İNAN, Afet, (1975), **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- İNGÜN, Özlem, (2005), “Feminizm ve İslam İlişkisi “İslami Feminizm”, Yüksek Lisans Tezi, **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Bursa.
- KABADAYI, Lale, (2004), “Toplumsal Cinsiyet ve Film: ‘90’lı Yıllarda ABD-İspanya-Hong Kong ve Türk Sinemasında Üretilen Filmlerde Toplumsal Cinsiyet Olgusunun Feminist Yaklaşımla İncelenmesi”, Doktora Tezi, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir.
- Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Haber Medyası: Alternatif Bir Habercilik, Medya ve Cinsiyetçi Söylemi**, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- KAPLAN, Leylâ, (1998), **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara.
- KAPLAN, Leylâ, (1998), **Cemiyetlerde ve Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını(1908-1960)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara
- KARA, Nurten, (2006), “Feminizm(ler)in Toplumsal Hareket Olarak Medyada Yansıma(ma)sı”, **Küresel İletişim Dergisi**, Sayı:1, ss. 1-33.
- KARADAĞ, Ahmet, (T.Y), “Siyasal İdeolojiler”, **Siyaset Bilimine Giriş**, Önder, KUTLU (Ed.), Lisans Yayıncılık, İstanbul, ss.137-169
- KARAGÖZ, Betül, (2013), “Siyasal İdeolojiler”, **Siyaset Sosyolojisi**, Mimar, Türkkahraman ve Esra Köteni (Ed.), Lisans Yayıncılık, İstanbul, ss.101-148.
- KAYHAN, Fatma, (1999), **Feminizm**, BDS Yayınları, İstanbul.
- KAYMAZ, İhsan Şerif, (2010), “Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı:46, Ankara, ss.333-366.

- KEF, Emine, (2014), “Ekolojik Düşüncede Feminizm-Maskülizm Diyalektiği”,
Yayınlanmış Doktora Tezi, **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**,
Bursa.
- KILIÇ, Zülal, (1998), “Cumhuriyet Türkiye’inde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış”,
75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. Hacımırzaoğlu, Ayşe Berktaş, (Ed.), Tarih
Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.347-361
- KIRKPINAR, Leyla, (1998), “Türkiye’de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın”, **75
Yılda Kadınlar ve Erkekler**. Hacımırzaoğlu, Ayşe Berktaş, (Ed.), Tarih Vakfı
Yayınları, İstanbul, ss.13-29.
- KİLİ, Suna, (1994), “Modernleşme ve Kadın”, **Türkiye’de Kadın Olmak**, Haz. Arat,
Necla, Say Yayınları, İstanbul, ss.9-19.
- KOÇER, Dilara Nergishan, (2009), “Demokrat Parti Döneminde Kadın: 1950-1960
Arası Kadın Dergilerinde Kadın İmajı”, Doktora Tezi, **Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.
- KORAY, Meryem, (T.Y.), “Siyasette Kadın Gerçeği: Temsil Edilmeme”, **Türkiye’de
Kadınlar**, Türkiye Sosyal Ekonomik Araştırmalar Vakfı, ss.11-38.
- KÖŞGEROĞLU, Nedime, (2010), **Kalın Duvar İnce Zar**, Alter Yayıncılık, Ankara.
- KURNAZ, Şefika, (1991), **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839:1923)**, T.C.
Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara
- KURNAZ, Şefika, (1996), “Siyasal İktidarın Kadınlara Yönelik Uygulamaları”, **II.
Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını**, Eğitim Dizisi, İstanbul, ss.77-135
- KUTLU, Asuman, (2010), “Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Açısından
Kadının Sunumu: Kanal D’de Yayınlanan Yaprak Dökümü Dizisinde Kadın
Karakterler”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans
Tezi, İstanbul.
- MICHEL, Andree, (1993), **Feminizm**, Tekeli, Şirin, (Çev.), İletişim Yayınları, 1.Baskı,
İstanbul.
- MİNİBAŞ, Türkel, (1996). “Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu”, **Kadın
Gerçeklikleri**, (Der.). Arat, Necla, Say Yayınları, İstanbul, ss. 173-188.

- ORTAYLI, İlber, (2016), **Osmanlı Toplumunda Aile**, Timaş Yayınları, İstanbul.
- ÖZCAN, Ayşegül, (2012), “Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rol Tutumlarına Etkisi”, Doktora Tezi, **Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü**, Kayseri.
- ÖZSOY, Aydan, (2015), “Yerli Televizyon Dizilerinde Farklılaşan Toplumsal Cinsiyet Temsilleri Üzerine Bir Tartışma”, (Der.). **Toplumsal Cinsiyet ve Medya Temsilleri**, Yavuz, Şahinde, (Ed.), Heyamola Yayınları, İstanbul, ss.226-247.
- SAKTANBER, Ayşe, (1990), “Türkiye’de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın Veya İyi Eş, Fedakâr Anne”, (Der.), **Kadın Bakış Açısından 1980’ler Türkiye’sinde Kadınlar**, Tekeli, Şirin, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.195-217.
- SÂMÎ, Şemseddin, (1996), **Kadınlar**, Gündoğan Yayınları, İstanbul
- SAYGILIGİL, Feryal, (2016), **Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları**, Dipnot Yayınları, Ankara.
- SENCER, Muzaffer, (1984), “Tanzimat’a Kadar Osmanlı Yönetim Sistemi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Sayı: 17/2, Ankara, ss. 21-44.
- SEZGİN, Sevil, (2014), “Türkiye’de Feminist Söylem ve İslami Feminizm”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Trabzon.
- Sıcak Aile Ortamı, Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler**, (2005), TESEV Yayınları, Ekim, ss.41-112.
- SOMEL, Selçuk Akşin, (2000), “Osmanlı Modernleşme Döneminde Kız Eğitimi, **KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi**, Cilt:5, Sayı:10, Ankara, ss.223-238
- SOYDAN, Ersoy ve Nuray, ALPASLAN, (2014), “Medyanın Doğal Afetlerdeki İşlevi”, **İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:7, İstanbul, ss. 53-64.
- SÜMER, Sema Zafer, (2009), “Tarih İçinde Görünürlükten, Kadınların Tarihine: Amerika Kadın Romanında Feminist Bilinç ve Politika, Doktora Tezi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya.

- ŞENGÜL, Mehmet Bakır, (2015), “Türk Romanında Feminizm: Kadın Romancılar 1960-80”, Doktora Tezi, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Van.
- ŞERBETCİ, Didem, (2013), “Postkolonyal Feminizm Bağlamında “Küresel Kız Kardeşlik” Kavramının İncelenmesi: Hindistan Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Aydın.
- ŞIVGIN, Nihal, (2015), “Cinsiyet Rollerini Eğitim Etkinliklerinin Anasınıfına Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargılarına Etkisinin İncelenmesi”, Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Ankara.
- TALASLI, Gülay, (1996), **Siyaset Çıkmazında Kadın**, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- TAN, Mine, (1996). “Bir Kadın Mesleği: Öğretmenlik” (Der.). **Kadın Gerçeklikleri**, Haz. Arat, Necla, Say Yayınları, İstanbul, ss.37-68.
- TAŞKIRAN, Tezer, (1973), **Cumhuriyetin 50.Yılında Türk Kadın Hakları**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları: 5 Ankara.
- TEKELİ, Şirin, (1982), “Türkiye’de Kadınların Mücadeleleri ve Elde Etmiş Oldukları Ekonomik Politik Haklar, Bunları Kullanış Biçimleri”, **Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat**, Birikim Yayınları, İstanbul, ss.190-330.
- TEKELİ, Şirin, (1982), **Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat**, Birikim Yayınları, İstanbul.
- TERZİOĞLU, Zübeyde, (2010), **Türk Kadını Siyaset Sahnesinde 1930-1935**, Giza Yayınları, İstanbul.
- TİMİSİ, Nilüfer, (1997), **Medyada Cinsiyetçilik**, TC. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.
- TOKOL, Aysen vd., (2013), “Sosyal Politika”, **Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’de Sosyal Politika**, Aysen, Tokol ve Yusuf, Alper (Ed.). Dora Yayınları (4.Baskı,), Bursa, ss. 1-71.

- TURAN, Hilal ve Mustafa Lütü, ŞEN, (2014), “Büyükşehir Belediyelerinde Toplumsal Cinsiyet EŞitliği Algısı: Stratejik Planlar Üzerine Bir Araştırma”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:16, Sayı:1, ss.47-66.
- TURAN, Őerafettin, (1999), “Çok Partili Siyasal Yaşama Geçiş”, **Türk Devrim Tarihi IV: ÇađdaŐlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, ss.203-233.
- TÜRKOĞLU, Emine, (2015), “Uluslararası İliŐkiler Kuramında Feminizm”, Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya.
- ULUOCAK, Őeref ve Cumhuri, ASLAN, (2011), **Kadın Bakış Açısından Toplumsal Cinsiyet Rollerini**, Oktay Matbaacılık, Çanakkale.
- UNAT, Nermin Abadan, (1982), “Türkiye’de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri”,(Der.). **Türk Toplumunda Kadın**, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları, İstanbul ss. 375-396.
- VARLIK, Ülkü ve Banu, ÖREN, (2001), “Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri”, **Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler**, Der Yayınları: 313, İstanbul, ss.57-145
- YARAMAN, Ayşegül, (1999), **Bir Demokrasi TartıŐması: Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili (1935-1999)**, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- YAŞAR, Okan, (2007), “Türkiye’de Kadın Eğitimi, Kadınlara Ait Diğer Göstergeler ve Çanakkale İli Örneği”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1, ss. 1-35.
- YAVUZ, ATAKLI, Rüya, (2016), “Toplumsal Cinsiyet EŞitsizliği Ekseninde Kadın İstihdamı ve Ekonomik Şiddet”, **Journal of Life Economics**, Sayı:9, Çanakkale, ss.77-100.
- YEŞİLYURT, Segâh, (2015), “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında EŐcinsel Kimlik Üzerinden Üretilen Rıza: Bülent Ersoy Örneği” Yüksek Lisans Tezi, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Erzurum.

YILMAZ, Ahmet, (2010), “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: IX, Sayı: 20-21, İzmir, ss.191-212.

YOGEV, Şermin Pınar, (2006), “Ergenlerde Toplumsal Cinsiyetin Kazanılması: Aile, Okul ve Arkadaş Etkisi” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.

YUVA, Gözde, (2005), “Antalya’da Kadın Dernekleri ve Üye Yapılarının Sosyo-Ekonomik Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Antalya

YÜCEL, M. Serhan, (2001), **Demokrat Parti**, Ülke Kitapları, İstanbul.

ZEYBEKOĞLU, Özge, (2013), **Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu**, Eğiten Kitap, Ankara.

ZİHNİOĞLU, Yaprak, (2003), “Birinci Dalga Cumhuriyetçi Feminizm ve Milliyetçi Söylemin Sınırları”, **Kadınsız İnkılap**, Metis Yayınları, İstanbul, ss. 119-261.

Elektronik Kaynaklar:

<http://kadem.org.tr/kadem-kadin-adaylara-destek-kampanyasi-yuruttu/>, (13.08.2017).

<http://ka-der.org.tr/galeri/#eluid15c7aa21>, (13.08.2017)

<http://ka-der.org.tr/kadin-istatistikleri/> (29.03.2018).

<http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/ka-der-2010-kadin-istatistikleri.pdf>
(29.03.2018).

<http://ka-der.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/ka-der-2013-kadin-istatistikleri.pdf>
(13.08.2017).

<http://www.dsp.org.tr/dsp/tarihce/> (13.08.2017).

<http://www.hurriyet.com.tr/dspnin-19-yili-243434> (13.08.2017).

http://www.migm.gov.tr/kurumlar/migm.gov.tr/BELED%C4%B0YELER/2014_yili_mahalli_idarelerin_cinsiyet_dagilimi.pdf, (13.08.2017).

http://www.migm.gov.tr/kurumlar/migm.gov.tr/BELED%C4%B0YELER/2014_yili_mahalli_idarelerin_cinsiyet_dagilimi.pdf (29.03.2018).

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=294 (29.03.2018).

<http://ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/HaberDosya/2015MVES-PartiAdayCinsiyet.pdf>, (13.08.2017).

https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_Cabinets.aspx, (13.08.2017).

https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_CabinetHistory.aspx (13.08.2017).

https://www.google.com.tr/search?q=t%C3%BCik+7+mart+2017+istatistiklerle+kad%C4%B1n&rlz=1C1GTPM_enTR612TR612&oq=t%C3%BCik+7+mart+2017+istatistiklerle+kad%C4%B1n&aqs=chrome..69i57.17560j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8, (29.03.2018).

<https://www.rtukisaretler.gov.tr/AIsaretlerPublic/content?id=2&mid=4>, (11.09.2017).

https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html (29.03.2018).

https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt2/index.html (29.03.2018).

İstatistik Göstergeler 1923-2013 http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=160 (29.03.2018).

İstatistiklerle Kadın, (2015), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21519> (29.03.2018).

İstatistiklerle Kadın, (2016), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24643> (29.03.2018)

Milletvekillerinin Cinsiyete Göre Dağılımı 1Kasım 2015 Seçimleri, http://www.ysk.gov.tr/ysk/faces/HaberDetay?training_id=YSKPWCN1_4444014427&_afrLoop=4799146483011653&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=19375gic3h_37#%40%3F_afrWindowId%3D19375gic3h_37%26_afrLoop%3D4799146483011653%26training_id%3DYSPWCN1_4444014427%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D19375gic3h_58, (13.08.2017)

ÖRTLEK, Muhammet ve Serhat TEKELİOĞLU, (2013), “Türkiye’de Siyaset ve Kadın”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sobiadsbd/article/view/5000137193/500012616> 2 (28.03.2018).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Medyanın Rolü Konulu Komisyon Kararı, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları No:10, Ankara, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/toplumsal_cinsiyet_esitliginde_medyanın_rolu.pdf (11.09.2017).

Türkiye İstatistik Kurumu, (2012), “**Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011**”, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, <https://cse.google.com/cse?q=2011-2012+milletvekili+%DDstatistikleri&cx=015200851248949254112%3Aqaugl8judny&ie=ISO-8859-9&lang=tr#gsc.tab=0&gsc.q=2011%20milletvekili%20%C4%B0statistikleri>, (13.08.2017).

DİZİN

-A-

Aile, vii, 4, 9, 20, 22, 24, 35, 38, 40, 59,
65, 97, 98, 102, 108, 110, 112, 113,
114, 115, 118
Anayasa, 23, 31, 41, 86
Atatürk, v, 22, 27, 63, 76, 77, 79, 81,
100, 103, 111, 113

-B-

Birey, viii, 8, 11, 46, 47, 48, 49, 54, 107

-C-

Cinsiyet, v, vii, x, 4, 5, 6, 7, 9, 13, 16,
18, 19, 33, 37, 38, 39, 59, 107, 108,
109, 110, 111, 112, 113, 114, 115,
116, 117, 118, 120

-E-

Erkek, x, 6, 9, 21, 27, 28, 29, 30, 36, 37,
38, 39, 59, 105, 107, 110, 111, 120

-F-

Feminizm, v, viii, 49, 50, 51, 52, 53, 54,
55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 108, 109,
110, 111, 113, 114, 115, 116, 117,
118

-K-

Kadın, vii, viii, x, 4, 9, 16, 23, 25, 27,
28, 29, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40,
42, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 55, 59,

65, 75, 76, 80, 87, 89, 90, 92, 93, 95,
96, 98, 99, 100, 101, 105, 107, 108,
109, 110, 111, 112, 114, 115, 116,
117, 118, 119, 120

Kuram, vii, 13, 107

-O-

Osmanlı, v, 2, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 29,
30, 33, 40, 41, 42, 62, 63, 64, 69, 70,
71, 72, 101, 107, 110, 111, 112, 115,
117

-R-

Rol, vii, 7, 13, 16, 115

-S-

Siyaset, 107, 109, 110, 112, 113, 116,
119

Siyasi parti, 88, 90, 92

Sosyal, 3

-T-

Toplumsal cinsiyet, 1, 4, 5, 6, 7, 11, 13,
17, 19, 31, 38, 39, 42, 99, 103

Türkiye, v, vii, 2, 21, 22, 27, 28, 29, 31,
33, 38, 39, 41, 42, 62, 63, 65, 67, 85,
88, 90, 91, 92, 98, 100, 103, 106, 107,
108, 109, 110, 111, 112, 113, 114,
115, 116, 117, 119, 120